

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК

**«Көркемөнерден білім беру:
өнер - теориясы - әдістемесі» сериясы**

**Серия «Художественное образование:
искусство - теория - методика»**

№ 2 (27), 2011

**Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая**

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК

**«Көркемөнерден білім беру:
өнер - теориясы - әдістемесі» сериясы**

**Серия «Художественное образование:
искусство - теория - методика»**

№ 2 (27)

Алматы, 2011

Хабаршы. «Көркемөнерден білім беру: өнер - теориясы - әдістемесі» сериясы. – Алматы: Абай атындағы ҚазҰПУ. - 2011. – №2 (27).- 80 бет.

Вестник. Серия «Художественное образование: искусство - теория - методика». - Алматы: КазНПУ им.Абая. - 2011. - №2 (27). - 80 с.

Бас редактор

пед.ғыл.д., профессор **Б.А.ӘЛМҰХАМБЕТОВ**

Редакция алқасы:

ҚР СО мүшесі, пед.ғыл.к., профессор **Б.Е.Оспанов,**
пед.ғыл.д., профессор **Л.К.Керімов,**
пед.ғыл.к., доцент **Н.А.Михайлова,**
өнер.ғыл.к., аға оқытушы **М.Э.Султанова,**
пед.ғыл.к., доцент **Н.Б.Рахметова,**
пед.ғыл.к., доцент **Ш.Ә.Ақбаева (жауапты хатшы)**

Главный редактор

д.п.н., профессор **Б.А.АЛЬМУХАМБЕТОВ**

Редакционная коллегия:

член Союза художников РК, к.п.н., профессор **Б.Е.Оспанов,**
д.п.н., профессор **Л.К.Керимов,**
к.п.н., доцент **Н.А.Михайлова,**
к.иск., ст.преподаватель **М.Э.Султанова,**
к.п.н., доцент **Н.Б.Рахметова,**
к.п.н., доцент **Ш.А.Ақбаева (ответ.секретарь)**

ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В ШКОЛЕ

Х.К. Кикимов –

старший преподаватель кафедры «Академической живописи»

ХГФ КазНПУ имени Абая

Сегодня для всех стало очевидным, что в деле эстетического и нравственного воспитания школьников было много упущений. Предметы эстетического цикла находились долгое время на задворках учебного плана, получали незначительное материальное подкрепление. Отсутствие должного внимания к таким предметам, как изобразительное искусство и музыка, оборачивалось ущербом для нравственного здоровья всего общества. Не случайно в последнее время все чаще известные писатели, композиторы, художники и педагоги бьют тревогу по поводу широкого распространения в молодежной среде массовой культуры, которая притупляет эстетические чувства, почти не имеет выхода в сферу нравственного опыта. Суррогаты непонятной культуры оттеснили классическое наследие и фольклор. А равнодушие и пренебрежительное отношение к собственным культурным корням оборачивается ни чем иным, как духовной глухотой. Правда, сегодня можно привести и другие примеры, свидетельствующие о том, что начинается положительная тенденция возрождения интереса к родной культуре, продолжения ее преемственной линии. Но школа и тут в большинстве случаев остается в стороне от движения энтузиастов, хотя могла бы в тесном контакте с творческими союзами придать ему целенаправленный характер.

Поэтому проблемы нравственного и эстетического воспитания на уроках изобразительного искусства - это, на наш взгляд, разговор о самом насущном. Нельзя больше уповать на то, что интерес ребенка к национальным духовным и материальным богатствам культуры раскроется сам по себе. Обществу небезразлично, какие образцы будут определять духовный облик гражданина будущего века. Каковы возможности современного урока изобразительного искусства в развитии нравственных качеств личности учащегося. Каковы пути их творческого использования. Опыт работы передовых учителей показывает, что без напряженной совместной духовной деятельности ребенка и наставника не удастся сформировать творческую личность, в которой так нуждается время. Очень непросто найти формы такого творческого содружества, наладить духовный контакт. Никто не возьмется отрицать факт воспитательного воздействия на человека окружающей среды. Попадая в определенную культурную среду, ребенок незаметно для себя вбирает и ее прошлое. Именно в родных местах человек должен, прежде всего, черпать нравственную силу, поскольку одну из самых важных задач видит в том, чтобы выработать у своих учеников иммунитет к серости, шаблону, но в то же время привить любовь к красоте родной природы, преданность к родным местам/1/.

На необходимость воспитывать в детях любовь к родному краю, к природе и национальному искусству делает особый акцент и программа по изобразительному искусству. Нота нравственности через эмоционально-эстетическое отношение к окружающей действительности искусству должна звучать на протяжении каждого урока. Вот, к примеру, в пятом классе проводится ее урок на тему «Рисование птицы с натуры по памяти и по представлению». Чаще всего он приходится на апрель-май. Поэтому вполне закономерен в начале урока разговор о приходе весны в родные края, о том, как живется птицам в условиях большого города, что могут сделать дети, чтобы это соседство было полезным.

На уроке школьники знакомятся с работами известных казахских и русских художников, запечатлевших наступление весны. После беседы, сопровождаемой показом картин через компьютер, закономерно следуют вопросы, какое впечатление произвели картины, какие чувства вызывают весенние пейзажи на полотнах А. Кастеева, А. Исмаилова, А. Саврасова и других, какими средствами передают художники состояние ранней и поздней весны. Чем создается настроение в картине пейзажах А. Кастеева, А. Исмаилова и других художников РК. Они незаметно добиваются, чтобы зрительные образы реальной, знакомой детям природы с пейзажами, запечатленными в произведениях искусства/2/. Разбуженная память подсказывает подобные же картины, увиденные в соседнем, таком знакомом лесопарке. Для углубления эмоционального настроения дети слушают музыку пробуждающегося весеннего леса, веселый перезвон птичьих голосов. А с каким удовольствием вспоминают ребята о забавных встречах с пернатыми друзьями. Один видел, как дикая утка «воспитывала» своих утят, другой вспоминает, как чайки кормились на водоемах и прудах. В ходе работы над линейным рисунком внимание детей обращается на правильную передачу очертаний формы, пропорций. Важно почувствовать красоту строения птицы и цветовой окраски ее оперения. Перед тем как приступить к работе красками, школьники выполняют упражнения, рассчитанные на развитие чувства цвета, отрабатывают умение составлять на палитре определенные цветовые оттенки и цветовые сочетания. Дети еще не раз вернутся к образу птицы, закрепят его в тематическом рисовании, когда будут рисовать картины прихода весны или иллюстрировать сказки, а также при оформлении декоративного панно, и на каждом таком уроке природа будет открываться для них с разных сторон. Они будут знать и понимать, что красоту окружающего мира можно передать различными средствами.

Художественный взгляд станет зорче, внимательнее. Остановимся еще на одном уроке («Интересные уголки Алматы»), связанном с экологией культуры. Ведя разговор на эту тему, учитель приводит свои суждения о красоте родного города, его памятных местах, о преемственности родной культуры и о том, какая большая ответственность перед потомками лежит на архитекторах и строителях,

каким будет облик города в будущем. Дети видят на открытках уголки старой и новой Алматы: телевышку на Кок-Тобе, парк культуры и отдыха, памятник Абаю и, наконец, красивые горы Алатау. После небольшой устной экскурсии по родному городу шестиклассники получают ко многому обязывающее учебное задание: выполнить красочный эскиз, так сказать, визитную карточку города Алматы. Среди памятников архитектуры учащиеся должны выбрать те, которые наиболее ярко отражают страницы отечественной истории, воплощают национальные художественные принципы, эстетический и художественный опыт народа. Это могут быть образцы древнего зодчества, ансамбли казахской монументальной архитектуры.

От увиденного на экскурсии, предшествовавшей уроку, от услышанного и прочитанного (учитель перед этим рекомендовал им книги по теме урока), и от самого процесса рисования (красками и цветными мелками) интерес школьников к заданию заметно повышается. Детские рисунки неповторимы. Не все удалось, но каждая работа искренняя. В процессе работы учитель подводит детей к выводу, что нужно уметь защитить свой дом, свой лес, птиц. Реакция разбухнувшей совести должна переходить в поведение, поступок. И еще. Каждый такой урок призван укреплять духовную жизнь ребенка. Несложно проследить такую взаимозависимость: чем богаче эстетический опыт, чем тверже эстетический вкус, тем четче нравственный выбор. Выдержат ли наши дети испытание стандартом? Положительный ответ во многом зависит от школьного учителя, от того, как он подготовлен к выполнению ответственной миссии, какие ориентиры перед собой видит.

1. Стасевич В.Н. *Пейзаж. Картина и действительность: Пособие для учителя.* - М.: Просвещение, 1978. - 176 с.

2. Арнхейм Р. *Искусство и визуальное восприятие.* - М.: Наука, 1974. - 392 с.

Түйін

Автор мақалада жастарға эстетикалық тәрбие беру мәселесін сөз етеді. Эстетикалық тәрбиенің жалпы орта мектептегі орны мен маңызын айқындайды.

Summary

Here's a look at some issues of aesthetic education in secondary school, and in particular its role and value of the vospitanij of the younger generation.

СОЦИАЛЬНАЯ ПСИХОЛОГИЯ И ПОЛИКУЛЬТУРНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

Ж.Н.Шайгозова -

*к.п.н., старший преподаватель кафедры академического рисунка
КазНПУ им. Абая*

К настоящему времени наработан целый ряд возрастных периодизаций и концепций развития человека. Однако, по мнению многих исследователей, базовыми для поликультурного образования являются исследования в области теории культурно-исторической психологии Л.С. Выготского и ее новейшие интерпретации в виде культурной психологии, этнической психологии (этнопсихологии), гуманистической психологии, межкультурной коммуникации и кросс-культурной психологии.

В этой статье мы постараемся раскрыть сущность поликультурного образования будущих учителей изобразительного искусства с позиции социальной психологии.

Колоссальный успех культурно-исторической концепции Л.С.Выготского в США, где сегодня практически каждый университет имеет на том или ином гуманитарном факультете активного последователя данной теории, на наш взгляд, объясняется именно представлением о культуре, введенном ученым. Ведь как термин и как проблема в психологии развития понятия культурного развития и культурного возраста были введены Л.С. Выготским. Главное в его концепции заключается в идее о культурно-исторической психологии, в соответствии с которой источники и детерминанты психического развития человека лежат в исторически развивающейся культуре. «В процессе своего развития ребенок усваивает не только содержание культурного опыта, но приемы и формы культурного поведения, культурные способы мышления. В развитии поведения ребенка следует, таким образом, различать две основные линии. Одна - это линия естественного развития поведения, тесно связанная с процессами общеорганического роста и созревания ребенка. Другая - линия культурного совершенствования психологических функций, выработки новых способов мышления, овладения культурными средствами поведения» /1/. Таким образом, при рождении человек попадает в поле действия культурных образцов, которые пронизывают взаимодействия ребенка и взрослого. Именно в культурных образцах закреплён опыт деятельности предшествующих поколений, передаваемый последующим поколениям. Опыт предшествующих поколений не передается человеку генетически, и всякий новорожденный максимально раскрыт к действию обобщенного культурного содержания. Если ребенок не осваивает данные типы культурного содержания в определенные жизненные периоды, когда он к этому содержанию наиболее чувствителен (сенситивен), то с маленьким человеком могут происходить необратимые изменения. Таким образом,

культурно-историческая теория Л.С. Выготского намечает особую форму развития человека - антропогенез в культурно-обустроенной среде.

Сказанное означает, что способы мышления и приобретения знаний составляют один из основных компонентов культуры и в значительной степени предопределены наследственностью, формирующейся в пределах определённого этноса. Академик Намазбаева Ж.И. подчеркивает, что теория культурно-исторической психологии Л.С. Выготского успешно может быть использована в изучении этнокультурного развития граждан Казахстана. Далее автор отмечает: «...к сожалению, в настоящее время в Казахстане, в его образовательных сферах, отсутствует системное поэтапное использование этого фактора как средства формирующего этническую индивидуальность личности» /2/. Данное указывает на проблемное поле в становлении поликультурного образования в Казахстане – изучение и педагогическая интерпретация культурных способов мышления представителей коренного населения региона.

Одной из величайших заслуг Л.С. Выготского является создание на основе его теории своеобразного плацдарма принципиально новой социальной практики развития - прежде всего практики развития средствами образования. Это было сделано в работах учеников и продолжателей, которых настолько увлекли идеи Л.С. Выготского, что им захотелось экспериментально проверить и реализовать эти идеи. Так, А.Р. Лурия в начале 30-х годов провел широкое исследование интеллектуальной деятельности взрослых людей, принадлежащих к традиционному обществу, поселки и стоянки кочевников Узбекистана и Киргизии. Результаты экспериментальной работы показали, что в решении логических задач у испытуемых преобладают процессы аргументации и дедукции, связанные с непосредственным практическим опытом. Лурия показал, что не получившие школьного образования узбекские крестьяне понимали абстрактные геометрические фигуры - треугольник, круг, дугу и прочие - как конкретные предметы, отвечая "это гора, колесо, месяц" и т.п. Тем самым, А.Р. Лурия показал в эксперименте перспективу изменения мышления людей в социуме, где, выражаясь языком того времени, совершался грандиозный скачок в другую историческую формацию. Таким образом, в смежных с психологией науках о человеке - в культурной антропологии и межкультурных исследованиях - был достигнут довольно высокий уровень. Согласно утверждению Б.Г. Мещерякова, теоретические и методологические взгляды Л.С.Выготского прочно вошли в фундамент научно-психологического мышления и сохраняют огромное эвристическое значение для современной психологии, в первую очередь для широкой междисциплинарной области, именуемой культурно-исторической психологией. Они активно и широко используются современными авторами в научной и педагогической деятельности, с ними связаны определенные надежды на будущее развитие не только отечественной, но и мировой психологии /3/.

Базовые идеи теории культурно-исторической психологии Л.С.Выготского и его последователей А. Лурии и А. Леонтьева послужили развитием многих современных научных дисциплин, таких как: культурная психология, гуманистическая психология, этнопсихология, этнология, этносоциология и других. В дальнейшем именно эти научные дисциплины обогатили теорию поликультурного образования.

Рассмотрим значение культурной психологии для становления поликультурного образования. В СССР в те времена содержание слов "культурно-историческое развитие" понималось в контексте примитивизированного марксизма. Именно это обеспечивало большую популярность идей Л.С. Выготского и вдохновляло его соратников. Совсем иной характер имела рецепция идей Л.С. Выготского в американской психологии в 60-е годы и последующие десятилетия. Так, своеобразная интерпретация учения Л.С. Выготского и его последователей представлена в трудах американских ученых. Одним из ее ярких представителей является Джером Брунер. На основе проведенных им кросс-культурных исследований он дал определение интеллекта как результата усвоения ребенком выработанных в данной культуре «усилителей» его двигательных, сенсорных и мыслительных возможностей: разные культуры дают разные «усилители».

Одним из американских последователей учений Л.С. Выготского является Говард Гарднер. В процессе исследования ученым были разработаны пять типов мышления: дисциплинарный, синтезирующий, креативный, респектологический и этический. Первый тип мышления предполагает, что человек освоил, по крайней мере, одну модель мышления – способ восприятия, который необходим для конкретной учебной дисциплины, ремесла или профессии. Второй – способность интегрировать идеи из разных дисциплин и областей знания в единое целое, а затем генерировать на этой основе новые идеи, концепции, подходы. Третий предполагает способность генерировать новые идеи и концепции, находить нетривиальные решения актуальных проблем, отвечать на новые вопросы и объяснять новые феномены. Четвертый – умение принимать различные культуры, уважать людей вне зависимости от их расовой, национальной, профессиональной принадлежности, готовность взаимодействовать с самыми разными типами индивидуумов и социальных структур. Этический тип мышления включает в себя: осознание необходимости выполнять человеческий, гражданский и профессиональный долг и нести ответственность за собственные действия в любой из этих сфер. «Все перечисленные типы мышления существуют одновременно, актуализируясь в определенные периоды развития человека. И все они взаимосвязаны. Так, невозможно творить, не овладев соответствующей дисциплиной, а дисциплина без творчества – лишь мертвый груз практических знаний», – пишет Говард Гарднер /4/. Для нашего исследования важными представляются выводы Гарднера о респектологическом типе мышления. Человек, обладающий таким типом мышления, признает и принимает различия между людьми и группами. Это

больше, чем обычная толерантность и политкорректность, считают психологи. Различают также псевдоформы респектологического типа мышления. Человек проявляет в лучшем случае толерантность, не пытаясь понять окружающих или сотрудничать с ними, уважает лишь тех, кто обладает большей властью и более высоким статусом, при этом резко осуждает, не обращает внимания или высмеивает тех, кто ниже его по положению. Отторгает целую группу, не вдумываясь в то, какими качествами обладают отдельные члены этой группы /4/.

Одной из свежих иллюстраций эвристичности концепции Л.С.Выготского может служить книга американского психолога М. Коула «Культурно-историческая психология: наука будущего» (1997). Проведя достаточно глубокий и масштабный анализ истории культурной психологии (в том числе кросс-культурной) и доказав, что она находится в состоянии глубокого кризиса, автор обосновывает возможность и перспективность создания нового проекта культурной психологии на основе культурно-исторической психологии Л.С. Выготского и его ближайших коллег - А.Р.Лурии и А.Н. Леонтьева. К сожалению, предложенный М. Коулом проект культурно-исторической психологии страдает одним существенным недостатком: в нем почти не используется главная идея концепции Л.С.Выготского - идея развития (Мещеряков Б.Г., Зинченко В.П., 2000), но и это обстоятельство как раз свидетельствует о богатых резервах эвристического потенциала концепции Л.С. Выготского.

В XX в. на методологической базе культурно-исторической психологии получила свое развитие этносоциология. Она интегрируется с психологией, социологией, этнографией, историей и педагогикой, создавая общее проблемное пространство социогенеза образования, стержнем которого является стиль мышления Л.С. Выготского и М.М. Бахтина. Культурно-историческая психологическая этносоциология не только изучает, но и рождает новые реальности, выдвигая на первый план историко-эволюционный и герменевтический аспекты мира детства, становления социальной и этнической идентичности, порождения образа «Я».

В широком смысле поликультурное образование, рассматриваемое через призму психологии, призвано формировать положительную этническую идентификацию в сочетании с позитивным отношением к другим этническим группам, что трактуется как этническая толерантность. Обобщение теоретических и эмпирических исследований этнической толерантности (Н.М. Лебедева, Г. У. Солдатова) позволяет сделать вывод о том, что «толерантность» представляет собой целостное многокомпонентное образование, в структуру которого входят взаимодополняющие, взаимосвязанные и взаимообусловленные составляющие. В качестве таких составляющих выступают: позитивная этническая идентичность, позитивные этнические стереотипы (автостереотип, гетеростереотипы), а также субъективные представления индивидов о социальной и психологической

дистанции по отношению к представителям своей и других этнических групп.

Н.М.Лебедевой было установлено, что основой этнической толерантности является позитивная этническая идентичность /5/. Анализ литературы по вопросам этнической и национальной идентичностей российских, отечественных и зарубежных исследователей показал несколько направлений исследования этого феномена. Так, информационную теорию этноса развивали А.А.Сукалов и Н.Н.Чебоксаров; эволюционно-историческое направление представлено в трудах Э. Смита и Ю.В. Бромлея. Этничность как средство преодоления отчуждения, как социальная терапия представлена в трудах Г. Солдатовой и Т.Г. Стефаненко. Психологическое направление понимания этничности раскрывается в трудах Н. Лебедевой и многих других. Согласно мнению психологов А.В. Сухарева и С.Л.Бухаревой, обретение человеком целостной этнической идентичности обуславливает его психическое созревание, способствует повышению степени психической адаптации к его внутренней и внешней среде /6/. Сказанное означает, что обретение положительной этнической идентификации современным человеком означает его высокую «психологическую мобильность», способность к конструктивному диалогу с представителями разных этнических групп. Неосознаваемая в обычных ситуациях проблема идентичности актуализируется во время контактов людей с представителями других культур. По мнению Б.Д.Парыгина, идентификация и идентичность были вечным инструментом самозащиты личности перед лицом многих перемен, любых сложностей. Принадлежность к чему-то глобальному как бы гарантировала «защищенность» /7/.

В психологической науке для обозначения осознания принадлежности к определенной этнической группе используется термин «этническая идентичность». Изучение «самосознания» личности через феноменологию этнической принадлежности имеет глубокие корни в исследованиях зарубежных авторов, таких как: Э. Фромм, А. Кардинер, Р. Линтон и многие другие. В исследованиях названных авторов рассматриваются внутренние психические механизмы определенного индивида не как универсальные, характерные для всех, а как культурно-специфические, присущие только тому или иному народу.

Бурное развитие гуманистической психологии 50-60-х годов прошлого века в Америке послужило «фундаментом» в становлении концепции поликультурного развития личности. Ее основные положения были разработаны в трудах зарубежных психологов А. Маслоу, К. Роджерса, А.Комбса, Р. Мэя, Э. Фромма. Так, своеобразным продолжением традиций русской культурно-исторической школы Л.С. Выготского является такое направление, как гуманистическая психология, представленная в трудах А.Маслоу и его последователей. Философской основой этого направления психологии являются идеи экзистенциализма (К. Ясперс, М. Хайдеггер, Э.Фромм), утверждающие уникальность личности, свободы и

ответственности индивидуального выбора. По мнению Валицкой, основные идеи гуманистической психологии, важные для теории образования, можно сформулировать следующим образом: - личность – суть самосостояние, «мужество быть»; - это целостное существо, обладающее иерархией потребностей и целей, способное к самосовершенствованию; - основа личности – стремление к самоактуализации в творчестве /8/.

Следующими позициями, представляющими интерес для нашего исследования, являются концепция «вершинных переживаний», духовной ориентации на «бытийные ценности» (Истина, Красота, Справедливость, Свобода), а также идеи необходимой гармонии со своей культурой при условии свободной ориентации в ней. Таким образом, в этой концепции подчеркивается, что культурные традиции, исторический опыт нации «дифференцирует и структурирует личностный чувственно-когнитивный опыт, способы восприятия, понимания и деятельности человека в мире» (Валицкая).

В концепции А.Маслоу разработана позитивная теория мотивации, в которой выделены базовые потребности, включающие физиологические потребности, потребность в безопасности, потребность в любви, потребность в признании, потребность в самоактуализации, потребность в познании и понимании и эстетические потребности. По мнению самого А. Маслоу, предложенная выше классификация основывается на представлении об универсальном характере базовых потребностей и представляет собой попытку преодоления тех видимых, поверхностных различий, которые обнаруживаются в конкретных желаниях представителей разных культур. Наша классификация базовых потребностей обусловлена стремлением найти то общее, что объединяет всех людей независимо от цвета их кожи, национальности, стиля жизни, привычек, манеры держаться и прочих внешних вещей. Мы утверждаем лишь, что базовые потребности являются гораздо более универсальной характеристикой человека, чем его сознательные желания /8/.

Итак, наиболее ярким представителем гуманистической психологии 60-х годов прошлого века является Абрахам Маслоу, который ввел в научный оборот понятие «трансгуманистической психологии». Сущность данного направления заключается в формировании у «человеческих существ» запредельных переживаний, запредельных ценностей, иначе говоря, «подлинных ценностей». А.Маслоу отмечает: «Говоря о высших биологических потребностях человека, я имею в виду потребности в любви, дружбе, признании, самоуважении, осуществлении своих потенциальных возможностей и т.п. ...Существуют люди, которые чувствуют, что они любимы и способны любить, которые чувствуют себя защищенными и способными защитить, чувствуют уважение со стороны окружающих и уважают себя. ... Таких людей мотивирует нечто лежащее за пределами базальных человеческих потребностей, выходящее за пределы своего Я» (Дальнейшие рубежи развития человека). Таким образом, главным

лейтмотивом трудов А. Маслоу является поиск нового образа человека – «образа растущего человека», характеризующегося глубокой осознанностью в сфере межличностных отношений.

Не менее важными для становления идеи поликультурности личности явились труды Э. Фромма - одного из крупнейших мыслителей XX в. В 50-е годы Э. Фромм провозгласил себя сторонником радикального гуманизма как теоретической концепции личности и культуры. Радикальный гуманизм предполагает также реализацию определенных принципов при рассмотрении современного общества. Это касается положения о том, что производство должно служить человеку, а не экономике; отношения между человеком и природой должны строиться на гармоничных основах кооперации; антагонизмы в современном обществе должны быть заменены отношениями солидарности; высшей целью культуры должно быть человеческое благо и предотвращение страданий; лишь разумное, а не максимальное потребление должно стать основой современного общества. В своей книге «Иметь или быть» Э. Фромм раскрыл черты Нового человека: - чувство безопасности, чувство идентичности и уверенности в себе, основанные на вере в то, что он *существует*, что он *есть*, на внутренней потребности человека в привязанности, заинтересованности, любви, единении с миром, пришедшей на смену желанию иметь, обладать, властвовать над миром и таким образом стать рабом своей собственности; - любовь и уважение к жизни во всех ее проявлениях, понимание, что священна жизнь и все, что способствует ее расцвету, а не вещи, не власть и не все то, что мертво; - развитие способности к любви наряду со способностью к критическому, реалистическому мышлению; - понимание того, что зло и разрушение - неизбежные следствия неправильного развития /9/.

Анализ литературы по развитию и трансформации этнической идентичности дает основание для вывода о том, что формирование позитивной этнической идентичности личности через предметы художественно-эстетического цикла возможно через введение в их содержание традиционной художественной культуры и национального искусства. Таким образом, содержание предметов художественно-эстетического цикла, построенных на основе традиционной художественной культуры и национального искусства, способствует формированию знаний о собственной этничности. Включение в культуру собственной этнической группы происходит через такие виды деятельности, как чтение, посещение музеев, участие в культурной жизни собственной этнической группы. Таким образом, можно констатировать, что активная художественная деятельность в области овладения национальным искусством стимулирует развитие позитивной этнической идентичности. Целенаправленное регулирование этого процесса особенно актуально в детском возрасте, так как исследования современной психологии показали, что детский возраст является периодом интенсивного формирования самосознания и основ рефлексивных отношений к «своему» и «чужому» /5, с.16/.

Литература:

1. *Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6 т. - Т. 3. - М.: Педагогика, 1983. — С. 68.*
2. *Намазбаева Ж.И. Развитие личности учащихся вспомогательной школы: Автореф. докт. дисс. - М., 1986. - 33 с.*
3. *Мещеряков Б.Г. Логико-семантический анализ концепции Л.С.Выготского: Дис. ... д.психол.н. – М., 2000. – 40 с.*
4. *Говард Гарднер. Великолепная пятерка. Мыслительные стратегии, ведущие к успеху (Five Minds for the Future). Издательство: Альпина Бизнес Букс, 2008. – 155 с.*
5. *Лебедева Н.М. Стратегии межкультурного взаимодействия мигрантов и населения России. - М.: РУДН, 2009. – 346 с.*
6. *Сухарев А.В., Бухарева С.Л. Особенности этнической идентичности подростков в этнически ориентированных учебных центрах// Вопросы психологии. – 2005. - №6. - С.82-93.*
7. *Парыгин Б.Д. Социальная психология: проблемы методологии, истории и теории. - М.: Психология, 1999. – 245 с.*
8. *Маслоу А. Самоактуализация// Психология личности. Тексты. - М., 1982. – 156 с.*
9. *Фромм Э. Иметь или быть/ Пер. с англ. Э. Телятниковой. — М.: АСТ, 2008. — 320 с.*

Түйін

Аталған мақалада автор болашақ суретші-педагогтардың әлеуметтік психология тұрғысынан білімнің полимәдениеттік кейбір ерекшеліктері мен аспектілерін анықтап көрсеткен және сонымен қатар автор қарастырып отырған мәселенің көкейкестілігін ашатын этникалық жеке-даралық ерекшеліктерді қарастырған әйгілі психологтардың еңбектерін терең талдаған.

Summary

This article describes some aspects of multicultural education of future teachers of fine arts from the perspective of social psychology. The author examines the writings of famous psychologists, revealing the problems of ethnic identity.

МЕКТЕП ӘНДЕРІН СЫРНАЙҒА ЛАЙЫҚТАУДЫҢ ТӘСІЛДЕРІ

С.Б.Бәрібаев -

ҚазҰПУ-ң көркем сурет факультетінің «бейнелеу өнері, музыка және хореографияны оқыту әдістемесі» кафедрасының доцент м.а.

Әлеуметтік-экономикалық дамудың қазіргі кезеңіндегі білім беру саласының ең негізгі мәселесі болашақ ұрпақты дүниежүзілік деңгейге сай оқытып, тәрбиелеу. Бұл жалпы білім беретін мектептердегі оқу-тәрбие ісінің мазмұнын, бүгінгі күн талабына сай үндестіре жаңғыртып, сонымен бірге ұлттық тәлім-тәрбиеге негізделіп, жан-жақты ойластырылған ең тиімді жұмыс түрлері мен әдіс-тәсілдерін іздестіруді талап етеді.

Әр халықтың өзіндік дүниетанымы, мәдениеті, эстетикалық талғамы өнер және әдеби туындыларымен ерекшеленетіні белгілі. Олардың ішінде ең негізгі өнер саласы - музыка.

Ұрпақ тәрбиесінде музыкалық шығармалар, әндер мен күйлер баланы сұлулық заңдылықтарымен таныстыру және әсемдікке баулу құралы екені сөзсіз. Өйткені бұл шығармаларды балалар бар жан-жүрегімен қабылдайды, сезінеді, мінез-құлық мәдениеті жетіліп, қоршаған орта туралы білімі дамиды.

Музыка біздің күнделікті өмірімізге еніп отырған өнер саласы. Мектептерде эстетикалық тәрбие жұмысында өнер салаларының мәні өте зор. Олар балаларға гармониялық түрде өсіп-жетілуге мүмкіншілік береді. Сол салалардың ішінде негізгісі - музыка сабағы. Оның салмағы басқа өнер түрлеріне қарағанда орасан зор. Сол үшін де ән-күй сабағынан беретін мұғалімдер өзінің жоғары эстетикалық тәрбие беретінін сезіне отырып, әрбір ісін, тәжірибелік қызметін адамның өнегелілігіне, рухани қажеттігін қанағаттандыруға бағыштайды.

Қазіргі кезеңде сырнай репертуарында қазақ музыкасының баянға арналған төл шығармаларының жеткіліксіздігі, сондай-ақ өлеңі сырнайға лайықталып, өңделген мектеп әндері де айтарлықтай емес екені белгілі. Сол себепті ән сабағын өткізудегі өте қажетті жұмыс - сырнай аспабына әндерді түсіру. Сырнайдың сүйемелдеуіндегі мектеп репертуары Қазақстан композиторларының шығармашылықтары қазақ мектептерінде жұмыс істейтін мұғалімдерге, музыкалық педагогикалық факультеттің студенттеріне мектеп практикасы кезеңінде өте қажет. Дегенмен де қазіргі кезде сырнай аспабына өңделген мектеп әндері айтарлықтай емес.

Бұл мәселені шешудің бір жолы педагог баянистер мен студенттердің күшімен Қазақстан композиторларының аспаптық (негізінен фортепианолық) шығармаларын және мектеп әндерінің сырнайға лайықталынған жинағын құрастыру.

Бұл сырнайдың оқу-педагогикалық репертуарын толықтырса, екіншіден студенттерді болашақ жұмысына қажет музыкалық шығармаларды сырнайға лайықтауды дағдыландыру.

Әрбір мұғалім міндетті түрде оқу-әдістемелік жұмыс саласы бойынша лайықтауды ойлаумен бірге, ең бастысы өз класының студенттерін осыған үйретуі тиіс. Әсіресе студенттерге мектеп репертуарымен жұмыста фортепианоның сүйемелдеуі бар шығармаларды сырнайға лайықтауда көмек керек.

Шығарманы лайықтаудың дағдыларын қалыптастыруды музыкалық дайындығы жоқ студенттермен II, III курстардан бастауға болады.

Фортепианолық шығармаларға лайықтау жасау бір жағынан сырнайдың оқу-педагогикалық репертуарын ұлғайтса, екінші жағынан орындаушылық дағдыларды дамытып, сахнада ойнауға да бейімдейді. Бұл жұмысты басында ұстаз бен студент бірлесіп істесе, кейіннен ұстаздың жетекшілігінде студенттің өзі де жалғастыруы мүмкін.

Іріктелген шығармалар аспапқа ыңғайлы, фактурасы көбінесе гармониялық құрылымды, баянның бас және дайын аккордтарына үндес және қолайлы. Ұсынылған фортепианолық шығармаларды баянның орындауында айтарлықтай өзгертусіз жеткізуге болады, ал шығарманы лайықтаудың түрі оңай, себебі ол әрбір студенттің қолынан келеді.

Шығарманы лайықтау процесін шартты түрде 4 кезеңге бөліп қарастыруға болады:

1. Шығарманы таңдап, іріктеу;
2. Оны аспапқа лайықтау;
3. Оригиналмен салыстыру;
4. Практикалық іс жүзінде тексеру.

Кез-келген пьесаны таңдау үстінде ең алдымен оның сырнайға лайықты вариантын авторлық оригиналдан тыс болмауын және шығарманың көркем-образдық келбеті мен тақырыбын өзгеріссіз, бұрмаламай жеткізе алғаны жөн. Халық әуендеріне (күйлерге т.б.) құрылған көптеген фортепианолық шығармалардың стилистикалық ерекшелігі олардың кварта-квинталық интервалдық үн-сазында, бұл үндестіктерді сырнайдың сол қол клавиатурасының жуан қолдануға әбден болады, ол домбыраның фактурасына жақын ұқсастықты байқатады. дайын аккордтарды тым көп қолданбаған жөн, шығарманың өзіне және ондағы ұлттық колоритке қайшы келеді. Кейде дайын аккордтарды тіпті қолданбаған да дұрыс.

Халық әндеріне негізделген фортепианолық шығармаларға гармониялық фигурация мен кварта-квинталық интервалдар біршама толымды және түрлендіріле кіргізіледі. Кейбір шығармаларда олар аталған үндестіктің бірінде ғана, екіншілерінде аралас қолданылады, ол қалыптық еңкіш пен оның ауыспалығына байланысты. Бұл сырнай өзіндік ерекшелігіне орай қолданыс таба алады.

Жеке дауысты шығармаларды (мектеп әндерін) фортепианолық сүйемелдеуден сырнайға лайықтауда кейбір өзгешіліктер мен қиындықтар кездеседі. Көптеген мектеп әндерінің сүйемелдеулерінің құндылығы әртекті, кейде олардың фактурасы тым күрделі, сондықтан түсініксіз, шығарманы сырнайға лайықтау мен орындауда қолайсыздықтар туғызады. Сондықтан,

ондай сүйемелдеудің толық түрін студент меңгере алмайды, әсіресе бұл әуен сүйемелдеуде қайталанбайтын жағдайларға тән. Мұндайда студенттің музыкалық дайындығы мен орындаушылық деңгейін ескеріп оған сүйемелдеудің музыкалық фактурасына шығармашылық және профессионалдық рең берген дұрыс. Әнді сырнайға лайықтағанда аккомпонментті әуенді жай қайталаумен немесе жеке дауыс партиясына, гармониялық әлде ырғақтық сүйемелдеу жасаумен шектелуге болады. Аталған қиындықтар мен өзгешеліктерді ескерген жағдайда бұл жұмысты бастапқыда ұстаз бен студент бірігіп жасағаны дұрыс. Әрі қарай, кейінгі курстарда, студент бұл жұмысты өзі жалғастыруы керек. Әрине мұнда ұстаздың жетекшілігі мен бақылауы шарт болғаны дұрыс.

Қорытындылап айтсақ, музыкалық шығарманы сырнайға лайықтаудың дағдыларын дамыту жұмысы жүйелі түрде жүргізілуі тиіс екенін атап өтуіміз керек. Сырнайға лайықтаудың белгілі дағдыларын қалыптастырып, ілгері дамытқан негізгі шарттың бірі. Болашақ мұғалімге музыка сабағына болсын, кластан тыс тәрбиелік жұмыста болсын, жоғарыда аталған жұмыстар студенттер қабілетін толық жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

1. Мұстафин Б.А., Смақова З.Н. *Сырнай үйренейік.* – Алматы: Білім, 2004.

2. Давыдов Н.А. *Методика переложений инструментальных произведений для баяна//Музыка.* - 1982.

3. Шахов Г.И. *Игра по слуху, чтение с листа и транспонирование на баяне.* - М., 1987.

Резюме

В данной статье рассматриваются некоторые особенности переложения произведений народной музыки и школьных песен с фортепианной фактуры на инструмент баян (сырнай), а также методические указания будущим учителям музыки.

Summary

The given article is considering some aspects of transposition of the folk music and the “school songs” pieces from piano to the instrument accordion (syrnai), and also the methodical instructions for the future teachers of music.

СОВРЕМЕННОЕ ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И БОЛОНСКИЙ ПРОЦЕСС. ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

М.Э. Султанова –

*ст. преподаватель кафедры МП ИЗО, музыки и хореографии ХГФ
КазНПУ имени Абая, к. иск.*

Присоединение к Болонскому процессу предоставляет казахстанской высшей школе целый ряд преимуществ. Самыми значимыми из них являются признание казахстанских квалификаций и академических ступеней, возможность академической мобильности студентов и преподавателей, перезачет кредитов студентов вузов Казахстана в зарубежных университетах, конвертируемость казахстанских дипломов в Европе и потенциальное трудоустройство наших выпускников за рубежом.

Творческие специальности никогда не утратят своей актуальности и места в общественной жизни. Напротив, их роль будет только возрастать, так как они нацелены на чрезвычайно важный аспект жизнедеятельности человека – способность креативно мыслить. В условиях современности, где дестабилизация, глобализация, отсутствие четких границ в разных областях технического и гуманитарного знаний, являются объективной реальностью, творческий потенциал играет определяющую роль.

В связи с этим, художественное образование тоже получает иное, гораздо более масштабное звучание и значение. Требуемые современной образовательной политикой восемь базовых компетенций или национальных целей, способны гармонично развиваться и претворяться в жизнь на основе успешного внедрения Болонского процесса.

Грамотное и оперативное освоение специфики Болонского соглашения зависит от многого, в том числе и от правильного понимания и, соответственно, применения специальной терминологии. Преподавателям необходимо вникнуть в нее самим и помочь ориентироваться студентам, для которых преподаватель будет не только подателем некоей информации, но наставником и модератором.

Ниже будет приведен особый глоссарий, составленный зарубежными и отечественными специалистами в рамках международного проекта «TEMPUS», нацеленный на помощь в процессе внедрения в Болонское образовательное пространство [1, с. 58 - 64].

Assessment – контроль знаний:

Полный набор методов, используемый для определения прогресса учащегося в освоении дисциплины (курса) или модуля. Обычно эти методы включают письменный, устный, лабораторный и практический тест/ экзамен, проект, презентацию (доклад) с сопровождающими документами. Контроль знаний может быть промежуточным (текущая аттестация – самоконтроль) – чтобы учащийся мог сам оценить прогресс в освоении знаний, или проводиться образовательным учреждением, чтобы установить, достиг ли

учащийся итогов обучения по завершению раздела курса или модуля (аттестация – по итогам раздела курса, дисциплины или модуля).

Assessment Criteria – критерии оценки контроля знаний:

Описание того, что ожидается от учащегося, чтобы он продемонстрировал, что его знания удовлетворяют установленным требованиям к знаниям. Критерии обычно относятся к дескрипторам цикла и/или уровня для модуля, изучаемого в рамках соответствующей дисциплины.

Competences – компетенции:

Компетенции представляют собой динамическую комбинацию знаний, умений, навыков и способностей. Формирование и развитие компетенций является целью образовательной программы. Компетенции формируются в различных разделах курса обучения и оцениваются на его различных стадиях. Они могут подразделяться на компетенции, относящиеся к предмету обучения (профессиональные) и общие компетенции (не зависящие от содержания программы обучения).

Contact hour – контактные (аудиторные) часы:

Период времени в 45 – 60 минут учебного процесса в непосредственном контакте между преподавателем и учащимся или группой учащихся.

Continues assessment – балльно-рейтинговая система (БРС) оценки знаний:

БРС действует в течение установленного периода учебного процесса (например, в течение семестра, учебного года – пер.) и определяет окончательную оценку.

Convergence – конвергенция:

Конвергенция предполагает добровольное восприятие надлежащих действий для достижения общей цели. Болонский процесс по сути есть конвергенция выстраивания национальных систем высшего образования в Европе.

Course unit – раздел курса (учебная единица, дисциплина):

Содержательно законченная, формально структурированная часть учебного курса. В разделе обязательно должны быть: соответствующий содержанию и четко определенный перечень итогов обучения, изложенных в терминах компетенций, а также надлежащие критерии оценки знаний. Разные разделы курса могут иметь различное число кредитов.

Coursework – учебная работа:

Понятие учебной работы связывается с требуемой, обычно контролируемой и оцениваемой учебной деятельностью в рамках раздела курса или модуля.

Credit – кредит (зачетная единица):

Числовой способ выражения объема и уровня знаний, основанный на достижении результатов обучения, а также соответствующей этому уровню трудоемкости, измеренной в единицах времени. Кредит также может быть

зачтен учащемуся после проверки достижения им установленных итогов обучения на определенном уровне, соответствующем трудозатратам проводимого обучения или ранее осуществленного обучения.

Credit accumulation – накопление кредитов:

В накопительной системе кредитов для успешного завершения обучения в семестре, в учебном году или в целом по учебной программе необходимо получить (зачесть) определенное число кредитов, устанавливаемое требованиями данной программы. Кредиты зачитываются (и накапливаются) только после того, как успешное достижение учащимся итогов обучения подтверждается контролем знаний. Учащиеся могут использовать накопительную систему кредитов для перевода или накопления кредитов, зачтенных по программам с предписанием трудоемкости или по другим программам в одном или разных образовательных учреждениях. Система накопления кредитов также позволяет учащимся осваивать отдельные разделы курсов или модули без необходимости немедленного академического признания результатов обучения.

Credit framework – система кредитов:

Система, способствующая измерению и сравнению итогов обучения в контексте различных квалификаций, образовательных программ и условий обучения, на основе трудоемкости учебной работы студента, измеренной в единицах времени.

Credit level – уровень («сложность») кредита:

Индикатор относительных требований к обучению или к степени свободы, предоставляемой учащемуся, в данном разделе или модуле. Обычно этот индикатор связывается с глубиной и сложностью изучения, и иногда ассоциируется с годом (курсом) обучения и/или с особенностями содержания раздела.

Criterion-referenced assessment – «пороговая» система контроля:

В этой форме контроля знаний конкретные характеристики, способности, навыки, поведенческие единицы, оценки избираются в качестве критериальных, определяющих порог успешного «прохождения» данного контроля. При этом «недобор» по одному критериальному значению может компенсироваться успехом по другому. Такая система контроля обычно ассоциируется с «пороговым минимумом» достижения итогов обучения.

Cycles – циклы:

Три последовательных ступени определенные в Болонском процессе (первый цикл, второй цикл и третий цикл), в рамках которых находятся все квалификации европейской системы высшего образования.

Cycles descriptors – дескрипторы циклов:

Обобщенные описания широкого круга результатов обучения каждого из трех циклов, соответствующее определениям Болонского процесса.

Degree – степень:

Квалификация, присваиваемая образовательным учреждением выпускнику после успешного освоения установленной образовательной

программы. В накопительной системе кредитов программа считается завершенной, если выпускник получил необходимое число кредитов, зачтенных при достижении обусловленного перечня итогов обучения.

Diploma supplement – приложение к диплому:

Приложение к диплому – дополнение к официальному документу, определяющему присужденную степень/ квалификацию. Приложение к диплому предназначено для описания сущности, уровня, содержания и статуса обучения, пройденного и успешно завершенного обладателем степени/квалификации. Приложение базируется на модели, разработанной Европейской Комиссией, Советом Европы и ЮНЕСКО/СЕПЕС. Оно способствует международной прозрачности и академическому/профессиональному признанию квалификаций.

Doctorate and doctoral degree – докторантура и докторская степень:

Квалификация, присваиваемая по завершению третьего цикла обучения и признаваемая на международном уровне как квалификации научной, академической работы или иной профессиональной деятельности высокого уровня. Она предусматривает существенный объем оригинальных научных исследований, обычно представляемых в виде диссертации.

ECTS (European Credit Transfer and Accumulating System) – европейская переводная и накопительная система кредитов:

Европейская переводная и накопительная система кредитов (ECTS) – созданная для удобства учащихся система, базирующаяся на оценке трудоемкости учебной работы студента, необходимой для достижения целей обучения по данной программе. Эти цели должны быть описаны в терминах, установленных итогов обучения и компетенций. ECTS базируется на принципе соответствия 60 кредитов трудоемкости одному академическому году учебной работы студента очной формы обучения. Трудоемкость учебной работы студента в течение одного академического года в Европе измеряется в пределах 1500 – 1800 учебных часов, что соответствует 25 – 30 часовому содержанию одного кредита. Система ECTS служит для повышения прозрачности систем образования и способствует мобильности студентов в Европе посредством накопления и перевода кредитов. Перевод кредитов гарантируется соглашением, подписанным учреждением, откуда переходит студент, университетом, куда он переходит и самим студентом.

Examination (exam) – экзамен:

Обычно формальное письменное или устное испытание, производимое на установленных этапах (например, в конце или в середине семестра, или другого установленного периода обучения), или в конце образовательной программы, раздела курса или модуля.

First cycle degree – степень первого цикла:

Квалификация высшего образования, присваиваемая по успешному завершению обучения на первом цикле.

Framework for qualifications of the European higher education area – система квалификаций европейского академического пространства:

Объемлющая система, обеспечивающая прозрачность взаимоотношений и соответствие европейской системы академических квалификаций и квалификаций в национальных системах высшего образования. Является механизмом взаимодействия между национальными академическими системами.

Grade/mark – оценка:

Любая численная или качественная мера, базирующаяся на четко градуированной шкале и используемая для описания результатов оценки знаний по каждому разделу курса или по программе обучения в целом.

Higher education – высшее образование:

Высшее образование включает программы обучения, на которые могут поступать учащиеся, имеющие свидетельство о получении ими общего среднего образования (аттестат зрелости) или другого аналогичного образования, включая профессиональное образование, или документально подтвержденное неоконченное высшее образование или соответствующий опыт.

ICT teaching – IT-обучение:

Включает преподавание и обучение с использованием современных информационных технологий и средств телекоммуникации.

Intended learning outcomes – предполагаемые итоги обучения:

Предполагаемые итоги обучения – декларированный перечень того, что учащийся, как ожидается, должен изучить, освоить и продемонстрировать по завершению обучения. Перечень итогов обучения должен сопровождаться надлежащими критериями контроля знаний, которые можно использовать для определения, достигнуты ли выпускником итоги обучения. Перечень итогов обучения и критерии контроля определяют требования зачета кредита, тогда как система оценок базируется на более высоком или низком уровне результатов контроля знаний по отношению к требованиям зачета кредита. Накопление и перевод кредитов упрощаются, если в перечне итогов обучения с достаточной точностью указано, за какие достижения какой кредит зачитывается.

Learning time – срок (время) обучения:

Число часов, которое потребуется среднему студенту для достижения итогов обучения и получения кредитов по результатам контроля знаний.

Lecture – лекция:

Учебная деятельность преподавателя, направленная на объяснение учащимся новых тем или иных учебных материалов. Обычно предполагает участие одного преподавателя и большого числа студентов.

Levels – уровни:

Представляет собой серию последовательных ступеней (непрерывный ряд) выраженную в терминах ранжированных обобщенных итогов; ступеням серии могут быть сопоставлены типичные квалификации.

Level descriptors – дескрипторы уровней:

Декларированный перечень описаний общих характеристик обучения, ожидаемых и требуемых от учащихся на каждом уровне. Такие дескрипторы уровней позволяют определить тип требований или ожиданий для учащихся на каждом из установленных уровней. Эти дескрипторы ориентируют учащегося и преподавателя в вопросах сложности программы, относительности требований и свободы учащегося в освоении материалом. Эти общие дескрипторы могут быть применены к предметным дисциплинам и способам обучения. Дескрипторы уровней полезны для разработки учебных программ, назначении кредитов, оценки и признания предыдущего опыта обучения (в том числе – неформального обучения), а также в системе повышении квалификации ППС.

Mobility – мобильность:

Одной из основных задач Болонского процесса является содействие мобильности студентов, преподавателей, ученых и административно-управленческого персонала. Мобильность является неотъемлемым условием существования и развития Европейского пространства высшего образования (ЕВПО). Поощряется также виртуальная мобильность как замена физической мобильности. Мобильность студентов предполагает возможность частичного обучения в европейских вузах-партнерах с последующим признанием как времени обучения в зарубежном вузе, так и полученных там переводных зачетных единиц (Европейская система переводных зачетных единиц — ECTS).

Мобильность студентов предполагает также доступ к сопутствующим услугам в принимающем вузе. Инструментами осуществления мобильности являются, в частности, ECTS, Приложение к диплому, сети ENIC Network/NARIC Network. Для преподавателей, ученых и административно-управленческого персонала мобильность означает возможность проведения научных исследований и осуществления преподавательской деятельности, а также стажировки и обмен профессиональным опытом в разных странах-участницах Болонского процесса с соблюдением их прав в установленном законом порядке. Важным составляющим компонентом мобильности является социальный аспект (социальная направленность). При этом следует отметить, что программы мобильности являются важной составляющей Болонского процесса, однако не носят обязательного характера и осуществляются в рамках подготовленных вузами проектов.

Module – модуль:

Термином «модуль» часто заменяют понятие «раздел курса» в системах модульного обучения, программы которых содержат разделы одинакового объема (часто по 5-6 кредитов) или кратного этой единице объема. Модуль может быть содержательной составляющей образовательной программы, но может быть и независимым от этой программы разделом курса.

National framework of qualifications – национальная система квалификаций:

Описание национальной системы образования, однозначно определяющее сущность и взаимосвязь всех уровней квалификации и иных возможных результатов обучения в единственной для данной страны схеме.

Non-referenced assessment – «относительный» контроль знаний:

В такой схеме контроля, знания одного учащегося оцениваются по отношению к знаниям другого, как правило, внутри одного потока. Этот подход предполагает существование «нормального распределения» способностей студентов и результатов их обучения на каждом этапе контроля.

Optional course – курс по выбору (электив):

Раздел курса или модуль, который может быть выбран как часть учебной программы, но не является обязательным для всех студентов.

Profile – профиль:

Понятие «профиль» может быть отнесено как специфике области изучения или квалификации (предметной области), так и более широкому ряду областей, связанных общей направленностью или значимостью, например, область прикладных технологических программ (vocational study) отличается от области теоретического академического обучения.

Qualification – квалификация:

Документ о степени, диплом или сертификат, выданные компетентным органом управления и свидетельствующие об успешном завершении обучения по признанной программе.

Qualification descriptors – дескрипторы квалификации:

Обобщенные описания итогов обучения. Содержат четко сформулированные условия («точки отсчета») принадлежности к квалификациям; часто сопоставляют их с национальными уровнями.

Reference points – условия («точки отсчета»):

Непредписываемые указатели принадлежности к квалификации, формулируемые как итоги обучения и выраженные в терминах компетенций; являются базой для разработки и реализации квалификационной программы.

Recognition of periods of study abroad – признание периодов обучения за

рубежом:

По правилам ECTS признание периодов обучения за рубежом требует, чтобы число кредитов, зачтенных студенту по результатам успешного освоения раздела курса/модуля в вузе, где он временно обучался по Соглашению об обучении, соответствовало бы тому же числу кредитов в университете, где он обучается постоянно.

Resit examination (exam) – повторный экзамен:

Студентам, не сдавшим экзамен (или не прошедшим иную аттестацию) в установленный срок может быть предложена возможность сдать повторный экзамен (пройти аттестацию) в более поздний срок.

Second cycle degree – степень второго цикла:

Квалификация высшего образования, присваиваемая по успешному завершению второго цикла обучения, который может включать определенную научную работу. Нормально, эту степень могут получить учащиеся, имеющие степень первого цикла.

Seminar – семинар:

Аудиторное занятие, проводимое под руководством преподавателя, имеющее целью углубленное изучение определенной темы и предполагающее надлежащую подготовку и активное участие учащихся. Обычно проводится одним преподавателем в небольшой группе студентов.

Student workload – трудоемкость учебной работы студента:

Измеренное в часах предполагаемое время, необходимое среднему студенту (данного цикла/уровня) для достижения установленных итогов обучения. Это время включает все предполагаемые для данного студента этапы учебной деятельности (например, лекции, семинары, практическая и самостоятельная работа, консультации, экзамены).

Study programme – программа обучения:

Согласованный набор разделов курсов или модулей, освоение которых необходимо для получения той или иной степени; определяется в терминах итогов обучения, достижение которых обуславливается накоплением установленного числа кредитов.

Thesis – диссертация:

Представленный по определенным правилам (формально) письменный отчет (доклад), основанный на независимой (оригинальной) научно-исследовательской/проектной работе; является необходимым условием получения степени (как правило, второго уровня или докторской). Другое название – диссертация (dissertation).

Tuning – тюнинг (настройка):

Тюнинг – настройка различных инструментов в оркестре, чтобы музыка звучала без нежелательных диссонансов. Проект ЕВРОТЮНИНГ предполагает создание согласованных условий («точек отсчета») организации структур высшего образования в Европе, признавая, что многообразие традиций есть позитивный фактор создания общего академического пространства.

Tutorial – групповые консультации:

Аудиторное занятие, проводимое преподавателем и имеющее целью более углубленное изучение или повторение обсуждаемого материала раздела курса или модуля. Обычно проводится одним преподавателем в малой группе студентов.

Таким образом, в данной глоссарии представлены основные понятия, необходимые как для преподавателя, так и для студента. Понимание и оперирование этими терминами способно расширить возможности художественного образования, вывести его на новый качественный уровень, обеспечит процесс дальнейшего непрерывного обучения и

компетентностного подхода. Современное художественное образование предполагает формирование не просто художника или художника-педагога, но, прежде всего, грамотного специалиста в области менеджмента, который сумеет правильно управлять своими способностями, способными обеспечить полноценную, яркую и полезную для своего отечества жизнь.

1. Реформирование высшего образования в Казахстане и Болонский процесс: информационные материалы для практических действий. – Алматы, 2009. – 120 с.

Түйін

Бұл мақалада Болон келісіміне байланысты көркем білім беру проблемалары туралы мәселелер қарастырылып, сонымен қатар «TEMPUS» халықаралық жоба негізінде қарастырылған шет елдік және өзіміздің Отандас ғалымдар мен мамандармен құрастырған глоссарии ұсынылған.

Summary

In given article are considered questions of specificity of the Bolonsky agreement about (или concerning) Art education possibility.

ОРГАНИЗАЦИЯ НАТУРНЫХ ПОСТАНОВОК

О.Т.Абишева –

ст. преподаватель кафедры живописи КазНПУ им.Абая

Организация постановки имеет образовательное и воспитательное значение. Подбор модели или предметов, поиск их сюжетной, живописно-пластической группировки является живым творческим делом. Оно потребует от учащегося известного опыта, профессиональной культуры. На основе натуральных постановок осуществляется практическое познание закономерностей реалистического изображения формы в пространстве, овладение профессиональной грамотой и мастерством, воспитывается художественный вкус, чувство гармонии.

Студенты как будущие художники должны учиться самостоятельности в организации натуральных постановок по живописи - натюрморта, портрета, фигуры. Можно воспользоваться примерной тематикой постановок, рекомендованных соответствующими учебными программами.

Руководство при организации постановок. Одно из главных требований, которое предъявляется к учебной постановке, это жизненная правда. Это требование должно определять подход к подбору модели, типажа, сюжетного замысла. Любая имитация, подделка под жизненную ситуацию недопустима.

Постановки должны быть содержательными, с ясной и четко выраженной задачей, и в то же время они должны нести активный нравственно-эстетический заряд, интересным композиционно-пластическим и цветовым характером вызывать у студента положительные эмоции, интерес и желание работать, активизировать их познавательную и творческую деятельность.

В качестве модели, особенно в портретных заданиях, желательно подбирать человека с выразительной пластической характеристикой, с ясно выраженными психологическими особенностями и профессиональной принадлежностью. Однако надо предостеречь студента от увлечения показом профессиональной принадлежности человека через обилие деталей. Часто это уводит от главного - от передачи индивидуальных особенностей, а также усложняет задачу достижения живописной цельности и выразительности образа. Надо избегать статических поз, ракурсов, надуманных жестов.

Нужно внимательно относиться к каждому элементу, вводить лишь те предметы, которые помогают выявить характерное, создают красивый тонально-цветовой ритм. Например, И.Е.Репин подходил к постановке необыкновенно тщательно. Он сознательно составлял натюрморт из предметов, сближенных по цветовым оттенкам, чтобы воспитать в студенте способность находить и передавать тончайшие живописные отношения в этих сближенных тонах. Такой же подход в воспитании живописца можно видеть у многих других художников-педагогов - П.П.Чистякова, В.А.Серова, К.И.Куинджи и др., которые учили гармонии цветовых отношений.

Важное значение имеет умелое использование света. Удачное освещение позволяет с достаточной ясностью и четкостью выявить конструктивные особенности, пластические качества, характер формы, тонально-цветовые отношения природы, придать ей определенную эмоциональную выразительность, цельность. Насыщенные деталями формы желательно объединить большой тенью или светом.

Полезно ставить постановки на активном свете (например, на окне), возле источника света или, наоборот, в глубине комнаты, в затененном месте, при боковом, прямом, верхнем, рассеянном свете, на различном удалении от рисующего. Темные предметы нужно располагать на светлом, светлые на темном, насыщенные по цвету - на монохромном фоне и т.п. Такое сопоставление позволяет понять, как при различных условиях освещения, окружения и пространственного удаления природы изменяется ее общее тонально-цветовое состояние, выразительность, что, в свою очередь, требует каждый раз иного творческого подхода к решению композиционных, живописно-пластических задач.

Ставить постановку нужно так, чтобы она имела хороший обзор, не теряла своей содержательности, привлекательности с разных точек зрения. Надо учиться успешно решать путем поиска композиционной, живописно-пластической выразительности этюда максимального использования ракурса, линии горизонта, формата, цветовых характеристик природы, света и т.д./1/.

В восприятии предмета исключительную роль играет фон. Изменение фона неизбежно влияет на видимый цвет, тон, контрасты, детали, и даже на величину предмета. В учебных постановках на первоначальном этапе, особенно в живописи головы, фигуры, чаще используется фон спокойный, простой, светлее или темнее собственных теневых мест натуры, чтобы хорошо читалась большая форма. Фон должен быть менее активным, особенно по цвету, деталям, контрастам, нежели первый или второй план натуры.

Тональные возможности различных красок неодинаковы. Вот почему при выборе предметов для постановки, в решении ее общего тона надо учитывать возможности живописных материалов. Стремление студентов как можно точнее передать видимые тонально-цветовые характеристики предметов натуры часто приводит к потере в акварели прозрачности, чистоты и мягкости цвета. Цвет становится грязным, глухим, а живопись слабой, с грубыми ошибками в тоне. Эти недостатки чаще встречаются в том случае, когда постановка организована из предметов с очень темной окраской/2/.

Иногда постановки надо ставить коллективно, это будет развивать творческое мышление, помогать приобретать навыки в организации постановок/3/.

При длительном задании можно рекомендовать следующую методику его выполнения. С поставленной модели или натюрморта вначале выполняется кратковременный этюд (0,5-1 час) и несколько композиционных набросков. Затем, если в результате обсуждения в группе и с ведущим преподавателем возникает необходимость каких-либо изменений в постановке, они вносятся. После этого постановка утверждается, и студенты приступают к длительному этюду. Такой подход порой необходим, если в начале работы над постановкой замечены недостатки, которые мешают выявлению учебной цели или могут привести к заведомо слабым результатам и напрасной потере времени.

1. *Ивахнова Л.А. Научные основы художественно-педагогического образования учителя изобразительного искусства. - Алматы, 1996.*
2. *Яшухин А.П.. Живопись. - М.: Просвещение, 1985.*
3. *Неменский Б.М. Изобразительное искусство: Методическое пособие. - М.: Просвещение, 2009.*

Түйін

Бұл мақалада тұлғаға қарап кескіндеме жазуда оқу қойылымдарын ұйымдастырудағы басты мәселелер қарастырылған

Summary

The article discusses the organization of full-scale productions, the importance and seasoned professional mastery of literacy and skills training hudozhestvnneogo taste and sense of harmony.

ҰЛТТЫҚ МӘДЕНИЕТ – АДАМЗАТ ДАМУЫНЫҢ ЗАҢДЫ САТЫСЫ

К.К. Келденова –

живопись кафедрасының аға оқытушысы

Рухани салада ұлттық құндылықтар – орасан зор интеллектуалдық байлық екені және жалпы адами құндылықтарды, халықтардың мәдени және ізгілікті дәстүрлерін, жалпыұлттық жасампаз процесті қайта өркендетудің ұшан-теңіз қоры екені баршаға мәлім. Бүгінде білім беру жүйесінде бейнелеу өнерін оқытудың педагогикалық негіздерін халықтың дәстүрлеріне, халықтың қолөнеріне, соның ішінде ұлттық ою-өрнекке арқа сүйеп жетілдіруді одан әрі қамтамасыз ету ерекше маңызды болып отыр.

Олардың пікірлерінше, тұлғаның үйлесімді дамуына, бір жағынан, еңбексүйгіштікке тәрбиеленуі, екінші жағынан – халқының тарихы мен мәдениетіне асқан ізгілікпен қарауы ықпал етеді. Аталған зерттеулердің нәтижелері халық өнерінің «бейнелі тілінің» ерекшеліктері оның эстетикалық-тәрбиелік әсерін күшейтетінін, қоршаған дүниенің құбылыстары мен заттарына эстетикалық зеректігін дамытатынын дәлелдейді. Тарихи жады, уақыттар байланысы, халықтың дүниетанымы нағыз ұлттық өнерде сақталады. Сөйтіп, ұлттық тиесілігі сезімін, мүдделерін, «өзінің» мәдениеті үшін мақтаныш сезімін дамытумен етене байланысты ұлттық мәдениетті меңгеру басқа халықтардың мәдениеттерін құрметтеумен ұштасуы – қазіргі заман балаларын тәрбиелеу ісінің маңызды қыры.

Ұлттық өзіндік сананы дамыту мен қалыптастыруда этникалық факторлар үлкен рөл атқарады. Этникалық мәселелер мен ұлтаралық қатынас мәдениеті, өнер, мәдени антропология және қазіргі педагогика теориясының көптеген мәселелерін зерттеудің маңызды бағыты болып табылады. Ұлттық өзіндік сана – бұл, шын мәнінде, халықтың өзінің әлеуметтік-этникалық мәнін ұғынуы, ол адамзат тарихында қандай шынайы рөл атқарғанын немесе атқаруы ықтимал мүмкіндігін, оның жалпы адамзат өркениетіне қосқан үлесі қандай екенін түйсінуі. Басқаша айтқанда, ұлттық мәдениет өзінің көркем және эстетикалық өлшемінде – бұл дүние құрылысының өзінше бір үлгісі, адам қабылдап, игерген ғарыш сияқты адамзат бағындырған дүние және оның тарихи тіршілік ету ортасы.

Мәдениеттанушы Д.Н.Нұрманбетованың пікірінше, менталитет ұлттық өзіндік санада дүниенің үйлесімді ұлттық бейнесін ұтымды, қисынды құралдармен емес, этностың рухани, көркем мәдениетін символикалау арқылы құрастыру функциясын атқарады. Осындай модификация ұлттық мәдениеттің темпоральдылығын өзгертуді білдіреді [1]. Осы айтылғандар нағыз рухани, көркем мәдениет ұлттық өзіндік сананы қалыптастыру құралы болатынын растайды. Этникалық мәдениеттің эволюциясы мен түрленуі өнер құбылыстарында айқын ашылады және, керісінше, өнер көбіне мәдениетті, жалпы этносты бекітуші база болып табылады, яғни этномәдениет жүйесінде өнер нығайтушы фактор болады. Бұл әсіресе ұлттардың және ұлттық өнердің

калыптасу кезеңіне қатысты, онда этномәдени бірлікті қалыптастыру процестері оған тән әлеуметтік-экономикалық және саяси-әлеуметтік даму шарттарына байланысты болады. Формалистік тұжырымдама бойынша, ұлттық тілінде, сенімінде, түсініктерінде, тарихи тәжірибесінде және т.б. арнайы ұқсас сипаттамаларға ие халықтың өзін-өзі бекітіп, танытуы арқылы туындайды. Ұлтжандылықтың мәдени негіздемесі әрдайым мемлекеттік қауымдықтың бекітілуімен толықтырылады. Мұндай тұжырымдамалар көбіне аталған халықтың қандай да бір белгілерін – әрдайым жағымды – имманентті оған тән және оны басқа халықтардан айрықшалайтын идеологиялық құрылымдарында – суреттеу және санамалау ретінде құрылады.

Ұлттық мәдениет гомогенді этникалық қауымдық шеңберімен шектеле алмайды. Керісінше, ұлттың толыққанды дамуы рухани бағдарлары мен өмір сүру салтын этникалыққа қарағанда анағұрлым жоғары деңгейде саралауды талап етеді. Ол этникалық, географиялық, әлеуметтік, шаруашылық және таптық факторлардан туындаған субмәдениеттердің әр алуан нұсқаларын қамтиды. Ұлттың бірдейлікті бекіту арқылы қалыптаспайтыны жиі атап көрсетіледі. Ол – әр текті компоненттерден тұратын, дегенмен жеке-жеке алғанда олардың әрқайсысы осы ұлтты айрықшалайтын жалпы мәдени белгілерді қамтитын мүлдем біртекті емес құрылым.

Этностардың ұлтқа енуі олардың бүкіл ұлттық мәдениетті меңгергенін білдірмейді. Олар ұлттың рухани мәдениетін ішінара ғана қабылдап, өзінің субмәдениетін түзеді. Ұлттық мәдениеттің қандай белгілері осы этностың субмәдениетіне қабылданғанын және жалпы ұлттың кірігуі қалай жүзеге асырылатынын тек нақты талдаудың көмегімен ғана білуге болады.

Ұлттық мәдениеттің ең басты және ең тартымды ерекшелігі – бұл оның таң қаларлық алуан түрлілігі, өзіндік ерекшелігі және қайталанбастығы. Өз мәдениетінің ерекшеліктерін дамыта отырып, ұлт еліктеуден және ездікпен көшіріп алудан қашып, мәдени өмірін ұйымдастырудың өз нысандарын жасайды. Даралықтың кез келген көрінісі сияқты, ұлттық мәдениеттің өзіндік ерекшелігі де ұлттың жалпы өркендеуімен, өзінің әлем өркениетіндегі болашақ орнына сенімділігімен бірге байиды.

Нақты ұлттың қалыптасу кезеңінде ұлттық мәдениеттің этноқызықтырғыш және этносаралағыш қасиеттері көрініс береді. Ұлттың өзіндік ерекшелігі, ұлттың дүниені қабылдау ерекшеліктері этностардың мәдениетінде жарқын көрініс табады. А.Г. Агаевтың пайымдауынша, «...мәдениет халық жасаған құндылықтарды ғана емес, халықтың соларды жасау, бөлісу және игеру жөніндегі шығармашылық қызметін де білдіреді. Сондықтан да мәдениеттің болмысы осы қызмет нысандарының, темптерінің, ауқымдарының, жай-күйлерінің және нәтижелерінің алуан түрлілігінен көрінеді» [2]. Сондықтан жиынтығында мәдениеттің ұлттық өзіндік ерекшелігін түзетін осы екі нәрсе өнердің әрбір жанрында ерекше тұрады.

Кез келген этноста ұлттық дүние көптеген халықтардың мәдени құндылықтарын өз бойына жылдам сіңіре отырып, жалпыадамзаттық

дүниелерге негізделеді. Сондықтан ұлттық-ерекше дүниелерді жалпыадамзаттық дүниелерден бөліп алуға болмайды. Ұлттық мәдениет – адамзаттың қадамдап дамуының заңды сатысы. Дүниежүзілік мәдениет – бұл, ең алдымен, ұлттық мәдениеттердің жиынтығы. Ұлттық мәдениеттің үздік жетістіктері дүние жүзінде танылып, ұлтаралық мәдениетке кіреді, өйткені олар жалпыадамзаттық идеалдарды қамтиды. Әр халықтың ұлттық өзіндік ерекшелігі тарихи қалыптасқан. Тек толыққанды және жалпыадамзаттық мәні бар ұлттық мәдениет қана халықтың құрып кетпеуіне кепілдік береді, өйткені мәдениет, В.М. Семёновтың айтуынша, этностың шығармашылық қуатын басты танытушы және тарихи дамудың негізгі мақсаты. Мәдениет – ұлттықты танытудың неғұрлым лайықты деңгейі ғана емес, ол бізге өзімізді басқа халықтардың түсінуіне де жақсы мүмкіндіктер береді [3].

Әрбір ұлттық мәдениеттің өз жемістері: рухани нәтижелері мен жаңалықтары, өздерінің драмалары мен трагедиялары, өзіндік дүниетанымы бар. Оны дамыту залалсыздандырылған колбада емес, әлеуметтік қайшылықтар, прогрессивті дәстүрлердің ескінің қалдықтарымен және консервативті құбылыстармен күресі жағдайларында жасалады. Әр халық бүгінде өзінің болашағын өмір сүруінің және жалпы әлем мәдениетіне кірігуінің кепілі болып табылатын ұлттық мәдениетпен байланыстырады. Бұл идеяның өзінің имманентті логикасы бар: нақ осы идея ұлттың рухани және интеллектуалдық әлеуетін қолдайды, адамның шығармашылық қызметіне импульс береді, халықтың рухани саулығын нығайтады, оның ұлттық-ізгілікті идеалын жасайды. Әрбір ұлттық мәдениет бүкіл адамзатқа тиесілі және бүкіл дүние жүзі алдында өзін-өзі танытуға міндетті. Біздің ұлттық мәдениеттеріміздің әрқайсысына болашақта жаңа заманның дүниежүзілік мәдениетінде өз сөзін айту керек болады. Балтық мемлекеттеріне өз мәдениет үлгісі тән, ортаазиялық республикаларға – басқасы және т.с.с. Алайда осы мәдениеттердің әрқайсысы өзінің бірегей, өзіндік ерекше жолымен жалпы адами құндылықтарға келе жатыр.

Көркем мәдениет жүйесінде ұлттық өзіндік сананың ажырамас элементтері ұлттың және жеке тұлғаның санасында бұрынғы өмір сүру тәжірибесін, этномәдени қарым-қатынастарды, оқиғалар мен құбылыстарды сақтайтын және қайта жаңғыртатын әлеуметтік жады, топонимика және ономастика болып табылады. Ұлттық өзіндік сана өз мәдени-тарихи даму динамикасында суретшілердің шығармашылық сана жүйесі арқылы оның ұлттық қатынастардың әр түрлі факторлары мен қағидаттарының ықпалымен қалыптасқандығына жеткілікті дәлел береді. Әлеуметтік жады этностың рухани өмірінің түп тамыры сияқты. Ол барлық мәдени-тарихи оқиғалар мен фактілерді барынша нақты түрінде жеткізеді.

Этникалық жады мен ұлттық өзіндік сананың қалыптасу факторларының бірі топонимика болып табылады, өйткені топономикалық атаулар ғасырлардан-ғасырларға беріліп, этникалық жадыда сақталады. Туған өлке – әр адамның этникалық бесігі, осы бесік оның тарихи, әлеуметтік

жадында өмір бойына сақталады. Әлеуметтік жады жүйесінде этникалық санамен тығыз байланыста болатын ономастика үлкен рөл атқарады. Этникалық сана – материалдық, әлеуметтік және рухани мәдениеттің этникалық анықталған элементтерін ғана емес, сонымен қатар этностың даму тарихы бойына қалыптасқан этникааралық қатынастарды да ұғыну.

Соңғы кездері этникалық сананың ономастикамен байланысты генезисі мен функцияларын зерделеуде ғалымдар тарихи және әлеуметтік жадыға сүйене бастады. Өйткені өткен заманның және қазіргі кездің адам аттары мен тектерінің атауларында көптеген қызықты этномәдени материалды табуға болады, ол белгілі бір даму кезеңдеріндегі қоғамның жай-күйі туралы, рухани мәдениеттің, этникалық мұраның, сондай-ақ ұлт тарихының ерекшеліктері туралы сыр шертеді. Тұлғааралық қатынаста аттар мен тектердегі ұқсастық пен айырмашылықты бекітудің ұлттық өзіндік сана үшін елеулі маңызы бар. Этномәдени байланыстар барысында адамдар қабылдауға дағдыланып алып, сыртқы дүниенің өздеріне таныс құбылыстарын меңгереді. Бұл – адамдарға бала кезден үйреншікті болып кететін рухани және эмоциялық дүние, жақын жандарыңның: ананның, әпкеннің, сүйіктіңнің, туған өлкенің, еліңнің аттарын ұмыту мүмкін еместігі сияқты, оны да ұлттық өзіндік санадан ығыстырып шығарып жіберу мүмкін емес. Әлеуметтік жады жүйесінде және дара санада ұлттық жалқы есімдер үлкен рөл атқарады. Олар этникалық сана мен ұлттық тиесілік белгілерін тасушы ғана емес, сонымен бірге халықтың тарихы мен этнографиясын, оның мәдениеті мен ойлау ерекшеліктерін көрсетеді.

Басқа да ежелгі халықтар сияқты, қазақ этносының өзін-өзі мәдениеттанушылық сәйкестендіруі өнер арқылы жүзеге асырылды. Көшпенді қазақтар қоғамы оның көпғасырлық тарихы ішінде матриархаттан патриархаттық-рулық құрылысқа, әскери демократия кезеңінен феодализмнің ерте нысандарына эволюцияланып отырды. Бірақ көшпенділіктің басты ерекшелігі – өмір сүруін ұйымдастырудың ерекше тәсілі іс жүзінде елеулі өзгерістерге ұшыраған жоқ. Қазақтардың дәстүрлі (көркем-қолданбалы, сәндік) өнері барынша жоғары даму сатысында болды [3].

Қазақтар өмірінде көшпенді шаруашылық жетекші орын алған әлеуметтік-мәдени қауымдықтардың мұрагері болғанын естен шығармау керек. Халқымыздың ғасырлар бойы жинақтаған және ұрпақтан ұрпаққа берілетін қолданбалы өнерінің, дәстүрлі қолөнері мен ғұрыптарының жиынтығы, сонымен қатар бейнелеу, сәулет және рухани мұрасы біздің халқымыздың – ежелгі сақтардың, ғұндардың және түркілердің тарихи мұрагерінің этникалық сәйкестілігімен тығыз және көп қырлы байланыста дамитын біздің мәдени мұрамыздың ажырамас компоненттері болып табылады.

Қазақстанның аумағында бағзы замандардан бері көшпенді және отырықшы-көшпенді мемлекеттіктің әр түрлі үлгілері бірін-бірі алмастырды, өткеннің ұлы империялары өркендеді, күйреді, бірақ халықтың мәдениеті

өзгеріссіз қалды. Оның өнері ғасырлар бойы ұшталды, сондықтан талғамсыздықтан ада дерлік, өйткені өнерді барлығы және баршаға арнап, сан ғасырлық дәстүрлер шеңберінде тудырды. Сұлулық туралы түсініктердің бірлігі көркем стильдің де бірлігін анықтап берді, бұл, сауыт сияқты, халық шығармашылығын барлық бөгде және агрессивті дүниелерден қорғап қалды. Мәдениет бастау алатын негіздердің ұлысы – тарихи жадының күші осындай. Мәдениетті жасауға әр кезде қазақтардың көптеген ұрпақтары қатысты. Бұл аса маңызды шығармашылық процесс, ең қажеттісі ғана біртіндеп есте сақталып отырды. Қазақстанның мәдени мұрасының тарихы – бұл уақыттың жансыз күшіне қарсы тұратын біздің тарихи жадымыздың тарихы деуге болады. Халық шеберлерінің бір қарағанда қарапайым болып көрінетін, шын мәнінде әсем көркем туындылары туған өлкеге сүйіспеншілік сезімін дарытуға көмектеседі, табиғатты көре де, сүйе де білуге, қазақ халқының және басқа халықтардың дәстүрлері мен ғұрыптарын бағалауға, ересектердің еңбегін құрметтеуге үйретеді. Ұлттық сәндік-қолданбалы өнер шығармаларындағы ою-өрнек арқылы оқушылардың санасында сұлулық пен мейірімділік туралы түсінік қалыптасады.

Сондықтан тарих пен мәдениет ескерткіштеріне қатынасымыз біздің рухани кемелденгендігіміздің айшықты көрсеткіші болып табылады. Мысалы, сақтардың хайуанаттар стилін алыңыз, осы дәуірдің бізге талып жеткен белгілерін қазақтардың қазіргі оюларынан көресіз, тәуелсіздігіміздің белгісі – алтын жауынгерді алыңыз, оның үшкір төбелі бас киімі мен орта ғасырларда қазақтың тұрмысқа шықпаған жас қыздары киген сәукелеміз арасында керемет ұқсастық табасыз.

Қазақ халқының ұлттық өнерінің түп тамыры ғасырлар тереңіне бойлап кетеді және Қазақстанның қазіргі көркем мәдениетінің іргетасы болып табылады, демек, халық өнерінің, халық мәдениетінің өмірсүйгіштігі мен оптимизмін бойға сіңірмейінше, қоғамның бұдан әрі рухани, ізгілікті жетілуі мүмкін емес. Ол бастауыш мектеп оқушыларына көркем-эстетикалық тәрбие беру, рухани қажеттіліктерін дамыту, көркем талғамын қалыптастыру, шығармашылық қабілеттерін өсіру саласындағы аса қиын міндеттерді шешуге ықпал етеді.

1. *Нурманбетова Д.Н. Детерминация человеческой индивидуальности. - Алматы: Акыл кітабы, 1998.*
2. *Агаев А.Г. К вопросу о теорис народности. - Махачкала, 1965.*
3. *Семёнов В.М. Национальное сознание и национальная культура (методологические проблемы). - М.: Институт философии РАН, 1996.*
4. *Ақышев К. Археологиялық аса бағалы ескерткіштер. Ежелгі мәдениет куәлері. - Алматы, 1966.*

Резюме

В статье рассматривается значение национальной культуры в формировании личностной культуры школьников, раскрыта роль в процессе формирования положительной национальной самоидентификации детей.

Summary

The article discusses the importance of national culture in shaping the personal culture of students, revealed a role in the formation of a positive national identity of children.

ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ ТЕРРОРИЗМ МЕН САЯСИ ҚАҚТЫҒЫСТАР МӘСЕЛЕСІ

А.Қ. Жеделов –

Каспий қоғамдық университетінің I-курс магистранты

Қазіргі кезеңдегі терроризм мен саяси қақтығыстар тарихи кезеңдермен саяси үдерістер айдынында қатар келіп, халықаралық қатынастардың жаңа әлемдік тәртіп кезеңіндегі жаңа қауіп қатерлер сериясын жаңартып отырғаны белгілі, олай болса бұл мәселелер қауіпсіздік мүдделерінің аймақтық және халықаралық бірлестіктер ауқымындағы шараларының басты міндетіне айналғаны да күрделі мәселе.

Мемлекеттің немесе бірнеше мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету тек қорғаныс мүмкіндігін көтеру арқылы жүзеге асырылмайды. Өңгіме жаңа көпжүйелі әлемді құру туралы, халықаралық қауіпсіздік құрылымына негізделген – аймақтық (ЕҚЫҰ, АСЕАН форумы және т.б.) және ғаламдық деңгейде – БҰҰ. “Қырғи қабақ” соғыс аяқталғаннан кейін әлемдік жүйеде жаңадан қалыптасқан халықаралық қатынастарда бос кеңістік қалыптасты, бұрынғы күштердің арасалмағы бұзылды. Мұндай үрдістер жаңа қауіптің пайда болуына әкелді, мысалға АҚШ-ң Югославияда диктат орнатуға деген талпынысын еске алуға болады. Алайда, тәртіптің қайта құрылуы жаңа әскери-саяси одақтардың құрылуы немесе кеңеюі арқылы емес, НАТО соны көздейді, керісінше қауіпсіздік пен тұрақтылықты превентивті дипломатияның әсерлі тетіктерін қалыптастыру және қолдану арқылы халықаралық келісімдер мен келіссөздер жасасу.

2001 жыл 15 маусымдағы «Терроризм, сепаратизм және экстремизммен күрес туралы» Шанхай конвенциясында: «терроризм – қарулы қақтығыстар кезінде әскери іс-қимылдарға белсене қатыспаған кез келген азаматтық яки басқа да тұлғаларда өлім қаупін тудыратын немесе ауыр дене жарақатын жеткізетін және қандай да бір ұйым, сол тәрізді материалдық объектілерге зиян жеткізуші құбылыс. Іс-әрекетінде халықты қорқытып-үркіту, қоғамдық қауіпсіздікті бұзу немесе билік органдарына, халықаралық ұйымдарға белгілі бір іс-әрекетті істеуге яки істемеуге мәжбүр ететін және қылмыстық кодекспен қудаланатын, Жақтардың ұлттық заңнамаларына қайшы келетін әрекет /1/.

Терроризмнің мәнін бұлайша тұжырымдау оны әдеттегі қылмыстық істің қатарына апарып қояды. Бұл орайда террористік іс-әрекеттің саяси түрткі себебі көрсетілмейді, соның салдарынан терроризмге қарсы күресетін

мекемелер көбіне терроризм актілерін жоғарыда айтылған қылмыстық іс-әрекеттен айыра алмайды. /2/.

Жалпы, әлемдік саясаттың XX ғасырдың 90-жылдарындағы «қырғи қабақ соғыстың» ыдырауынан соң пайда болған көпполярлы кеңістігі жаһандану үдерісіне өтіп, жер бетіндегі орын алып отырған мәселелерді барлық мемлекеттерге ортақ қарау ұстанымын әкелді. Осы кезеңге дейін де қалыптасып келген аймақтық қақтығыстар мен террорлық әрекеттер қатері, ендігі жерде ортақ жаһандық мәселеге арқау болды.

Әсіресе, еуроазиялық құрлықтың тура ортасында орналасқан және Орталық Азия секілді бүгінгі аса ерекше геосаяси маңызға ие аймақтың көшбасшысы Қазақстан секілді ақуалды мемлекеттің сыртқы саясатын түзуде де, әлемдік саясаттағы терроризм және аймақтық саяси қақтығыстар секілді мәселелер бірінші кезекте қаралады. Қазақстанмен шекаралас Ресей секілді мемлекетте жылда орын алып отырған террорлық актілердің сабағы, таяушығыстық, Кашмир аумағы, Кавказ бөлігіндегі, Корей түбегіндегі және өзге де аймақтардағы орын алып отырған саяси қақтығыстардың тарихи, этникалық және ұлтшылдық негіздерінің бүгінгі тұрақтамау фактілерінің таралымына ден қою қажеттілігі басым ұстанымдарды қажет етеді.

Терроризммен күрес АҚШ-ты, Орталық Азия республикаларын, Ресей мен Қытайды біріктірді. Ұлттық қауіпсіздік саласында бұл мемлекеттердің әрқайсысы ислам бағытындағы лаңкестік ұйымдар тарапынан келген қауіппен соқтығысты. Енді Ресей шешен сепаратистерінің Усама бен Ладенмен және «Аль-Каидамен» байланысы туралы ешқандай кедергісіз айтса, Қытай Шыңжаңдағы ұйғыр сепаратистерінің «Аль-Каидамен» және «Талибан» қозғалысымен байланысын тапты. Ал Орталық Азия мемлекеттерінің басшылары үшін олардың авторитарлық тәртібіне өте зор нұқсан келтіре алатын мұсылман фундаменталистерімен күрестегі өз позицияларының нығайуы басымдық әкелді /3/.

Халықаралық мінберлерден, әртүрлі деңгейдегі ұйымдар мен интеграциялық бірлестіктер және жетекші мемлекеттер ұстанымдарынан айғақты терроризм мен саяси қақтығыстардың бүгінгі кезеңдегі әлеуеті ерекше. Себебі, олармен күрес қазіргі уақыт қарарларында басқаша сипат алып, өркениеттер көрсеткіші мен мүдделері ауқымында өзіндік реттелуін қатаң табу жолына бағытталып отыр. Ол аймақтық және халықаралық қауіпсіздік ұстанымдарына да жаңаша тұжырымдарды қажет етіп, шешімді дипломатиялық құжаттардың қабылдануына жол ашты. 2010 жылғы ЕҚЫҰ төрағалық ету барысында ҚР сыртқы істер министрі-Мемлекеттік хатшы Қ.Саудабаевтың сондай бір қақтығысы терең аймақ Таулы Қарабақ және өзге де мәселелі аумақтар мен мемлекеттерге жасаған миссиялық ресми сапарлары да көтеріп отырған мәселелердің бүгінгі халықаралық ұйымдар тарапынан шешім табуының озық тәжірибелерін көрсетуде.

Қазақстанның қарусыздану мен жаппай қырып-жою қаруын таратпау саласындағы саясаты халықаралық қауіпсіздікті нығайту, мемлекеттер арасындағы ынтымақтастықты дамыту, жаһандық мәселелер мен

қақтығыстарды реттеудегі халықаралық ұйымдардың ролін арттыру жолын ұстанатын сыртқы саяси бағытымен айқындалады. Қазақстан халықаралық лаңкестік пен есірткі тасымалы, діни экстремизм қаупі тарайтын Ауғанстанның жүйелі және тұрақты дамуына мүдделі. Орталық Азия аймағында бейбітшілік пен қауіпсіздіктің орнауына Ауғанстандағы жағдайдың реттелуі тікелей байланысты деп санайды. Сонымен бірге, әлемдік қауымдастық пен Біріккен Ұлттар Ұйымы Ауғанстан Үкіметімен тығыз қарым-қатынаста елді қалпына келтіру мен ондағы саяси жағдайды реттеу үдерісінде белсенді және маңызды рөл атқаруы қажет деп пайымдайды. Сонымен бірге, Ирактың қауіпсіздігі мен тұрақтылығын қамтамасыз ету жөнінде халықаралық міндеттемелерді қабылдап, ирак жеріндегі миналарды залалсыздандырумен айналысып отырған өзінің бейбіт сақтаушы күштерін қалдыру арқылы елдің тұрақтандыру процесіне үлесін қосуда. Қазақстан Таяу Шығыста баянды бейбітшілік пен тұрақтылықтың орнатылуына мүдделі. Бұл өз кезегінде бейбіт еңбек пен аймақтық өзара ынтымақтастығы мақсатында елдердің орасан зор материалдық және зияткерлік қорларын тиімді пайдалануға зор мүмкіндік беретін еді. Қазақстан палестиналықтар мен израильдіктер арасындағы мәселелерді шешу мақсатында олардың барлық келіссөздер әлеуетін толығымен пайдалануын қолдайды. Мүдделі тараптар күш-жігерінің басты мақсаты БҰҰ ҚК 242 және 338 қаулылары, Мадрид қағидаттары мен “жерді бейбітшілікке айырбастау” формуласы негізінде барлық бағыттағы бейбіт үрдісті жандандыру және алға жылжыту, Таяу Шығыс жанжалының барлық қатысушылары “Жол картасы” бейбіт реттеу жоспарында көрсетілген өздерінің міндеттемелерін орындауы тиіс.

Бүгінгі терроризм жалғыз жарым диверсанттар мен камикадзелер ғана емес, олар кең көлемді құрылымдық жүйе.

1. *Терроризм, сепаратизм және экстремизммен күрес туралы» Шанхай конвенциясы. I бабы. Шанхай, 15 маусым 2001, 4-бет*

2. *Қарин Е. Терроризмге қарсы күрес: жетістік және кемшілік.//Егемен Қазақстан. - 2002. - 14 тамыз. - Б.22*

3. *Ашимбаев М. Современный терроризм: взгляд из Центральной Азии. – Алматы, 2002. - С.16.*

Түйін

Бұл мақалада қазіргі кезеңдегі терроризм мен саяси қақтығыстардың кең ауқымда етек жаюы және оның Орталық Азияға тигізетін әсері, мәселесі қарастырылған.

Summary

In this article discusses the expansion of modern terrorism and political opposition to the large volume of theirs, and the possible consequences for Central Asia.

ӨНЕР САЛАСЫНДАҒЫ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР

Р.Б. Мизанбаев –

п.э.к., «Живопись» кафедрасының доценті,

Б.Бекенова –

«Живопись» кафедрасының аға оқытушысы, Абай атындағы ҚазҰПУ

Қазақстан бейнелеу өнерінің қалыптасуы және дамуында көркемсурет факультетінің алатын орны ерекше. Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті көркемсурет және графика факультеті 40 жылдан астам уақыт ішінде 3,5 мыңнан астам өнер саласынан мамандар дайындапты, оның ішінде: мұғалімдер, творчестволық жеке қызметте: графиктер, живописстер, мүсіншілер, дизайнерлер т.б. Қазіргі кезеңде факультет түлектері Қазақстан, Ресей, Франция, Бельгия елдерінде табысты еңбек етуде. Атап айтсақ Академик Ерболат Төлепбаев, Парижде – Бегов, Ресейде Медведев Г.Л., Амиргезин Қ.А., Қазақстанда Нақысбеков А.Ж. Дарын сыйлығының лауреаты Қожағұлов Т.М. т.б. Жоғары оқу орындарын реформалау жөнінде жаңа кредитті технологияға көшу процессіне 3 жылдың жүзі болды. Бұның мәнісі білім, өнер деңгейін дүние жүзілік нормаға келтіру. Осы орайда оқу бағдарламалары да едәуір өзгермейтіні, аталмыш факультет осы салада біршама үлгілі істер атқарды. Дегенмен өзіміздің ұлттық ерекшеліктерімізге тән, философиялық дүние танымымызға, психологиялық мінез-құлқымызға, ерекше салт-дәстүрімізге сай, ұлттық бет бейнемізді қалыптастыратын, оны паш ететін өнерді қолға ұстамауымыз керек. Мысал ретінде келтірейік, Ресей, Балтық теңізі жағалауындағы елдер, Армения, Әзірбайжан, Түркімен, Тәжік елдері суретшілерінің табиғи, тарихи ерекшеліктеріне сай, өз суреттік, бейнелеу өнерлері қалыптасқан. Олардың туындыларында өзіндік үн мен ұлттық бет-бейне басым, сол себептен де болар олардың творчестволық шығармаларын бір-бірінен шатастырмай танып жататынымызда. Осы тұрғыдан қарағанда көп мәселе бағдарламаға да қатысы бар.

Екінші бір үлкен мәселе көркемсурет факультетінде тұрған, ол өз ана тілімізде жазылған өнер әдебиеттерінің, өнер оқулықтарының болмауы. Орыс тілінде жазылған оқулық қанша дегенмен қазақтың жалпақ тілін, кең ұғымын, дәл баламасын бере алмайды. Осы тұста өз шешімін таппай жүрген өнер өлкесіндегі терминдер. Көп қателіктер, болмаса, бір ауыздан келіспеушілік осы жерден де байқалады. Живопись деген сөздің өзіне бүгінгі таңда бірнеше баламалар теңеліп жүр. Солардың бірі «Кескіндеме», «Сыршырай», «Бейне жазу» немесе «бояқ» т.б. Соңғы кездері бейнелеу өнері төңірегінде әсіресе терминдер туралы «Ана тілі» газетіне бірнеше мақалалар беріп жүрген Суретшілер Одағының хатшысы Қалиолла Ахметжанов живопись деген сөзді «бояқ» деп аударсақ жөн болар еді деген пікір айтылып жүр. Алайда бояқ деген пікір біздің ойымызша бір ғана бояудың

түсін немесе жағылған бір ғана бояу реңін білдіреді. Мысалы, киіміне бояқ жағылып қалыпты, қолым бояуланып кетіпті, т.с.с.

Алайда живописьтің тікелей аудармасы – «тірі жазу», «жанын тауып жазу» деген ұғымдармен шектеледі, дегенмен тікелей аудармасы қазақ тілінде жараса қоймас. «Кескіндеме» деген баламада тура мағынасын беріп тұрған жоқ. Түбірі «кес» яғни қи, бөл, бөлшектеу деген мағынаны білдіреді. Живописіті еш уақытта бөлшектеп немесе қиып жазуға болмайды. Керісінше барынша жұптап, жалпылама үлкен аумақтарды қамти отырып, тұтас жазған абзал. Олай болатын болса «живопись» деген сөзді аудармай ақ өз қалпында енгізген жөн болар еді. Себебі «живопись» бір жағынан орыс тілінен енген, екінші жағынан Қазақ елінде бояу, түспен картина жазу тек Шоқан дәуірінен басталды, одан әрі болмаған. (Текемет, киіз, алаша, кесте, т.б. өнер оюларын қоспағанда). Айталық медицинадағы дәрі-дәрмектерді қазақшалап жатқанмыз жоқ, мысалы, «Асперин» барлық жерде асперин. Дегенмен болашақ өнер өлкесіндегі теминдерді реттейтін, келісті бір жүйеге келтіретін конференция немесе ғылыми-практикалық кездесулер ме әйтеуір нәтижелі бір отырыс өткізу керек. Оған тіл мамандары, суретшілер, ғалымдар, өнер қайраткерлері, мұғалімдер, философтар шақырылуы тиіс. Өнер әлемінде қазақ тілінде аударылатын терминдермен қатар, дүние жүзіне танымал халықаралық терминдер де бар. Мысалы олардың қатарына жататындар: пленэр, этюд, композиция, сюжет, аппликация, ракурс, эскиз, натюрморт, колорит, т.б. Біздің ойымызша өнер тілінің кейбір терминдері халықаралық ұғымда қала берсе одан қазақ тілі кенже қалмайды, қайта сөз қорымыз молайып, өнер тілін өз деңгейінде түсінуімізге көмектеседі.

Енді жалпы Қазақстан бойынша көркемсурет факультеттерінің алатын орны және творчестволық белсенділігі болашақ жастарға жаңа творчестволық қабілеттерді қалыптастыруда олардың орны үлкен. Көркемсурет факультеті негізінен өнер аумағындағы институт болғандықтан, одан творчествоны бөліп қарауға болмайды, екеуі біте қайнасқан тұтас дүние. Олай болса факультет десек творчествоны еске алуымыз керек, творчество десек керісінше. Жоғарыда бұрынғы «Одақта» болған республикалардың өнері, олардың творчестволық бет бейнесіне тоқталғанбыз. Олармен тепе-тең түсетін біздің еліміздің де Қазақстандық суретшілердің де өзінше бет бейнесі бар. Соңғы 60-70 жылдың ішінде немесе көркемсурет факультетінен шыққан 20-30 жыл көлемінде елімізге танымал суретшілеріміз, майталман қылқалам шеберлері аз емес. Олардың қатарында: Нұрлыбаев М., Нақысбеков А., Аманжолов М., Төлепбаев Е., Мырзахметов Б., Бейсенбинов Т., Дашко А., Плотников Ю., Қожағұлов Т., Ордабеков Т., т.б. көптеген суретші-оқытушылар қызмет етуде. Творчестволық еңбектерінде ерекше өздерінің жолдарын тапқан суретшілеріміз қаншама: Мамбеев С., Тоғызбаев Е., Зальцман П., Әлиев Ж., Ордабеков Т., Шарденов С., Айтбаевтардың творчестволары әлем шеңберінен көрінуде. Ендігі жерде біздің ойымызша жоғарыдағы аты аталған, қайталанбас суретшілеріміздің еңбектерін жандандыру жолында көркемсурет факультеті қызмет ету керек.

Творчестволық бағытта осы суретшілеріміздің еңбектерін уағыздап, шығармаларына (творчестволарына) терең талдау жасап, осы жолда студенттер бойына шығармашылық қабілеттерді сіңіру. Бұл тарапта академиялық оқу процесі, оның ішкі-сыртқы байланысы өмір шындығымен ұштасып жатуы керек. Басқаша айтқанда 1 және 2-курстарда өнер танымын, шындық (реальный) жолмен бастап (реализм) бірақ кейбір студенттер творчествосында жеке өздерінің белгілі бір арнауы, жазу ерекшеліктері байқалып жатса, сол ерекшеліктерімен тәрбиелеу, оны одан әрі дамыту. Бейнелеу сабақтарында көбіне әрбір студенттер тобына 2-3 студенттерден ерекше көзге түсетін дарынды, бойларына бейне жазу әдістері орныққан ізбасарлар кездесіп жатады. Неге осындай ізбасарлардың өздеріне тән творчестволарын барынша дамытпаса? Неге дер кезінде солардың ерекшеліктерін түсініп, олардың жанынан табылмаса? Егер де «ерекше» студенттерді өз сәттерінде қолдап жүретін болсақ, онда келешекте Тоғызбаев, Айтбаев, Шарденов, Табиев, Ақанаев, Сыдыханов, Төлепбаев т.б. суретшілер қатары көбейіп, творчествоның жаңа қырынан көрінген болар еді. Әрине, түсінеміз көркемсурет факультетінің негізгі жұмысы суретшілер дайындау емес, мектепке сурет пәнінің мұғалімдерін дайындау емес пе деген сауал туындайды. Жалпы Қазақстан бойынша 1-театралды өнер институты, 2-көркемсурет колледжі, 3-көркемсурет факультеті бар, мүмкін болашақ өнер институттары қосыла жатар. Дегенмен бүгінгі таңда бейнелеу өнеріндегі творчествоны дамытуда, осы жолда методикалық, ғылыми, мәдени әдебиеттер, оқулықтар жазуда көркемсурет факультетінің сан жағынан да, сапа жағынан да алатын орны ерекше. Осы тұста мемлекеттік әдістемелік орталықтың (РУМЦ) атқаратын қызметі өз алдына. Қабылданған оқу әдістемелік құралдар, оқу процесіне керекті басқа да нұсқаулар өз ана тілімізде дер кезінде шығып тұруы керек. Екінші жағынан оқулықтың сапалығын арттыруда, онда әдістемелік бағыттарды ғылыми негізге сүйену мәселесі қамтылар еді. Оқытушылар жалғыз осы орталықпен шектелмей, басқа да мемлекеттік баспаларды пайдаланып, еңбектерін шығарып жатса нұр үстіне нұр болар еді. Қазіргі таңда факультет деканы Әлмұхамбетов Б.А. бастамасымен жалпы оқытушылардың алдына ғылыми жұмыстармен айналысу, оның ішінде ғылыми әдістемелік, ғылыми-теориялық ізденістер арқылы оқу, тәрбие жұмыстарын жандандыруды міндет етуде.

Білім-ғылымға практика-шығармашылыққа айналмай, олар бір-бірімен тығыз байланыста болмай болашақ жан-жақты білімдар маманды дайындау мүмкін емес. Осы салада оқытушыларымыз еселі еңбек етуде. Кез келген көркемсурет факультетінің оқытушысы біздің ойымызша күнделікті қызметін оқу процесімен жалғастыра жүріп, оны екі бағытпен ұштастыра білгені жөн дейміз. Бірінші, қолдан келген оқу әдістемелік жұмыстарын жетілдіру жөнінде ат салысу. Онда өзінің тәжірибелік, теориялық біліміне сүйене отырып, ғылыми-әдістемелік оқу құралдарын жазу немесе өз тәжірибесі жайында мақалалар жазып, басқа оқытушылармен пікір алысу. Екіншіден, әрбір мұғалім міндетті түрде шығармашылықпен айналысуы

керек. Шығармашылық еңбекпен шұғылданбайтын оқытушылардан да, факультеттің де алатын азығы шамалы. Сол себептен оқытушылар шығармашылығы, ғылыми еңбектері факультет, кафедра ісінің алдыңғы қатарында тұруы керек. Бұл процессіз жалпы студенттер шығармашылығын дамыту мүмкін емес. Оқытушылар шығармашылығын аяқсыз қалдыруға болмайды. Екі жылда болып тұратын мемлекеттік байқау конкурстарында арнайы көрме ашылып, ол көрменің нәтижесі апробация ретінде каталогтар шығарылуы тиіс. Немесе қысқаша қорытындысы ретінде иллюстративтік материалдар қосылған брошюралар жарық көрсе, оқытушылар мен студенттердің шығармашылық қабілеттері едәуір көтерілген болар еді.

Қорыта келе жоғарыдағы айтылған бейнелеу өнерін оқыту үрдісіндегі негізгі мәселелер тез арада өз шешімін тауып, белгілі бір бағдарлы жолға қойылса, онда болашақ мамандардың білім деңгей дәрежесі көтерілуі мен қатар, шығармашылық белсенділіктері де арта түседі.

Резюме

В данной статье авторы рассматривают насущные вопросы об искусстве, а именно: о термине, о творчестве, о методике преподавания изобразительного искусства.

Summary

In this article, the authors discuss the pressing issues of art, namely: the term, about creativity, about the methods of teaching art.

ТАЛАНТ ЖӘНЕ ДАРЫНДЫЛЫҚ ТУРАЛЫ

Р.Б. Мизанбаев -

Абай атындағы ҚазҰПУ-дың живопись кафедрасының доценті,

Г.А.Қалдыбаева -

Абай атындағы ҚазҰПУ-дың живопись кафедрасының аға оқытушысы

Көркемсурет факультетіне келген абитуриенттердің бейнелеу өнері саласынан сауаттылығы әр қилы болып келеді, бірі арнайы өнер студиясынан білім алған болып келсе, яғни кеңістіктегі дененің перспективті қысқаруы, конструктивті құрылымды заңдылықтары, дене формасын түсіну т. б., ал енді біреулері алғашқы дайындықтан өтпеген, демек қарапайым заңдылықтарды меңгермеген. Алайда білім деңгейінің қаншалықты екендігін, немесе салу, жазу қабілеттілігіндегі ептілік көрсеткіштерінен де абитуриенттердің толық бейнелеу өнеріндегі оның қабілетін байқау қиын.

Тарихтан белгілі суретшіліктен үміткер жас Суриков Өнер Академиясына емтихан тапсыруға келгенде сол кездегі емтихан алушы, оның үден салып келген суреттерін көріп, оған: «Мынандай суретпен сен Өнер

Академиясының маңына да жолауға болмайды» - деп, қатты ренжіткен көрінеді. Оған қарамастан Суриков қысқа уақыттың ішінде (үш ай) нұсқа арқылыперспективалық сурет салу және реңдік қатынастар арқылы дене формаларын табу қабілетін жетік меңгеріп, Өнер Академиясына қабылданған. Осы тарихи жағдайдан кейін өзінен өзі төменгі сұрақ туындайды: -Бала тумасынан қабілетті болып келе ме, әлде оқу-үйрену арқылы қалыптаса ма?. Психология ғылымы сұрақтың алғашқы бөлігін жоққа шығармайды. Айталық, тұқым қуалау мәселесіне келгенде кейбіреулер арнайы бір мамандықтан ерекше биік дәреже көрсетіп жататындарын дәлелдеген. Сонымен қабілеттілік қандайда бір адамның айналысып жатқан іс-қимылынан байқалады. Алғаш келген абитуриенттен живописік немесе бейнелеу өнерінің басқа да салаларынан оның қабілеттігін байқау қиын. Тек қана сурет немесе живопись өнеріне оқыта бастағанда ғана көркем өнерлік қабілетін анықтауға мүмкіншілік туады. Әзірге тиянақты педагогикалық оқыту жұмысы жүйелі түрде жүрмей ол абитуриент белгілі бір оқу студиясынан өтпей оның потенциалды қабілетін анықтау қиынға соқтырады. Белгілі бір іс-қимылы арқылы оның сол жұмысқа деген қабілеттігі қалыптасады және дамиды. Мысалы, мектепқабырғасында нашар оқыған оқушы, өсе келе сол пәндердің мықты әрі атақты ғалымына айналғандарын тарих жасырмайды.

Ньютон мектеп математикасымен физика пәндерінен төмен бағаға оқыса, ұлы орыс жазушысы Н.В.Гогольді бастауыш мектеп оқытушылары орыс тілін меңгере алу қабілеті төмен деп мәлімдеген. Алайда бұл жерде біз ұстаздарды қандайда бір кінәлаудан аулақпыз. Дегенменде бес саусақ бірдей болмайды дегендей, оқушылардың алғырлығы әр түрлі болып келеді. Арнайы пәнге қызығушылық бір балада жас кезінен байқалса, енді бірінде өсе келе қалыптасады. Оған мысал бейнелеу өнерінен өмірде болған, өз көзіммен көрген жағдайлармен түсіндірейін. 1970 жылы Абай атындағы Қазақ Педагогикалық институтының көркем-сурет және графика факультетіне абитуриент болғаным есімде, сурет пәнінен қабылдау емтиханын тапсыру үстіндеміз, алдымда аласа бойлы, сол жылы орта мектепі бітіріп келген Ерболат Төлепбай ұлы отырды. Ерболат қабырға бүйіріне орналасқан гипстен құйылған «Венера» маскасын салу барысында, қабырғаға тіптен жақын болғаны соншалық Венера маскасын астынан салуға бейімделген. Оған бірнеше рет емтихан қабылдаушы: (консультант) «Венера маскасының астынан жақын келіп, бейнелеуге болмайды»-деп ескертті. Сол кездері Ерболат нұсқаны тиімді жерден бейнелеу мәселесін естен шығарса керек. Ал кейін келе, өмір уақытының өтуіне байланысты, сонымен қатар өнерге деген үлкен құштарлықтың арқасында дүние әлеміне белгілі ұлы суретшілер қатарына қосылғандығын, бүгінгі өмір дәлелдеп отыр.

Сонымен қатар дарындылық пен талантты жетектейтін адам бойындағы қайтпайтын қайсарлық, намысшылдық, немесе « -Мен одан не кем болам » деген қажырлық қайратында ықпалы өте зор. Бір мысал өмірден келтірейін: ол жылдары біз студентпіз, дамыл таппай аудиторияларды кезіп

жүрген шағымыз. Сурет болатын аудиториялардың есігін ашып қалсам, екі оқытушым бір-біріне талант туралы, дауыстары өктем, әңгімелеріне куәгер болдым. Алғашқысы екіншісіне айтады: «Қолыңдағы мольбертпен менің басыма бар күшінмен соқ, егерде менің басым мольбертті (фонерлі ағаш) жарып шықпаса, онда менде талант жоқ! Соқ деймін!» -деген әңгімелерінің үстінен түстім. Ол жылдары Кеңес дәуірі болатын. Осы әңгімеден кейін арада 3-4 жыл өткенде «алғашқысы»- деп отырған ұстазым, Ленин атындағы Қазақстан комсомол лауреаты атанды. Сондай-ақ бірнеше сол жылдары жазған шығармалардың еңбектері Қазақстан Республикасының қазіргі Ә.Қастеев атындағы мұражайына мәңгілікке алынды Бұл жерде суретшінің намысшыл, алға қойған мақсатқа қандайда бір жағдай болмасын, бойындағы қажырлыққа сене отырып талмай еңбек ететінін көрсетсе керек.

Адамзат өмірінің даму тарихына қарасақ іріктелу процессі мен қоса, ұрпақ қуу мәселесі, яғни жас нәресте ата-бабасының жолын қуған биологиялық қатынас әсер етуі мүмкін - деген тұжырымдады кездестіреміз. Бұл жөнінде танымал ғалым -психолог былай деп жазады:

«Развития человека определяется общественно-историческими знаниями. И поэтому развития способностей не может быть подчинено законом биологической наследственности».

Кеңес одағының батыры Бауржан Момышұлының және маршал К.Жуковтардың өмірлері, жүріп өткен жолдары осыған дәлел бола алады. Екінші дүние жүзілік соғыс-тарихы дәлел, олай болатын болса, азамат адамзат тарихы мәселесін шешуде, сол өмірдегі болған оқиға, өзінің дарынды, талантты ұлдарын туғызады және тәрбиелейді. Бейнелеу өнері оның ішінде өнертану әдебиеттерінде «шығармашылдың», «кәсіби шебершілдік» ұғымдары жөнінде қарама-қайшылықтар көптеп кездеседі. Біреулері бейнелеу өнерінің заңдылықтарын бұзып, оның кономдары сақталмаған бейнелерді: «мынау керемет», «ғажап» -деп таң қалып, бас киімдерін аспанға атып жатса, оларға қарсы яғни табиғатқа жақын живописті, перспективалық формасы тиянақты табылған бейнелерді қоштайды. Біздің ойымызша бей берекет сызылған, болмаса формасы жоқ бір түсті бояу түсімен жазылған «шимак» бейнелерді өнер туындысы деп айту қиын. Негізінен осындай «өнер туындысымен» айналысатындар шындығын айтуымыз керек, реалистік шын бейнеден алшақ, қолдарынан келмеген соң, амалдың жоғынан «біздікі де» өнер деп жүргендер.

Екіншіден, арнайы «Батыс Еуропа елдерінің» өнер танушы, суретшілердің ұстанымды саяси бағыты. Сондықтан да атақты «Сорос» компаниясы дүние жүзіне осындай «тұрпайы өнерді» қоштауда алдарына жан салмай келеді.

Демек сапалы түрде шынайы табиғи өнерге жариялаған протест, біздің бейнелеу өнерімізге, ғылымымызға қарсы бағытталған, саяси тұрғыдағы ойын. Бұл жерде дарын былай тұрсын қарапайым таланттың исі де шықпайды.

Талант пен дарындылық баланың туғанынан бірге келетін қабілет пе, жоқ әлде өмірдің жылжу уақытымен қалыптаса ма?-деген сұраққа орыс психолог-ғалымы былай деп жазады: «Развитие человека определяется общественно-историческими знаниями. И поэтому развитие способностей не может быть подчинено законом биологической наследственности».

Демек ерекше талант және дарындылық, өзіне дейінгі болған тарихи даму мәселесін меңгергеннен кейін оның одан әрі дамуына өз өзінің қабілеттілігін қоса отырып, тарихи процессті жалғастыру. Осы төңіректе ұлы Абайдың сарқылмас еңбектері дәлел бола алады. Дүниеге келген әр-бір сәбидің өң бойында жүз пайызға қандайда бір мамандық болмасын қабілеттік толығымен жаратылысынан беріліп келеді. Алайда бала өсе келе көптеген қабілеттілігін өз сұранысына ие бола алмай өшіп, керісінше қолдау (мадақтау) көрсетілген қабілеттер дамып қалыптасады. Қалыптасқан қабілеттер ғана талантпен дарындылыққа жол ашады.

Бейнелеу өнерінде тек қана оқу-әдістемелік тәсілдердің үздігі ғана студент дүниесінде жатқан дарындылық пен таланттың көзін аша алады. (живописік, музыкалық, артистік т.б.).

Живопись өнеріндегі оқу-әдістемелік тәсілдердің ішінде «көз арқылы қабылдау ептілігі», «түстік қатынастар арқылы бейнелеу», «тұтас қатынастар арқылы бейнелеу» т.б. терминдерді оқытушыларымыз әр қилы түсіндіріп жүр. Сондықтан суретші –педагогтар тікелей өз суретшілік тәжірибесіне сүйене, немесе талғамдарының негізінде сабақ жүргізіп келеді. Осындай көркемдік- педагогикалық оқу процессіндегі жағдай, жас живописітерді дарындылыққа, таланттылыққа тәрбиелеу ұзақ мерзімге алып бара алмайды. Керісінше оқу процессін игеруде кері қарай әсер етуі мүмкін. Сондықтан талант пен дарындылықты өмірде дамудың басты жолы, ол осы өнерге деген баланың құштарлығын арттыру, қажымай еңбек ете білуге тәрбиелеу болып табылады. Тарихтан белгілі талантты әрі дарынды адамдар: Леонардо да Винчи, Рафаэл, В.Шекспир, Абай Құнанбаев, Л.Толстой, А.Энштейн, М.Ауезов т.б. басқалар өмірлерінде қажымай –талмай өз салаларында еңбек еткен жандар. Кәсіби білім, кәсіби қабілет, кәсіби ептіліктің артында(живопись, сурет, композиция) күнделікті тәжірибелік істер жатыр. Яғни жүздеген нобай, этюд, қысқа мерзімді эскиздер т.б. еңбектерден тұрады. Жазба ғылыми еңбек, естеліктерден белгілі Өнер Академиясында бір студент ұстазына кезекті этюдін көрсетіп, живописіті меңгере алмайтыны туралы арызданса, оған ұстазы 101 этюд жазуын талап етеді де студентке: «100 этюдтің мүмкін ойдағыдай шықпауы ықтимал, ал 101 –ші этюдтің жоғары деңгейде болатынына сенемін» -дейді. Ұлы ұстаздың берген нақыл сөзінің артында қажымай-талмай еңбек ету керектігі күн тәртібінде тұрғаны сөзсіз.

Демек суретшілік дегеніміз- дамыған шығармашылдық қиял, жоғары деңгейдегі қалыптасқан сезімталдылықты, байқағыштықты, еңбексүйгіштікті қалыптастыру. Бұларсыз жас суретші еш бірде тартымды ой арқылы қызықты композиция құрастыру, оны өз деңгейінде жазып шығу мүмкін емес.

Пайдаланган әдебиет:

1. Петровский А.В. *Беседы о психологии.* - М., 1976. - С.19.

Резюме

В данной статье авторами рассматривается творчество талантливых и одаренных студентов ХГФ. Исследуются пути дальнейшего развития и методические вопросы, а также приводятся исторические примеры художников-современников.

Summary

This article deals with the talents of the gifted students of the faculty of art. Ways of development and methodological methods are researched here. The historical examples of modern artists are also given here.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ФОРМИРОВАНИЯ ХОРОУПРАВЛЕНЧЕСКИХ НАВЫКОВ В ПРОЦЕССЕ РАБОТЫ НАД ИСПОЛНЕНИЕМ ХОРОВОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Л.А.Байжунусова -

преподаватель КазНПУ имени Абая

Известно, что каждая деятельность сопровождается теми или иными психическими состояниями человека, каждое из которых представляет собой целостное проявление личности. Рассматривая вопросы психологической подготовки, учёные выделяют состояние психической готовности к осуществлению и выполнению деятельности, установкой к определённому поведению, путей реализации потенциальных сил и возможностей в определённых условиях действия. Таким образом, психическую готовность к деятельности исследователи представляют как процесс целенаправленной организации сознания и действий личности в зависимости от конкретных целей, предполагаемых условий. Надо отметить, что весьма ценные высказывания по поводу психологической подготовки к музыкальной деятельности были получены при анализе и апробации музыкально-психологической, музыковедческой и искусствоведческой литературы.

Здесь уместно упомянуть огромное влияние на искусство в целом, и в частности на музыкальное, некоторых положений системы К.С.Станиславского, идеи которого представляют ценный материал во многих исследованиях в плане психологической подготовки артиста-музыканта [1]. В них рассматривается автором интересная и сложная проблема формирования творческого состояния исполнителя, которая

заключается в выработке психической техники: раскрывается сущность внутренней работы актёра над собой, отводится огромная роль воображению, вниманию, сосредоточённости. Опираясь на идеи К.С.Станиславского, многие педагоги-исследователи раскрывали вопросы становления личности музыканта-исполнителя, поднимали проблему психологической подготовки музыканта к выступлению, освещали проблему общения в музыкально-исполнительской деятельности, создания творческой атмосферы и другое. Так, В.Г.Ражников [2], давая сведения о деятельности дирижёра, анализируя работу хормейстера над произведением, рассматривает несколько этапов работы дирижёра, специфику его общения с участниками, анализирует показатели эмоциональности, творческого вдохновения, мотивации исполнительского творчества. Большую роль он придаёт активному опережению, предвосхищению дирижёром будущего звучания, прогнозированию результата исполнения к техническим сложностям звучания произведения.

Профессионально-педагогическая деятельность будущего учителя музыки (хормейстера) состоит из художественно-педагогической, музыкально-исполнительской, художественно-коммуникативной, организаторской и исследовательской видов, является специфической и отражает характер и направленность его деятельности. Принимая во внимание то, что смысл и специфика художественно-педагогического общения на занятиях по дирижированию заключается в постижении художественного «Я» музыкального произведения, в установлении с ним личного контакта, диалога, его организация зависит от личностных и профессиональных качеств учителя музыки. Сегодня в педагогике музыкального образования не вызывает сомнения тот факт, что будущий специалист должен обладать рядом таких качеств, как артистизм, компетентность, личностная профессиональная позиция. Учитывая специфику профессиональной деятельности учителя музыки, Л.С.Майковская в структуре артистизма педагога-музыканта как ведущей способности его художественно-коммуникативной деятельности выделяет взаимосвязанные между собой компоненты: 1) психофизический; 2) эмоционально-эстетический и 3) художественно-логический, в каждом из которых, считает учёный, проявляется педагогическая направленность [3, 5]. Так, в основу психофизического компонента автор включает различные психические процессы, с одной стороны (воображение, внимание, аффективная память, волевые проявления и т.д.), и, с другой стороны, – физические данные: голос, дикция, мимика, пантомимика, которые в совокупности «обслуживают» художественно-коммуникативные действия педагога-музыканта, а умение ими управлять, считает она, является для него профессиональной потребностью. Важную роль в проявлении педагогом-музыкантом артистизма, указывает автор, выполняет воображение, которое нужно рассматривать в качестве важного атрибута художественно-педагогического творчества. В хорошоуправленческом аспекте воображение играет

немаловажную функцию: помогает представить модель музыкально-художественного взаимодействия с хоровой музыкой и исполнителями, устанавливает эмоционально-эстетическую атмосферу общения в хоре в процессе репетиций и академических и концертных прослушиваний; помогает в реальной исполнительской деятельности осуществлять интуитивный поиск музыкально-художественных средств хоровой партитуры в передаче музыкального образа сочинения, его художественно-эстетических задач. Таким образом, в условиях хорового пения, дирижирования хоровыми произведениями воображение отличается сплавом «художественного» и «логического» и обладает такими эстетическими признаками, как эмоциональность и образность. Реализация воображения в художественно-коммуникативной деятельности педагога-музыканта в классе по хоровому дирижированию во многом зависит от степени развития у последнего эмпатии – способности к сопереживанию, адекватному пониманию музыки текста, содержательности музыкального образа сочинения. Такая способность определяется как социально-психологический феномен в структуре личности, и в художественно-педагогическом общении является показателем высокой творческой активности, - утверждает учёный [3]; в структуре художественного сознания является центральным инвариантом, а в музыкально-художественном – индикатором музыкальности.

Многие исследователи указывают на не менее важное значение в деятельности учителя – способности педагога-музыканта к рефлексии, то есть «самонаблюдению» за своими действиями. При этом особую ценность для осознания поставленных задач на занятиях приобретает нацеленность на личностные качества будущих специалистов: интеллектуальность, инициативность, нравственность, организованность, исполнительность, дисциплинированность, стремление к профессионализму, эрудированность, музыкально-педагогическая интуиция. Как подчёркивает профессор Р.Р.Джердималиева «Осмысленный подход к приобретению «копилки» знаний невозможен вне действенного характера самого процесса познания», в данном случае речь идёт об осознании и осмыслении своей педагогической деятельности, подчёркивает Р.Р.Джердималиева [Цит.по: 4, 39]. Касаясь специфики вокально-хоровой работы, многие дирижеры-хормейстеры считают, что для образованного педагога-музыканта не достаточно владение специальными знаниями, он должен иметь развитый музыкальный слух, владеть искусством управления хором. «Хор всегда должен чувствовать в жестах дирижёра его художественные намерения и организующую силу», - отметил в своей книге К.А.Ольхов [5, 190]. Он точно подметил, что по мере усвоения хористами произведения жесты и мимика дирижёра должны стимулировать эмоциональную сторону исполнения; дирижёр, в свою очередь, в одно и то же время должен вызывать у хористов эмоциональный отклик и контролировать качество хорового звучания. Стоит также указать о таком качестве, как воля, и какое огромное значение имеет точное знание

партитуры, осознанность всех исполнительских намерений и умение их претворять. Умение дирижёра мыслить музыкальными фразами, построениями и проявлять это в жестах отвечает внутренней потребности хористов мыслить перспективно, и тем самым процесс исполнения становится более естественным и выразительным. В этом заключается компетентность хормейстера, как организатора и руководителя. Профессиональная компетенция учителя музыки-хормейстера должна быть связана с умением творчески познавать достижения национальной и мировой культуры и искусства, обладать творческой интуицией, быстротой реакции, талантом исследователя, владеть артистическими, художественными, музыкальными проявлениями в методической подготовке, - считает Г.А.Колесникова [4]. Это, в свою очередь, оказывает влияние на вузовскую подготовку будущих специалистов, которые должны быть профессионально компетентны в избранной специальности.

Анализ работы хорового класса, целенаправленные условия, создаваемые в классе по дирижированию, позволили определить ряд препятствий, мешающих реализации хормейстерских навыков. Нами выделяются несколько таких видов: 1) психологическая неподготовка студента к хормейстерской деятельности, к непосредственной вокально-хоровой работе; 2) ошибка в оценке собственных действий (недооценка своих возможностей или их переоценка); 3) действия присутствующих на хоровом занятии (замечания руководителя хора, других преподавателей); 4) непредвиденные обстоятельства (непривычные условия в работе с хором – акустика, расположение инструмента, неудачное начало занятия и т.п.). Такая подготовка предусматривает:

- знание хорового коллектива, его особенностей, специфики каждой партии, некоторых певцов;
- знание критериев и принципов отбора вокально-хоровых произведений и систематизации вокально-хоровой музыки;
- владение приёмами свободного оперирования вокально-хоровым репертуаром;
- оценку студентом своих возможностей в работе с хором, с которым ему предстоит выполнять вокально-хоровую работу;
- определение цели и задач предстоящего занятия, а также пути и возможности устранения недостатков, неточностей, погрешностей;
- моделирование педагогических условий вокально-хоровой работы;
- выработку тактичного отношения и педагогического такта к коллективу с учётом требовательности и доброжелательности.

Таким образом, всесторонняя психологическая подготовка студента-музыканта является одним из главных факторов, способствующих формированию навыков управления хоровым коллективом, обеспечивающих мобильность, успешность и плодотворность занятий с хором, а следовательно, и совершенствование профессионально-педагогической деятельности будущих специалистов-музыкантов.

Использованная литература:

1. Станиславский К.С. Работа актёра над собой // Собр. соч. - М., 1954. - Т.2.
2. Ражников В.Г. Формирование и воспроизведение дирижёрского замысла // Вопросы психологии. – 1973. - № 2. - С. 52-56.
3. Майковская Л.С. Артистизм учителя музыки: Учебное пособие. – М.: МГУКИ, 2005. - 68с.
4. Колесникова Г.А. Профессиональная компетенция учителя в освоении вокально-хоровой музыки. – Алматы: Гылым, 2003. - 86с.
5. Ольхов К.А. Вопросы теории дирижёрской техники и обучения хоровых дирижёров. - Л.: Музыка, 1979. - 200с.

Түйін

Бұл мақалада хор музыканын айтыу болашақ мамандарды дайындау кезінде кәсіби деңгейін көрсету болатының жөнінде мәселе көтеріледі. Эмпатия, рефлексия, ырғақ еркіндегінің әдістемелері мұғалім үшін оның жұмысында байланыстыру қасиеттері болып табылады.

Summary

In this article raises singing choral music as an indicator of music professional teacher level. The method of empathy, the refleksihiy, the will training in connection with music as an art of communication is suggested.

БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІН ДӘСТҮРЛІ ЕМЕС САБАҚ ТҮРІНДЕ ӨТКІЗУ ТӘСІЛДЕРІ

С.К.Келденова -

Абай атындағы ҚазҰПУ, живопись кафедрасының оқытушысы

Сапалы білім беру мақсатында тиімді әдіс-тәсілдерді пайдалану- ұстаз алдына қойылып отырған талап. Барлық адам өмірге шынайы көзқараспен қарай отырып, сол өмірдің әсемдігінен, көркем келбетінен рахат табады. Әлі санасы қалыптаспаған жас баланың өзін айналадағы әсемдік атаулы: бояулардың әдемі үйлесімі, күн сәулесінің, табиғаттың құбылыстары, тірі жанның көркем мүсіндері мен пішіндері өзіне тәнті етіп отырады. Әсемдікке, сұлулыққа іңкәрлік- адам баласына табиғат әу бастан- ақ еншілеп берген рухани сыбағасы. Өмір есігін жаңадан ашқан сәбиді сұлулық әлемі өзіне еріксіз тарта отырып, тәрбиелей бастайды.

Жақсылықтың бір нышанын жас адам осы сұлулық құбылысынан табады. Ол қандай данышпан болса да, әдепкі кездерде әсемдіктің қырсырына, тылсым құдіретіне тереңдеп жете алмайды. Адамның эстетикалық

көзқарасының қалыптасуы, сол жолда іштей дұрыс бағытпен тәрбиеленуі қашанда күрделі құбылыс.

Алғашқы бейнелеу өнері сабағында кездесетін қиындықтар- балалар қарындашты қалай ұстауды, қылқаламмен қалай жұмыс істеуді, бояуларды қосу арқылы түстерді табуды, нәрсені қағаз бетіне орналастыруды білмейді. Олардың тәжірибесі жоқ. Реніш, өзіне- өзі сенбеуі мен адамның бейнесін сала алмаймын, мүсіндеу қолымнан келмейді деген қиындықтар туындайды.

Міне, осы сияқты кедергілерден қалай шығу қажет? Қалай барлық баланың бейнелеу өнеріне деген қызығушылығын арттырып, сабаққа тарту керек?

Балалардың бәрі ойынды, ертегіні жақсы көреді. Сондықтан ойын, ертегі, дәстүрлі емес сабақ түрлерін енгізе отырып, жоғарыда айтылған қиындықтардың басым көпшілігін артта қалдыруға, баланың қалыптасуына, барлық баланың жұмыс істеуіне септігін тигізеді. Барлық бала өзінше суретші, балаға өзі ойлауына, өзінің қалауынша салуына, еркіндік сезіміне жол беру қажет. Елестету, ойлау қабілетін арттыру үшін сабаққа мынадай тақырыптардың түрлерін енгізу көп септігін тигізеді. Дақтар (клякса) образдарды табу. Бұл сабақ ертегі, оқушының шығармаларындағы кейіпкерлерді бейнелегенде көп көмек береді. Суретші ертегі кейіпкерлерін елестете отырып бейнелегенде, кейде ол өзіне қажетті бейнені таба алмай, көптеген нобайлар жасаса да өз ойынан шықпай жатады.

Бір сәт аспанға қарап бұлттардан өзіне қажетті бейнені көру мүмкін. Кездейсоқ ағаш, тас көлеңкелерін ертегідегі түйеге, ұзын сақалды шалға немесе сиқыршыға ұқсататын кездері болады.

Қағаз бетіне қара тушь бояуын тамызып, одан шыққан дақтардан образдар табу. Қара туштың, яғни пайда болған дақтың (клякса) үстінен гуаш бояуымен елестете отырып көзін, мұрнын, денесін, т.б. бояймыз. Осылайша көптеген образдар жасалынады. Олардың ішінен оқушылар ертегілеріне кейіпкерлер тауып жатады.

Түсті сезіну, қабылдау, түстерді көре білу қабілетін арттыру үшін жылы және суық түстерге байлансты музыкалық фрагменттер ойнатамыз. Осылайша бояумен көрсетілген карточкалар арқылы жыл мезгілдерін, табиғат құбылыстарын көрсетуге болады.

Карточка түрлері көңіл- күйге байланысты: көңілді, көңілсіз, ашулы.

Жыл мезгілдеріне байланысты: көктем, жаз, күз, қыс.

Табиғат құбылыстарына байланысты: ашық, тұманды, жаңбырлы, бұлтты.

Уақытқа байланысты: таң, тапа- тал түс, кеш, түн.

Суық және жылы, қанық және қанық емес түстер.

Адамды бейнелегенде дәлме- дәл ұқсастық емес, көңіл- күйін, мінез- құлқын, ішкі жан дүниесінің тазалығын көрсету.

Қыз балалар адам бейнесін салғанда, көбіне қуыршаққа тән келбеттегі қыз баланы салғанды ұнатады, сол бейнені қайталап сала береді. Оларды мұндай кедергіден қалай алып шығу керек. Кәріден де, жастан да әдемілікті

көре білу керек. Бұл тақырыпта бастың, көздің, құлақтың, қастың, еріннің, мұрынның бірнеше формада көрсетілген кестені қолданған жөн. Осы сияқты көмекші құралдар баланың бірден сабаққа бірден кірісіп ктуіне септігін тигізеді. Қарапайым үй, құс, аң, гүл, т.б. салынған суреттерді тақтаға ілеміз. Оқушы осы суреттердің біреуін таңдап алып оны ғажайып үйге, ғажайып құсқа, т.б. айналдырады. Осы суретті жалпылау (стилизация) тәсіліне де пайдалануға болады. Әңгімелей, баяндай отырып сурет салғызу баланың өз бетінше елестете отырып бейнелеуіне, болашақта композиция құрауына көмек береді.

Сондай-ақ табиғат аясына шығып сурет салу оқушының бейімін арттырады. Табиғатта сурет салу эстетикалық-экологиялық сананы зерттейді және рухани-эстетикалық құндылық ретінде адамның табиғатқа қатынасын қалыптастырады.

Эстетикалық сананың аса маңызды элементі эстетикалық қабылдау болып табылады. Қабылдау – өнермен және шынайы өмір сұлулығымен қатынас жасаудың бастапқы кезеңі. Табиғат аясында мұғалімге өмір мен өнер құбылыстарының эстетикалық қасиеттеріне баланың назарын аудару қиындық келтірмейді. Сөйтіп, балада біртіндеп оның артық көрушілігін, ұнатушылығын сипаттайтын түсініктер кешені дамиды. Осылайша бүкіл көркем-эстетикалық тәрбие беру жүйесі баланың көркем-эстетикалық тұрғыдан да, рухани, ізгілікті және интеллектуалдық тұрғыдан да жалпы дамуына бағытталған. Бұған келесі міндеттерді шешу арқылы қол жеткізуге болады: баланың көркем-эстетикалық мәдениет білімдерін меңгеруі, адамның көркем-эстетикалық шығармашылық қабілетін дамыту және эстетикалық қабылдау, сезіну, бағалау, талғам арқылы және көркем-эстетикалық тәрбие берудің басқа да психикалық санаттары арқылы көрінетін эстетикалық психологиялық қасиеттерін дамыту.

Тұлғаның эстетикалық дамуы балғын балалық шақта басталады. Ересек адам рухани бай болуы үшін, мектеп жасындағы балалардың эстетикалық тәрбиесіне ерекше көңіл бөлу керек.

Қолдың, көздің, есту қабілетінің «ізденіс қимылдары» қаншалықты белсенді болса, заттар дүниесін, оның бояуларын, формаларын, дыбыстарын қабылдау соншалықты толығырақ, қарқындырақ болады. Жалпы алғанда, даму бояулар мен формалардың қарапайым түстерін қабылдаудан түстер гаммасының нюанстарына, формалардың алуан түрлілігіне қарай дамиды. Сенсорлық тәрбие беру – көркем-эстетикалық тәрбие берудің ажырамас бөлігі. Мектеп қабырғасында өткен жылдарда сенсорлық тәрбие беру процесі көркем-эстетикалық құбылыстарды ұғынудың сенсорлық-сезімдік тәсілдерін меңгеруден, эстетикалық және көркем объектілермен қатынас жасаудың тұлғалық түрткілерін дамытудан, эмоциялық психологиялық ұстанымдардың, бағалаушы-талғамдық түсініктердің белсенді қалыптасуынан көрініс табады.

Көркем-шығармашылық қызмет процесінде ес (жады), әсіресе, көріп есте сақтау жетіледі. Мысалы, суретте балалар өздерінің көріп есінде

қалғанды бейнелейді. Эстетикалық және көркем қызмет процесінде ойлау әрекеттері: топтау, талдау, салыстыру жетіледі, ақыл-ой, өз қызметін жоспарлай білу қабілеттері дамиды. Бұл ақыл-ойдың дамуына ықпал етеді, ал ол, өз кезегінде, баланың толыққанды көркем-эстетикалық қабылдауын қамтамасыз етеді.

Көркем тәрбие эстетикалық тәрбиенің бір бөлігі болатыны сияқты, өнер – эстетикалық мәдениеттің бір бөлігі, маңызды, қомақты, бірақ адам қызметінің тек бір ғана саласын қамтитын бөлігі. Ең бастысы – тұлғаға қандай да бір қызметте жетістікке қол жеткізуге ғана емес, сонымен қатар эстетикалық құндылықтарды тудырушы болуға, олардан және қоршаған шынайы өмір сұлулығынан ләззат алуға мүмкіндік беретіндей қасиеттерді, қабілеттерді тәрбиелеу, дамыту. Балалардың шынайы өмірге және өнерге эстетикалық қатынасын қалыптастырумен бірге, эстетикалық тәрбие беру оларды жан-жақты дамытуға да үлес қосады. Эстетикалық тәрбие беру адамның ізгіліктілігін қалыптастыруға ықпал етеді, оның дүние, қоғам және табиғат туралы танымын кеңейтеді. Балалардың алуан түрлі шығармашылық істері олардың ойлауы мен қиялын, ерік-жігерін, табандылығын, жинақылығын және тәртіптілігін дамытуға ықпал етеді.

Табиғатқа шығып сурет салу мүмкіндігін арттыру барысында: белсенділігінің артуы, табиғатта деген сүйіспеншілігі, денінің саулығы, сұлулықтан ләззат алуы, поэзияға құштарлығының артуы.

Олай болмаса, мүмкін, мектеп жасында өнерді үйрену – алтын уақытты босқа өткізу болар? Өйткені қазіргі баланың меңгеріп, түсініп, үйреніп үлгеруге тиіс нәрселері көп қой. Оқушылар үшін қажетті білімдер мен іскерліктер көлемі ұлғаюда. Бүгінде ата-аналардың аузынан жалпы білім беретін мектеп бағдарламасында жетінші сыныпқа дейін оқу уақыты музыка мен сурет сияқты «пайдасыз» пәндерге бекерге пайдаланылады деген өкінішті естуге болады. Сонда көркем білім беру туралы не айтуға болады? Басқа тағы бір көзқарас бар, оның мәні білім беру процесінде көркем-эстетикалық бағыт пәндері болуы керек, бірақ олардың жағдайы маңыздылық дәрежесі бойынша базалық пәндермен бәсекелесе алмайды, өйткені бар болғаны жалпы дамыту міндеттерін орындайды дегенге келіп саяды. Біздің ойымызша, әлеуметтендіру жүйесінде көркем-эстетикалық тәрбие берудің жағдайы қоғамдағы өнердің мәртебесіне тұтастай және толығымен байланысты болады. Көркем-эстетикалық тәрбие беруді тиісті деңгейге көтеру үшін ең алдымен өнердің өзіне қоғамдық мәнін қайтару қажет. Балаларды әлеуметтендіру процесінде өнердің мәнділігі сөзсіз екенін және оны ештеңемен алмастыруға болмайтынын дәлелдеу керек.

Енді болашаққа үңілейікші! Біз тірбиелеген оқушылардың бірі-архитектор, бірі- дизайнер, бірі- мүсінші, бірі- модельер, бірі- өз емханасының қабырғасы қою көк түске боялғанын қаламайтын дәрігер, бірі-қоқыс, үйіндіні жаны сүймейтін зауыт директоры болып жатса, міне, осы біздің жетістігіміз. Біз тәрбиелеген бала енді әдемілік пен әсемдікті бойына дарытқан, эстетикалық көзқарасы қалыптасқан азамат.

1. Иванов СВ. Типы структуры урока (Вопросы советской дидактики. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1952.
2. Ибраева К.Т. Казахский орнамент. - Алматы: Онер, 1991.
3. Ералин К. Изобразительное искусство Казахстана в системе художественно-профессиональной подготовки учителей изобразительного искусства и художественного труда в педагогических институтах: Автореф. докт. ...дис. - М., 1992.
4. Балкенов Ж. Методическое руководство по изобразительной деятельности: Метод, руководство учителей начальных классов. - Алма-Ата: Мин. просвещения КазССР, 1982.

Резюме

В данной статье рассматриваются нетрадиционные методы обучения, которые способствуют развитию творческих способностей у школьников.

Summary

This article looks at non-traditional teaching methods that promote creativity among schoolchildren.

БОЛАШАҚ БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ-ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ПЛЕНЭР ПРАКТИКАСЫНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

З.Ж.Рабилова -

живопись кафедрасының аға оқытушысы

Пленэр практикасы – болашақ бейнелеу өнері мұғалімін кәсіби дайындаудың біртұтас жүйесінің қажетті бір тармағы. Ол көркемсуреттік-педагогикалық білім берудегі болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерінің кәсіби-шығармашылық белсенділігін қалыптастыруда қоғам мен уақыт алға қойған міндеттер жиынтығын шешуге мүмкіндік беретін шарттардың бірі болып табылады. Ал студенттердің пленэрлік практикасы дегеніміз кәсіби педагогикалық білім берудің жалпы міндеттері мен оның ғылыми әдістемелік мүдделеріне жауап беретін болашақ мұғалімдердің оқу процесінің аудиториядан тыс ашық ауадағы жалғасы және студенттердің өзара ынтымақтастығы, шығармашылық жұмыстарын жетілдірудегі жаңа білімдерді игеруге деген жеке тұлғаның қажеттілігіне, кәсіби дайындықтың деңгейіне қойған қоғамның талабы.

Пленэр практикасы аясындағы ең өзекті мәселе болып нағыз шығармашылық оқыту үрдісін құра білу табылады, өйткені нақ осы үрдісте шығармашыл студент тұлғасы өзін көрсетеді және кеңінен дамытады.

Сондықтан қазіргі таңда пленэр практикасының өту барысында болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерінің кәсіби-шығармашылық белсенділіктерін қалыптастырудың педагогикалық шарттарын көрсету міндеті тұр.

Қазіргі таңдағы білім берудің бағыты болашақ мұғалімді тұлғалық-кәсіби дамытуға бағыттылуы студенттердің өзін белсенді түрде тануға, өзін дамытуға, өзі таңдап алған педагогикалық әрекет аясындағы жеке жетістіктеріне көзқарастарының өзгертуге бағытталған шарттарды тудыру мәселесін алға қойып отыр.

Кез келген педагогикалық үдеріс белгілі бір шарттарды сақтаған жағдайда табысты жүзеге асатыны баршаға түсінікті. (Ю.К.Бабанский, Н.Д.Хмель және т.б.) [1, 2].

Шарт деп қоршаған ортаның қандай да бір үрдісіне ықпал ететін жағдайлар мен факторларды түсіну қабылданған. С.И. Ожегов пен Н.Ю.Шведова шарт ұғымын өзіне кез-келген нәрсе тәуелді, бағынышты болатын жағдай деп түсіндіреді [3,4] Кез-келген құбылыстың соңғы нәтижесі оған әсер ететін жеке себептерге ғана емес, ішкі және сыртқы шарттардың жиынтығына байланысты, ал бұл шарттар алдыңғы ішкі және сыртқы шарттардың нәтижесінің ара қатынасынан пайда болып отырады. Ғылыми әдебиетте «шарт» ұғымына анықтама беруге әртүрлі көзқарастар бар. Философиялық энциклопедиялық сөздікте «шарт» сөзіне келесі анықтама берілген: 1) онсыз өмір сүру мүмкін емес орта; 2) бір жайт болып жатқан жер.

Бұл екі анықтаманың да тоқетері – шарт туғызу дегеніміз – заттың қоршаған ортамен қарым-қатынас орнатып, онсыз тіршілік ете алмау категориясы деп айтар едік.

Ал кәсіби-шығармашылық белсенділікті қалыптастырудың педагогикалық шарттарын анықтағанда біз шарт – философиялық ұғым, ол заттың өзін қоршаған құбылыстарға қарым-қатынасын білдіреді, оларсыз шарт жүзеге аспайды делінген тұжырымдамаға сүйендік. Шарттар түрлі құбылыстар мен әрекеттер пайда болатын, жүзеге асатын және дамитын ортаны құрайды. Ал педагогикалық шарттар дегеніміз қойылған міндеттерді нәтижелі шешуді қамтамасыз ететін шынайы мүмкіндіктер жиынтығы.

Қорыта келсек, педагогикалық шарт дегеніміз – алға қойған міндеттерді шешуге бағытталған материалдық-кеңістіктік ортаның мазмұны, формасы, әдісінің нақты мүмкіндіктерінің жиынтығы. Бұл жерде педагогикалық шарттарға ғалымдар тек педагогикалық үдерісте саналы түрде құрылатын және жүзеге асуы оның тиімділігін қамтамасыз ететін шарттарды ғана есептейді. Жоғарыда айтылғандардың негізінде, көркемсурет-графика факультеті студенттерінің пленэрлік практикасы өзінің сипатына қарай қоғамдық шығармашылық әрекет болып табылады, өйткені өзінің арнайы мазмұны мен құрылымы бар, аясында жеке тұлғаның қажетті қасиеттері мен болашақ мұғалімнің өз кәсіби көзқарасы қалыптасады.

Бүкіл пленэр практикасының негізгі мақсаты – практикалық аудиториялық әрекетпен біріге отырып болашақ бейнелеу өнері мұғалімінің

бүтін тұлғасын қалыптастыру, оның кәсіби дайындығын жетілдіру. Әйтсе де, мұғалімнің жеке тұлғасын кәсіби-шығармашылық белсендігін қалыптастыру тек мақсатты түрде ұйымдастырылған педагогикалық үдерісте мүмкін болады, ал сол педагогикалық үдерістің бөлінбейтін бір тармағы болып кәсіби-педагогикалық және шығармашылық бағыты айқын студенттердің пленэрлік практикасы саналады. Көркемсурет-графика факультеттеріндегі пленэрлік практиканың құрылымында болашақ бейнелеу өнері мұғалімінің кәсіби-шығармашылық белсенділігін қалыптастыруға кері әсер ететін кемшіліктер де жоқ емес:

- пленэрлік практиканың тиімділігі көбінесе студенттердің емес, оқытушылардың бастамасынан жүзеге асырылады;
- белсенділікті ынталандыратын, шығармашылықты оятатын жағымды шығармашыл ортаның болмауы;
- студенттердің көпшілігі селқостық танытып, үнемі санаулы студенттердің ғана белсенділігін көрсетуі;
- оқытудың проблемалық технологиясының қолданылмауы;
- студенттерде жеке шығармашылығын дамытуға, өз қабілетін көрсете білуге деген ынта қалыптаспағандығы.

Жоғарыда аталған кемшіліктерді болашақ бейнелеу өнері мұғалімінің кәсіби-шығармашылық белсенділігін пленэрлік практиканы өту үдерісінде қалыптастыруға ықпал ететін педагогикалық шарттарды бөліп қарастыру арқылы жоюға болады.

Шарт дегеніміз педагогикалық шаралар жиынтығы (шынайы мүмкіндіктер) болса, яғни бұл шаралар болашақ бейнелеу өнері мұғалімінің кәсіби-шығармашылық белсенділігін пленэр практикасын өту үдерісінде қалыптастырудың күтілетін нәтижесін қамтамасыз етпек. Болашақ бейнелеу өнері мұғалімінің кәсіби-шығармашылық белсенділігін қалыптастырудың педагогикалық шарттарына төмендегілерді жатқызуға болады:

- Болашақ мұғалімнің жеке тұлғасын өзін-өзі шығармашылықпен дамытуды мақсат ету;
- Жағымды шығармашылық орта құру;
- Заманауи педагогикалық технологияларды белсенді қолдану.

Бірінші шарт: болашақ мұғалімнің өзін-өзі шығармашылық тұрғыдан дамытуды мақсат ету. Жетекші педагогикалық шарттарды атағанда ең ыңғайлы сыртқы жағдайлармен, яғни болашақ бейнелеу өнері мұғалімін кәсіби-шығармашылық әрекетке дайындаудың тиімділігін арттыруға ықпал ететін жағдайлармен қамтамасыз етеді. Педагогикалық практика барысында шығармашылық қабілеттерді дамыту керектігіне, шығармашылыққа үйретеді, бірақ оқыту өз бетінше оқуға, тәрбиелеу өзін тәрбиелеуге, жеке тұлға даму шарттарынан шығармашылықпен өзін өзі дамыту жолына ауысатындай шарттар тудыруы қажет.

Даму психологиясымен танысуда, даму дегеніміз – өзгеру деген ұғымды береді. Осы үнемі өзгеріп отыру үдерісі саналы түрде әрі түрлі деңгелерде жүзеге асып отырады. Адам бойындағы өзгеріс жағымды

бағаланса, онда біз оны дамыды деп айтамыз. Ал өзін дамыту деп адамның саналы әрі мақсатты түрде жеке басын өзгертуге жағдай тудыруын немесе өзін өзгертуге бағытталған практикалық іс-әрекеттің жүзеге асырылуын атаймыз. Өзін дамыту ұғымы даму ұғымынан кеңірек, өйткені өзін дамытуға адамды дамыту мен тұлғаны дамыту ұғымдары кіреді.

Осы айтқанымызға орай, студент тұлғасының өз шығармашылығын дамытуды мақсат етіп алуы, кәсіби-шығармашылық іс-әрекетіндегі іс тәжірибесінің маңызының көтерілуі төмендегі жағдайлар көмегімен жүзеге асады деген ойға келіп отырмыз:

- болашақ мұғалімнің көркемдік шығармашылық әрекетте, әсіресе пленэр практикасы кезінде жеке табыстарға жетуін ынталандыру;

- студенттің өз мүмкіндіктерін шығармашылықпен жүзеге асыру кезіндегі сұраныстарын оның жеке басы үшін маңызды шығармашылық әрекетке тарту арқылы қанағаттандыру.

Сонымен, пленэр практикасын өту үрдісіндегі өз шығармашылығын дамытудың негізі ішкі қажеттілігі осы әрекетте тұлғаның өзін мінсіз жетілдірудің тоқтамы болып табылады. Әрекеттегі жетістіктер, оның сапасы, бірінші кезекті, адамның өз ісіне деген көз-қарасына байланысты, адам бойында өз шығармашылығын дамытуды бағалай білу қаншалық деңгейде тұрақтанса, соншалық мөлшерде болашақ бейнелеу өнері мұғалімі өз шығармашылық қасиеттерін саналы түрде дамыта алады.

Сонымен, біздің ойымызша, өзін дамыту – адамның жеке тұлға ретінде өз мүмкіндіктерін барынша толығымен жүзеге асыруға бағытталған саналы іс-әрекеті. Өзін дамытуда іс-әрекеттің айқын, саналы түрде тандалған мақсаттары, идеалдары мен жеке қызығушылықтары болуы тиіс.

Екінші шарт; жағымды шығармашылық орта тудыру дегеніміз – ол болашақ бейнелеу өнері мұғалімінің жеке шығармашылық белсенділігі қалыптасу деңгейінің өзгеруіне жанама ықпал ететін сыртқы неғұрлым ыңғайлы шарттармен қамтамасыз ету.

«Орта» термині ғылым мен әдебиетте кең қолданылатындықтан бірнеше мағынасы бар. Ең жалпы ұғымда, орта дегеніміз – бұл біздің айналамыз, «адамды қоршап, оған тура және жанама әсер ететін шарттар мен ықпалдар жиынтығы». Энциклопедиялық «сөздікте» «қоршаған орта», «табиғи орта», «әлеуметтік орта» түсініктеріне анықтама берілген. «Қоршаған орта» түсінігіне қоғамның өмір сүруі мен дамуының материалдық және рухани шарттары кіреді. Макаров «Әлеуметтік орта» түсінігіне адамның өмір сүруі мен іс-әрекетіне қажетті оны қорғаған қоғамдық, материалдық және рухани шарттар деген анықтама берілген. Осы терминді кең ауқымда былай түсінуге болады – әлемдік орта, яғни, бүкіл әлеуметтік кеңістікті қамтитын қоршау (өндіріс аясы, қоғамдық қатынастар, ақыл-ой, мәдениет), және қарапайым түрде – тар орта, яғни адамның етене жақын ортасы (аудитория, топ, жетекші, пән оқулығы).

И.С.Якиманскийдің айтуынша, қоршаған орта дегеніміз – оқушы адам іс-әрекетінің әралуан түрлері мен формаларын үйренетін, ғылыми білімдерді

игеретін, эмоционалдық қарым-қатынастар, тілдесу, өзара ықпалдасу іс-тәжірибелерін сіңіретін арнайы ұйымдастырылған білім кеңістігі болып табылады. Автор осындай ортаны «дамытушы» деп атап, оның оқушының дамуы мен жеке басының даму бағытын өз бетінше таңдауына мүмкіншілік тудыратын еркін жағдайлар тудырады деп басты назар аударады [5].

Шығармашыл және дарынды студенттер жақсы дами алады және студент пен оқытушы арасындағы элеуметтік ахуал мен өзара қарым-қатынасы оның іс-әрекетке деген қатал талаптарымен, жағымды эмоционалдық көңіл-күйімен айқындалатын ұжымда өзін жақсы ұстайды. Осының өзі шығармашыл ортаны құрады, өйткені сол арқылы тұлғаның шығармашылық белсенділігі мен мінез-құлқының өзгеруін ынталандыруға қол жеткізіледі.

Шығармашыл орта дегеніміз, онда еркін әрі белсенді, қоршаған ортаны игеру мен өзгертуге құлшынған, өзін жоғары бағалайтын, ашық, өз ойын еркін айтып, ісіне ерік берген жеке тұлғаның өзін дамытуы жүзеге асатындығымен сипатталады. Ал өзара қарым-қатынастың әрбір мүшесі келесісінің дамуының шарты мен жолы болып табылатын педагог пен шәкірттің бірлесіп шығармашылықпен айналысу идеясы ынтымақтастық педагогикасында, мұғалімнің әңгімелесу тұрғысы тұжырымдамасында, бірлесіп шығармашылық әрекет етуі.

Яғни, бірлескен шығармашылықтың болмысы әңгімеден тұрса, ол өзара ықпалдасудың барлық мүшелерінің шығармашылығымен іштей байланысты болып, педагог пен студенттің өзара ықпалдасуы белгілі бір мазмұнның негізінде жүзеге асады. Ал мазмұн – пленэр практикасындағы көркем-шығармашылық іс-әрекеттер – дәрістік сабақ, әңгімелесу, көрме, мұражайларға саяхат, мастер-класс, электрондық оқу құралдары мен ойын сабақтар сияқты іс-шаралар педагог пен студенттің бірлескен еңбегінің нәтижесі болып табылады. Одан басқа, олардың бірлескен еңбек ету қарым-қатынасының мәні болып көркемсурет-бейнелеу өнерімен тілдесуі – ескі суретшілер жұмысынан репродукциялық жұмыстар, мұражай экспонаттарына талдау, белгілі өнер қайраткерлері мен шеберлердің қатысуымен мастер класс – әрбір студентке өз шығармашылық белсенділігін жүзеге асыруға, өзін тұлға ретінде танып-білуіне мүмкіндік беретін өзара қарым-қатынастың құрылуы есептелінеді.

Өзара қарым-қатынастағы әрбір жақтың бірін-бірі өзгертуге, тұлғаның біртұтас құрылымының өзгеруіне әкеп тірейтін іс-әрекеті әсер етіп, студенттің өміріндегі іс-тәжірибелерін іске қосу, ынталандыру, өзін дамытуға жағдай тудыру арқылы бірлескен шығармашылық құрады. Ол үшін педагог студенттің іс-тәжірибесін зерттеп біледі, кездесуі мүмкін қиындықтар, қателіктерді болжайды, оларды түзету, қайта құру және байыту жолдарын көрсетеді.

Сонымен, біз болашақ бейнелеу өнері мұғалімінің кәсіби-шығармашылық ортасын қалыптастырудың негізгі шарты мен тәсілі болып табылатын жағымды шығармашылық ортаның мазмұнын, формасы мен

қызметін қысқаша баяндадық. Бұл жерде шығармашылық орта жеке адамның тұлғалық дамуына ықпал етеді, ал кәсіби-шығармашылық белсенділіктің көркемдік-практикалық тұрғыдан дамуына пленэр практикасы мазмұнында заманауи педагогикалық технологияларды белсенді қолдану ықпал етеді.

Болашақ бейнелеу өнері мұғалімінің кәсіби-шығармашылық белсенділігін қалыптастыруға бағытталған пленэр практикасы мазмұнында инновациялық педагогикалық технологияларды қолдану шартын талап етіп отыр.

Тұлғаны дамытуға бағытталған оқытудың бір ерекшелігі – онда әр жақты саралап, деңгейлеп оқытудың жүзеге асырылуы. Деңгейлеп оқыту арқылы студенттерді бір бағдарламамен оқыта отырып, олардың өз мүмкіндігінше түрлі деңгейде игерілген білім деңгейі бағдарлама талаптарынан жоғары технологиялар қолданылуы тиіс. Осылайша заманауи педагогикалық демократияланған оқыту жүзеге асады. Осындай қосымша технологиялар студенттерге құбылыстар мен заттардың өзара ықпалы туралы білімдерді игерту ғана емес, олардың қиялы мен ойлауын дамытады. Сонымен қатар сабақ барысында әр түрлі жұмыс формасына ауысу олардың шаршауына, жалығуына жол бермей, үнемі серігітіп отырады. Оқытудың әр түрлі кезеңдерінде техникалық ойлауды дамытумен қатар оқыту үрдісінде көрнекі құралдар мен техникалық, электрондық құралдарды да қарқында түрде қолдануы болашақ педагогтардың кәсіби-шығармашылық белсенділігін арттырады.

Қазіргі кезде Қазақстанда білім берудің ескірген пәндік оқыту нұсқасының орнына жаңа тұлғаға бағытталған, оқушы тұлғасына ынтымақтастықпен жұмыс істеудегі толыққанды серіктес деп қарайтын жаңа нұсқа туындап отыр. Осылайша, дәстүрлі оқытумен қатар, заманауи педагогикалық инновациялық технологияларды қолдану арқылы болашақ суретші-педагогтардың кәсіби-шығармашылық белсенділігін дамытатын, жеке қасиеттері арқасында шығармашылық күшін жүзеге асыратын, кәсіби шеберлігін шыңдайтын оқыту түрі орын алып отыр.

Сол себептен оқу шығармашылық әрекеттер көздеген мақсатқа жетелейтін және студенттердің білім сапасын дамытуды жүзеге асыруы мүмкіндік туғызатын инновациялық әдістерді пайдалану қажет және олар студенттердің өзіндік жұмыстары, оқу-іздену жұмыстары, педагогикалық іс-тәжірибесі оқудан тыс пленэрлік практика барысындағы жұмыстарында ескерілгені дұрыс. Сондай-ақ кәсіптік оқыту саласында басқа да интегралдық технологияларды пайдалануға болады. Ал педагогикалық технология белгілі бір жүйе болып құрылуы тиіс. Жүйенің барлық бөліктері логикалық байланыста болуы шарт.

Ал пәндердің мазмұнын қайта құру мен тиімді тәсілдері инновациялық технологияларды қолдану арқылы оқыту үдерісі «оқытушы және студент» қарым-қатынасы арқылы ұйымдастыруға жетелесе, нәтижелер кәсіптік салаға бағытталған шығармашылықты меңгеруге негізделген инновациялық технологиялардың тиімдісін таңдау және пайдалану мүмкіндік туғызады.

Мұндағы практика жетекшісінің міндеті мәселені оқыту үдерісінен гөрі оның нәтижесіне қарай бұруды басшылыққа алу. Нәтиже әлеуметтік сұраныс талаптарынан пайда болғандықтан, кәсіби білім беру мазмұнына әсер етеді.

Заманауи педагогикалық технологияларды қолдану барлық оқу түрінде қолдануға жарамды болуы, бұдан инновациялық технологиялар арқылы пәндерді біріктіріп, олардың арасындағы байланыстарды дамытып, өзара ынтымақты іс-әрекеттерді тереңдету деген ұғымға келеміз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1 *Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: Методические основы.* – М.: Просвещение, 1982. – 345 с.

2 *Хмель Н.Д. Теория и технология реализация целостных педагогических процессов: электрон.учеб. / Хмель Н.Д., Коркина В.И., Карагандинский гос. ун-т. – Электрон. текстовые дан.(1.17Мб).* – Караганда: Изд-во КарГУ, 2003.

3 *Ожегов С.И. Словарь русского языка.* – М.: Просвещение, 1986. – 567с.

4 *Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. Электронная книга библиотека деловых людей.* – М.: Просвещение, 1998. – 345 с.

5 *Якиманская И.С. Требование к учебным программам, ориентированным на личностное развитие школьников // Вопр. психологии.* – 1994. - № 2. – С. 64-76.

Резюме

В этой статье рассматриваются возможности пленэрной практики и педагогические условия формирования профессионально-творческой активности будущих учителей изобразительного искусства в процессе ее прохождения.

Summary

Possibility пленэрной practical persons and pedagogical conditions of the shaping professional-creative activity of the future teachers graphic arts is considered In this article in process of her(its) passing.

ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ МЕН САПАЛЫ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ТӨЛ ӨНЕРІМІЗ БЕН МӘДЕНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫМЫЗДЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

М.С.Нүрке -

*Сәндік қолөнеркафедрасының аға оқытушысы,
ҚР суретшілер одағының мүшесі*

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында білім беру жүйесінің басым міндеттері ретінде ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіптік шыңдауға бағытталған сапалы білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, азаматтық пен ұлт жандылыққа, өз Отаны - Қазақстан Республикасына сүйіспеншілікке, халық дәстүрлерін қастерлеуге тәрбиелеу, отандық және әлемдік мәдениеттің жетістіктеріне баулу, қазақ халқы мен республиканың басқа да халықтарының тарихын, әдет-ғұрпы мен дәстүрлерін зерделеу атап көрсетілген.

Мемлекетімізде ұлттық маңызы бар бірқатар бағдарламалар болса, соның бірегейі «Мәдени мұра» бағдарламасы болып табылады. Қазақстан Республикасының Президентінің 2004 жылғы 13 қаңтардағы №1277 жарлығымен бегітілген «Мәдени мұра» бағдарламасы /1/. Бағдарламаның басты мақсаты Рухани және білім беру саласын дамыту, елдің мәдени мұрасының сақталуы мен тиімді пайдалануын қамтамасыз ету. Ұлт тарихын түгендеу, ұлт руханиятын қайта түлету мақсатында жасалынған бұл бағдарлама ұзақ мерзімге бағытталған кешенді, жүйелі іс-шаралардың мазмұнын құрайды. Бұл мақсаттың тиімді шешімін табуда әлемдік ғылыми ой-сананың, ұлттық мәдени құндылықтар мен төл өнеріміздің таңдаулы жетістіктерінің негізінде гуманитарлық білім берудің мемлекеттік тілдегі толыққанды қорын жасау міндеті қойылып отыр.

Қазақ халқының тұрмыс тіршілігі мен рухани дүниесін және ұлы мәдениетін айқындауда дәстүрлі сәндік қолөнердің алатын орны ерекше. Қазақ халқы өз ханын таққа отырғызарда, марапаттап ақ киізде көкке көтергені тарихи деректерден белгілі. Көне Пазырық қорғанынан табылған текеметтегі сюжетті композицияда «күдай ана патша отбасының символын жас сақ жауынгеріне ұсынып тұрғаны бейнеленген»- деп көрсетіледі /2/. Ата бабаларымыз көшпенді тіршілік құрып, мал шаруашылығымен шұғылданып, қолында бар табиғи материалдарды үлкен талғамдықпен тиімді қолдана білген. Киіз үйдің өзі күрделі конструкциядағы архитектуралық тұрғын үй болса, текемет, сырмақ, кілем, шым ши және бау-басқұрларды философиялық терең мән мағынасымен әсерлі өрнектеп, әр бір қолданымдағы бұйымдардың өзін көркем өнерге айналдыра білген. Күнделікті қолданымдағы қарапайым заттардың қазақ халқының рухани дүниесінен, бай мәдениетінен көрініс беретін көркем туындыларға айналып, құндылығын өзгертуі табиғи, әрі заңды құбылыс. Қазақ халқының рухани дүниесі мен мәдениетін өскелең ұрпаққа жеткізе білу ұлттық тәрбие берудегі басты міндеттеріміздің бірі.

Көркем тоқыма өнерінің құндылықтарын зерттеумен қатар білім мен тәрбие жүйесіне енгізу, өз халқының өнерін бойына сіңірген ұлт жанды тұлғаның қалыптасуына ықпал етері анық. Сәндік қолөнер соның ішінде көркем тоқыма өнерін этнопедагогикадан немесе халықтық педагогикадан бөліп алу мүмкін емес. Қазақ, қазақ болғалы бала тәрбиесіне аса үлкен көңіл бөлгенін ескеретін болсақ, сәндік өнер арқылы әсіресе қыз балаларға үй жасауын жасату барысында олар; шым ши және кілем тоқу, кесте тігу, текемет және киіз басумен сырмақ сыруда әсемдік пен сұлулық сезімін қалыптастырып, эстетикалық тәрбие бере отырып баланың философиялық ой өрісін дамытып, шыдамдылық пен төзімділікке, еңбекқорлыққа баулу мен қатар рухани деңгейін көтеріп, рухын шыңдай білуге үйреткен. Қазіргі жаһандану заманында тәрбиенің осы түрі өзінің маңыздылығын жоғалтқан жоқ:

– дәстүрлі өнерді негізге ала отырып ұлттық тәрбиені бала бақшадан бастап, мектеп бағдарламасы мен жоғарғы оқу орындарына жүйелі түрде бағыттау;

- дәстүрлі өнер қазіргі заман сұранысына байланысты технологиялық жетістіктерді қолдана отырып баланың қызығушылығын арттыратын, ойлау қабілетін дамытып, өздігінен шешім қабылдайтын, шығармашылық негізде құрылуы тиіс;

- осы көрсетілген ұсыныстар бала бақша, мектеп және жоғарғы оқу орнының тәжерибиелі кәсіби мамандарының тығыз байланысымен жүйелі түрде іске асуы қажет;

Бұл ойды іске асыру үшін:

- баланың жас ерекшелігін ескере отырып, сатылы түрде бірнеше бөлімге жіктелген бағдарлама құру;

- осы бағдарламаларға арнайы оқу құралдары (электронды оқулық, әдістемелік материал) жасалуы тиіс;

- бағдарламаларға арнайы мұражайда өткізілетін сабақ, дәріс түтлерін енгізу;

- әр жұмысқа арнайы жұмыс сызбасы көрсетілген (текемет, шым ши, ақ басқұр) қажетті құрал саймандардың жинағы дайындалуы қажет;

– киіз, текемет басуға қажетті жабдықтар және жүн шикі заты өңдеуден өткізіліп, түрлі- түске боялып, қолдануға дайын күйінде дүкендерде сатылуы тиіс.

Бүгінгі таңда уақыт талабына қарай текемет және киіз өнері дамуының жаңа кезеңінен өтуде. Бұл көбінде Ұлы Британия, Германия, Шведцария тәрізді батыс елдерінің киіз өнерімен байланыстан туындаған мәселе. Мал шаруашылығы дамыған кез келген батыс елдерінде киіз өнері ертеден ақ қалыптасқан бірақ, олардың қазақ киіз өнерінен ерекшелігі тұрмыс тіршілігінде үлкен әрі көлемді бұйымдардың қажеттігі болмаған себебінен кішігірім заттар жасаумен шектелген. Ал киіз үй, текемет және сырмақтар қазақ халқының мағыналы салт- дәстүрін, философиялық кең дүние танымын көрсететін, адам санасының тереңдігін ашатын көркем туындылар қатарына жатады. Суретшілер Katharina Thomas (Германия)/3/, Jorie Johnson

(Жапония)/4/ өздерінің киіз өнері жайлы кітәптарында көшпелі елдің киізін, Пазырық қорғанында табылған көне туындыларды киіз өнерінің негізі ретінде қарастырады. Сәндік қол өнердің басқа салалары сияқты киіз өнері де заман талабы мен тұтынушылардың сұранысына байланысты бірнеше мақсатты көздей отырып, түрлі бағыттарда дамуда. Дегенмен тәжірибе көрсетіп отырғандай өнер туындысы мен қолданыста болатын бұйымдар немесе сувенирлік дара заттар және дәстүрлі ұлттық құндылықтарымыздың ара жігін ажыратып алу қажеттігі туындайды. Бұл мектеп оқушылары мен студенттерге төл өнеріміздің негізінде ұлттық тәрбие беруде және түрлі көрмелер мен байқауларда шығармашылық жұмыстарды бағалау барысында қиындықтар туындатпаған болар еді. Сонымен киіз өнерінің дамуын және негізгі мақсаттарын төрт бағытқа бөліп қарауға болады:

- көне қорғандарда табылған мәдени құндылықтарымыздың көшірмелерін жасау барысында ғылыми ізденіс жұмыстарын жүргізу, мәдени құндылықтарды насихаттау;

- дәстүрлі бұйымдардың нақты көшірмелерін жасау арқылы ұлттық өнерді биік деңгейде көрсету, төл өнерді сақтап қалу және насихаттау;

- уақыт талабына сай жаңа үлгідегі қолданбалы бұйымдар, сувенирлер жасау арқылы тұтынушының сұранысын, талабын орындау барысында төл өнердің жаңа бағытта дамуына мүмкіндік жасау ;

- шығармашылық көркем туындылар жасау, көрерменнің сана, түсінігі мен рухани кеңейуіне әсер беретін жоғарғы деңгейдегі киіз өнерінің туындыларын жасау.

2004 жылы Венгрияда өткен халық аралық симпозиумда әр елдің суретшілері және қолөнер шеберлері өз жұмыстарымен киіз өнерінің бірнеше бағыттары жан- жақты қамтылып жүйелі дамып отырғандығын көрсетті. Халық аралық киіз өнері суретшілерінің ассатцатсиясы 1984жылы Mary Burkett ұйымдастыруы мен Ұлы Британияда құрылған. Жыл сайын әр елде халық аралық симпозиумдар өткізіліп, киіз өнеріндегі жаңалықтар ортаға салынып, киіз бұйымдарынан жәрмеңкелер ұйымдастырылып, шығармашылық жұмыстар көрмеге қойылады, ассатцатсияның арнайы «echoes» журналында киіз өнеріндегі халық аралық ақпараттар жарияланып отырады. Біздің елімізде де сәндік қолөнердің дамуына барынша мүмкіндік жасалынған. Жоғарғы оқу орындарында кәсіби суретшілер мен мұғалім мамандар дайындалуда. «Сандж» зерттеу орталығы Қазақстандағы қолөнер кәсібінің дамуын бақылап, Республика бойынша қолөнершілердің деректер базасын жасауда сондай- ақ қолөнер бұйымдарына деген сұраныстың және ұсыныстың жағдайын анықтауда. КЭМП Швецария компаниясы және Орталық Азия Еуразия Қоры «Қазақстанда қолөнердің дамуы және халықтық көркем өнер кәсібінің қайта жандануы»/5/ атты бағдарламаларды іске асыруда. Бағдарламалардың мақсаты қолөнер шеберлерінің кәсіби біліктілігін арттыру, онда жүнді өңдеу және киізден жаңа үлгілерді жасау қарастырылған.

Қазақстан суретшілері өздерінің шығармашылық жұмыстарымен, киіз

өнерінің мәдени мұрамыз болып танылатын дәстүрлі бұйымдары мен қатар, үлкен сұраныстағы қазіргі заманның өнер туындысы екендігін 1970жылдары Тыныбеков және Сауле және Әлібай Бапановтар киіз картиналары арқылы батыл көрсете білді. Содан кейінгі буын А.Бекқұлова, М.С. Нұрке, Г.Жураева, А.Б. Бапанова және т.б. суретшілердің әр қайсысының тек өзіне тән ерекше қолтаңбасымен жасалған шығармашылық еңбектері, көптеген Халықаралық байқаулар мен көрмелерде болып, өнер сүйер қауымның жеке коллекциясынан орын алып, өнер танушылардың кәсіби бағалауымен мұражайларға қойылған. 1991жылы Сауле Сыздыққызы және Әлібай Қалтайұлы Бапановтар «Овень-1991» атты халықаралық симпозиумды жеке ұйымдастыруларымен өткізді. Бұл суретшілердің Тәуелсіз Қазақстанның төл өнері киізбен текеметің Халықаралық аренада паш етуге жасалған алғашқы батыл талпыныстары еді. Содан бері жиырма жылдың көлемінде кешенді түрде күрделі жобалар жүргізілмеді. Жоғарыда айтылған деректерге сүйене отырып төл өнеріміз болып табылатын киіз, текемет бұйымдарының келешегі мол екендігін анық айтуға болады. Дегенмен, Ұлтымыздың ұлы мәдениеті мен талғамы биік дана өнерін әлемге танытатын және болашақ елін сүйер ұрпаққа мирас ететін арнайы мұражайдың болмауы, киіз өнерінің түрлі салаларының жүйесіз, кездейсоқ дамуы ойландыратын жағдай. Біздің заманымызға дейінгі V-ғасырмен белгіленетін Қазақстанның Алтай өлкесіндегі Пазырық, Берел қорғандарында табылған көне киіз, текемет туындылары мәдени құндылықтарымыздың бірі екені анық. Сонымен қатар, дәстүрлі сырмақ, текемет, тұскиіз бұйымдары қазақ халқының рухани мәдениетінің тереңдігі мен философиялық өзіндік көзқарастағы қайталанбас өнерінің ұлттық ой сана мен ұлтжанды азаматтарды тәрбиелеуде атқарар ролі кең. Киіз өнерімен шұғылданған халық шеберлерімен, киіздің жаңаша дамуына үлесін қосқан суретшілердің еңбектері жайлы мағлұматтардың көпшілікке берері мол. Халықтық тәжербие көрсетіп отырғандай, білім беру саласында баланы бала бақшадан мұражайларда өткізілетін сабақтармен өнерге,білімге баулу өзінің оңды нәтежиесін көрсететіні анықталып отыр. Демек ұлттық тәрбие беруде төл өнеріміз бен мәдениетімізді айқындайтын арнайы мұражайлардың көп болу қажеттігі айқындалады.

Осы орайда, Мемлекетімізде Мәдени құндылығымызды насихаттайтын мұражайлардың бар екенін мәлім. Дегенмен төл өнеріміздің негізі болып табылатын киіз, текемет өнерін бір бағытқа негіздеп, жүйелі дамыту концепсиясын құру уақыт талабынан туындап отырған мәселелердің бірі деуге болады. Венгр елінің Кешкемет қаласында тек қана киіз, текемет өнерінің туындылары мен бұйымдары жинақталған арнайы мұражай бар. Мұнда келетін туристер Венгр елінің өнері мен мәдениетіне қызығушылықпен әрі үлкен сипастықпен қарайды. Түркімен елі кілем бұйымдарына арнайы мұражай ашып, оны ұлттық мақтанышымыз деп ерекше бағалау арқылы өз елінің ұлт жанды азаматтарын тәрбиелеуге бағыттаған. Өз мәдениеті мен өнерін шексіз сүйіп, насихаттай білген кез келген ұлтты, өзге елдер аса құрметпен қабылдайды сондай ақ, бұл ұлттық

тәрбие берудің бірден бір құралы бола алатыны анық. Осы тұжырымдамаларға байланысты біздің еліміздің өнер, мәдениет саласында шешімін табуды қажет ететін негізгі мәселелердің бар екені айқындалады:

- киіз өнерінің түрлі салаларын бір жүйеге бағыттай отырып концептуалды дамытудың негізін құру;

- көне киіз, текемет өнерінің туындыларын және дәстүрлі бұйымдарды, сондай-ақ халық шеберлері мен суретшілер жайлы мағлұматтарды арнайы мұражайда жинақтау;

- көне тоқыма өнерінің тарихын ашатын, келешегін болжайтын ғылыми-ізденіс жұмыстарын жүргізу, оқу бағдамалары мен әдістемелік құралдар дайындау;

-көне өнер туындыларының, дәстүрлі бұйымдардың көшірмелерін орындайтын және жаңа үлгідегі текемет бұйымдарын жасайтын арнайы шеберханалар ашу;

-киіз бұйымдарын жасауға қажетті шикізатты өңдейтін арнайы жұмыс орындарының (тазалау, жуу, түту, бояу цехтары) болуы;

-киіз өнерінің көне және жаңа технологияларын меңгерем деушілерге, жасөспірімдерге арнайы курс жүргізу (студия);

- қазақ халқының дәстүрлі өнерін, мәдениетін дүние жүзіне насихаттау негізінде әр түрлі деңгейде халық аралық симпозиумдар, ғылыми-тәжербиелік конференциялар және жастар арасында байқаулар мен көрмелер ұйымдастыру;

- ақпараттық жүйенің болуы (веб.сайт, арнайы журналдар мен каталогтар);

- киіз басуға қажетті құрал саймандар мен шикі заттар және сувенирлік бұйымдары сатылатын дүкен (салон);

- осы іс-шаралардың жүйелі орындалуы мұражайдың орталықтандырылған ғылыми-ізденіс және тәжерби бөлімімен қадағалануы;

Мұражай-көне қазбаларда табылған туындылар немесе олардың көшірмелері қойылған зал, Қазақстанның әр бөлігінің ерекшелігін ашатын дәстүрлі текемет, сырмақ бұйымдарының жиынтығы қойылған, халық арасынан шыққан шеберлер жайлы мағлұмат беретін зал, кәсіби суретшілердің туындылары жинақталған зал және қазіргі сұранысқа байланысты жасалынатын бұйым сувенирлерінің залы.

Мұражайдың орталықтандырылған ғылыми-ізденіс бөлімі- Халықаралық киіз өнерінің орталықтарымен тығыз байланыста жұмыс жүргізеді. Халықаралық семинар-симпозиумдар өткізу. Жас суретшілердің шығармашылық туындыларынан түрлі деңгейдегі көрмелер мен байқаулар ұйымдастыру, шеберлердің жасаған бұйымдарынан жәрмеңкелер өткізу. Киіз өнерінің даму тарихынан хабар ететін, оқулықтар, көрнекі құралдар шығару. Киіз, текемет өнерінің қазіргі даму бағытын көрсететін арнайы журналдар және каталогтар, электронды оқулықтар шығару.

Мұражайдың студия бөлімі- Орталықтандырылған мұражайға келушілер киіз өнерінің даму тарихымен танысумен қатар, шикі заттың

өңделуі мен текеметтің жасалу технологиясымен танысады. Қалауы бойынша арнайы курсқа жазылып, студияда жасалған жұмыстарын курстың аяқталуына байланысты ашылатын арнайы көрмеге қойып, каталокқа басып шығарады.

Мұражайдың өндіріс шеберханасы- Көне туындылардың және дәстүрлі бұйымдардың көшірмелерін жасау. Қазақстанды айқындайтын жаңа үлгідегі сувенир бұйымдарын жасау Сұранысқа байланысты тапсырыстар қабылдау және оны дер кезінде орындау. Киізбен, текемет басуға қажетті шикізатпен құрал саймандардың, жұмыстың жасалу әдіс-тәсілі көрсетілген сызба нұсқаулардың, жоба, нобайлардың жиынтығын жасау

Шикізатпен қамтамасыз ету мүмкіндіктері- мал шаруашылығымен шұғылданатын Қазақстан кәсіпкерлерімен тығыз байланыста болу, немесе жеке шаруашылықтың болуы. Шикізаттың сапалы болуы қой малының жеген шөбі мен жеміне, күтіміне көп байланысты. Сапалы жүннен жақсы бұйым жасай алатынымызды ескерсек, қойылатын талаптарға сай жүнді тазалау, жуу, түту және табиғи немесе химиялық бояу. арнайы цехтарда жүргізілуі тиіс. Бүгінгі күнде жүн шикізатын Қырғыз және Австрия елдерінен сатып алуымыз, өз еліміздің ресурстарын дұрыс қолданбай отырғанымыздың айғағы.

Мұражайдағы өнер салоны- өндіріс шеберханасында жасалған туындылар мен дәстүрлі бұйымдардың көшірмелері, сувенир бұйымдары, сызба нұсқаулар, өңделген және боялған жүн шикі затының түрлері сатылымға қойылатын арнайы орын.

Киіз өнерінің дамуын бір жүйеге негіздеу концепциясының мақсаты:

- ұлттық өнері мен мәдениетін бойына сіңірген, өткені мен болашағына мақтанышпен қарайтын өзіне нық сенімді ұлтжанды ұрпақ тәрбиелеу,
- табиғи шикізат қой жүнін тиімді пайдалану, экспортқа шығару,
- төл өнерімізді халықаралық деңгейде насихаттау.

Киіз өнерінің дамуын бір жүйеге негіздеу концепсиясы жүзеге асқан жағдайда: Халқымыздың төл өнері мен мәдени құндылықтары арқылы, ұлттық ой-сананы бойына сіңірген азаматтарды тәрбиелеу, қазақ халқының ғұлама тарихына, өнері мен мәдениетіне қосылған уақытпен бағаланар шексіз үлес болары анық.

Пайданылған әдебиеттер

- 1 Назарбаев Н.Ә. Қазақстан халқына жолдауынан 2008 ж.
- 2 Любимов Л. Искусство древнего мира. - М.: Просвещение, 1971. - С. 47.
- 3 Thomas K. Felt. Arnolds he art publishers. - С.54.55.
- 4 Johnson J. Felt making wool magic. - С.85.86.
- 5 Шебер. №1 Қазақстан қолөнер шеберлеріне арналған ақпараттық бюллетень.

Резюме

Статья посвящена некоторым аспектам культурного наследия в традиционном искусстве, и в частности его влияния в национальном воспитании подрастающего поколения. Автор, опираясь на археологические источники, раскрывает значение и сущность войлочного искусства. Предложена концепция современного развития древнего традиционного искусства.

Summary

The article deals with some aspects of cultural heritage in the traditional arts, and in particular its impact in the national vospitanij the younger generation. Author, drawing on archaeological sources, reveals the meaning and essence of felt art. Proposed the concept of the modern development of the ancient traditional art.

СТУДЕНТТЕРДІ СЫЗУ ПӘНІНДЕ ГРАФИКАЛЫҚ ТҮРҒЫДАН КӘСІБИ ДАЯРЛАУ ПРОБЛЕМАЛАРЫ

А.Қ. Садыбеков –

ҚазҰПУ-ң көркем сурет факультетінің «бейнелеу өнері, музыка және хореографияны оқыту әдістемесі» кафедрасының аға оқытушысы

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың жылдағы жолдауында білім беру саласына ерекше мән беріледі: "Ұлттық бәсекелестік қабілеті бірінші кезекте оның білімділік деңгейімен айқындалады. Әлемдік білім кеңістігіне толығымен кірігу білім беру жүйесін халықаралық деңгейге көтеруді талап ететіні сөзсіз" деген орамды ойларды атап көрсетті. Біздің алдымызда күтіп тұрған сындарлы даму процесі ол - бүкіл жер шарындағы жаһандану дәуірі. Жаһандану дәуірінде қатаң бәсекеге төтеп бере алатын мемлекет қана өркениет көшіне ілесе алады. Мемлекеттің бәсекелестік қабілеті ең алдымен оның білімділік сипатымен айқындалатынын ескере келе, білім мен тәрбие беру саласын реформалаумен сабақ үрдістерінде жаңа технологияларды меңгерудің маңызы ерекше екенін мойындауымыз керек.

«Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» атты жолдауында «Білім беру реформасы табысының басты өлшемі - тиісті білім мен білік алған еліміздің кез келген азаматы әлемнің кез келген елінде қажетке жарайтын маман болатындай деңгейге көтерілуі болып табылады[1].

Сондықтан білім алушыны оқу үдерісінің нысаны ретінде ғана санамай, оны сол үдерістің тең құқықты мүшесі ретінде қабылдап, білім алушыға түбегейлі көңіл бөлу - қазіргі мектеп дамуының негізгі тенденцияларының бірі болып отыр. Білім беру саласының ең алғашқы қайнар көзі, ол - мектеп, себебі мектеп бүкіл білім беру жүйесінің алғашқы баспалдағы, білімділіктің

іргетасы қаланар сынақ алаңы. Бүгінгі күн талабына сай жан-жақты дамыған, белсенді, өмірге деген талпынысы, қызығушылығы бар, озық ойлы, өнер тапқыштығы басым маман даярлау мектепте басталып, адамның бүкіл өмірі барысында жүреді деген көзқарастар дәлелді болды.

Графикалық даярлау проблемасына Кеңес, кейін Ресей және Қазақстан педагогикасында көп көңіл бөлінді. Сондықтан бұл салада айтарлықтай табыстар бар, атап айтқанда, оқушыларда графикалық білім, білік, дағдылар қалыптастырудың ғылыми негіздері А.Д.Ботвинников, Б.Ф.Ломов, мектепте сызу пәнін оқыту әдістемесінің түрлі аспектілері В.Н.Виноградов, Г.Д.Глейзер, М.М.Хасенов, Ж.Есмұхан, Ы.А.Нәби, Ч.А.Рустамов, Б.А.Тұрғынбаева, В.Ф.Шаталов, А.М.Пышалко, М.Ф.Морозов, М.И.Махмутов, К.Жүнісқызы, П.Р.Атутов, П.Р.Гордон және басқалар, ЖОО-да студенттердің графикалық даярлығын жетілдіру жолдары А.Я.Блаус, В.П.Верхола, Ы.А.Нәби, Г.Г.Шапрова, Б.К.Момынбаев, Ж.Ж.Жаңабаев, Т.К.Мусалимов сынды ғалымдардың еңбектерінде қарастырылды[2].

«Сызу» оқу пәнін оқытудың мақсаттары ретінде оқушылырады сызбаларды орындауға және оқуға біліктілігі мен дағдылырын қалыптастыруды тағайындау керек. Сонда оқу пәнін оқытудың негізгі міндеттеріне төмендегілер кіреді:

а) оқушылардың логикалық талдауы мен шығармашылық ойлау қабілеттерін дамыту;

б) оқушыларды сызбаны рәсімдеудің жалпы ережелерімен таныстыру және оларды сызу аспаптары мен құралдарын тиімді пайдалануға дағдыландыру;

в) аксонометриялық кескіндер және өзара перпендикуляр жазықтықтардағы тік бұрышты проекциялар туралы тұрақты білім қалыптастыру және т.б.

«Сызу» оқу пәнін оқыту сатыларына сәйкес геометриялық пішіндердің, геометриялық денелердің және бұйымдардың графикалық кескіндері, оларды рәсімдеудің, жасаудың және айырып танудың практикалық тәсілдері болып табылады. Жоғарыда айтылғандай, зерттеу нысандары графикалық даярлауда сабақтастықты қамтамасыз етудің негізгі нышаны болады.

«Сызу» оқу пәнінің оқу жоспарындағы орны төмендегімен анықталады.

«Сызу» оқу пәні негізгі пәндердің бірі ретінде (математика) білім беру саласына кіреді. Бұл пәннің жалпы орта білім беру жүйесіндегі ролі адам өмір-індегі графикалық аппараттың мәнділігімен, графикалық кескіндерді салуға және оларды оқуға қажет білім, білік, дағдыларды игерудің мұқтаждығымен, байқағыштық, ұқыптылық, оқуға деген төзімділік, эстетикалық талғам тәрізді жеке дара қасиеттерді дамыту маңыздылығымен анықталады.

Курсты меңгеру барысында математика, бейнелеу өнері, еңбекке баулу, технология сабақтарында алған білім, білік, дағдылар пайдаланылады.

Сызудың математикамен байланысы ортақ геометриялық нысандарды

пайдалануда білінеді, ал бұл нысандар жөніндегі негізгі мәліметті оқушылар геометрия сабақтарында алады. Проекциялау тәсілдерін оқып білу математика мен бейнелеу өнерінен алынған білімге негізделген. Математика, еңбекке баулу және технология сабақтарында оқушылар сызуды оқып білу барысында қажет болатын жұмыс істеу амалдарын меңгереді.

Графикалық білімге тікелей қатынасы бар мағлұматтарды оқушылар «бейнелеу өнері», «технология» сабақтарынан алады, қарапайым сызу құралдарын қолданып белгілер салады, өлшейді, суреттер салады, әртүрлі геометриялық формасы бар нәрселер, макеттер жасайды. Төменгі сыныптың өзінде-ақ техникалық сызудың элементтерімен танысады, тетікбөлшектің формасын анықтауды, көлеміне қарай мөлшерін анықтауды үйренеді. Осының барлығы графикалық білімді дамытуға ізашар даярлық болып табылады. Мектеп оқушыларында графикалық ұғымдардың қалыптасуына байланысты ой толғамдарға қорытынды жасай келе төменгі сыныптарда оқытылатын табиғаттану, бейнелеу өнері, технология, математика сабақтары графикалық ұғымдардың қалыптасып, оның жетілуіне негіз болып табылады деп тұжырымдауға болады. Айтылған тұжырымдарға дәлел ретінде орта мектеп жүйесіндегі төмендегі пәндерге талдау жүргізілді.

Математика пәнін оқығанда оқушы нүкте, кесінді, сәуле, түзу, сынық сызық, көпбұрыш, жазықтық, шеңбер, шеңбердің ортасы, доға тәрізді геометриялық терминдермен танысады. Мұндай терминдер өзге пәндерге қарағанда математикада көп қолданылады. Бұл сабақта оқушы геометриялық денелер мен фигуралардың пішінін ғана анықтап қоймай, геометриялық орнын да анықтайды. Бейнелеу өнері пәнінде графикалық білімге тән тұрғызу теориясы білік пен дағдыны жетілдіреді және дененің кеңістіктегі орнын анықтайды. Қағаздағы суретті нақты денемен салыстырып көруге мүмкіншілік туады.

«Бейнелеу өнері» пәні бастауыш сыныптарда оқытылып біртіндеп күрделене түседі. Соған байланысты оқушының да ойлау қабілеті дамиды. Жеке бұйымдар мен заттарды ғана емес, күрделі натюрморт, ыдыс, ою, жан-жануар, табиғат көрінісін салады. Бұның барлығы оқушының бойындағы графикалық ұғымның қалыптасып одан ары қарай дамуына көп көмегін тигізеді.

«Еңбекке баулу» пәні бастауыш сыныптарда өтеді де, бесінші сыныпқа барғанда «технология» пәні болып басқаша аталады. Бесінші сыныптың «технология» пәнінде «Құжаттық сызба» деген тақырып бар. Бұнда бөлшекті жасау үшін оның техникалық сұлбасын және сызбасын әзірлейді. Мұндай бейнелерді құжаттық сызба деп атайтындығы көрсетілген. Сызу сабағын өтпей тұрып-ақ оның негізгі талаптарын орындап сызықтың түрлерін, масштаб, өлшемдер енгізу, эскиздеу, пішіндерді қолдана бастаған. Осы тақырыпта мынадай үзінді келтірілген: «Кез келген бөлшекті оның сызбасы арқылы белгілеу үшін оны оқып үйрену қажет. Сызылып алынатын бөлшектің пішінін, өлшемін және оны қандай құрал сайманмен сызуға болатынын, оларды өзара құрастырып бұйым жасауды көз алдына елестете

білуді сызба деп атайды». Келтірілген үзіндіден «сызу» пәнін оқып бастамас бұрын оның негізгі ережелерін басқа пәндерде қолданып оқып үйренетіндігін айтуға болады. Демек, «сызу» пәнін төменгі сыныптан бастап оқуға да мүмкіндік бар екенін байқатады[2].

Оқыту - екі жақты үрдіс. Оқыту оқушы мен мұғалімнің өзара бірлесіп жасайтын әрекетінен тұратын күрделі үдеріс. Өйткені, оқыту - мұғалімнің білім берудегі негізгі іс-әрекеті болса, оқу баланың өзінің танымдық, тәжірибелік әрекеті. Сөйтіп, оқушының таным әрекеті мұғалімнің басшылығы арқасында ғана жүзеге асады. Оқыту - даму негізі деген тұжырым жасасақ оқыту үдерісінде білім алушылардың жасын және өзіне тән ерекшеліктерін есепке алады.

Олар мынандай жағдайда есепке алынады:

- а) оқулықтарды, оқу құралдарын т.б. жасағанда;
- б) организмнің дене және психикалық дамуына байланысты;
- в) оқу, тәрбие үдерісінде;
- г) жеке адамның қабілетін қалыптастыруда және т.б.

Оқыту - жоспарлы үдеріс. Сондықтан оның формалары, міндеттері бар. Олардың арасында өзара байланыс заңдылығы болу керек.

Бұл заңдылықтар:

- а) оқыту мақсаттары, мазмұны, сапсы мен әдіс-тәсілдері қоғам талабына және қажеттілігін бейнелейтін міндеттерге байланысты;
- б) оқыту формалары, оларды ұйымдастырып, өткізудің міндеттеріне, мазмұнына және әдістеріне байланысты;
- в) білім беру, тәрбиелеу және дамыту өзара байланысты және т.б.

Графикалық білім беру үдерісінің міндеттері, мазмұны, формалары, әдістері тұтас логикалық тізбек құраса, онда қарастырылып отырған байланыс заңдылықтары ақырғы нәтижені қамтамасыз етеді.

Сонымен бірге сызудың әдістемесі графикалық жұмыстарды орындаудың рационалдылау әдістерін таниды әрі үйрету үдерісін әсерлілеу ұйымдастырудың қалыптары мен қаржыларын жасақтайды. Әр үйретуші қабілеттіліктеріне, темпераменті мен мінезіне сәйкес оның индивидуальділігіне, педагогикалық шеберлігі мен эрудициясының өзекшелігіне көп дәрежеде жауаптайтын материалды пайдалана алады /3/.

Сызу пәнін оқыту әдістемесі курсының міндеті үйренушілерде аспаптармен сызулық жұмыстың дұрыс пен рационалды әдістерін жасап шығаруда әрі сызулық техниканың геометриялық негіздерін меңгеруде ғана емес, сонымен бірге күрделі емес бұйымдардың сызбаларын оқи алу мен құрай алуға үйретуде де түйінделеді. Замандас ғылым мен техниканың талаптарының алдында ерекше бейілді үйренушілердің графикалық дайындығын тәуірлетуге бұру қажет. Мектептерде бұл пәнді беру әдістемелік қатынаста кемел қойылған болған сайын, үйренушілер адами тірліктің барлық салаларында қажет, сызбаларды оқу мен орындауды соншаға тез үйренеді. Өзінің жаратулық тірлігінде инженерлер, конструкторлар, өнер тапқыштар сызбаларды пайдалануды айналып өтпейді[4]

Жалпы сызу пәнін жоғары оқу орнының көркем сурет факультетінде

оқыту және сонымен қатар, бұл пәнде студенттерді графикалық тұрғыда кәсіби даярлау процесі оңтайлы жүргізілген жағдайда ғана, студенттерге аталған пәннен білім беріп, тәрбиелеудің жалпы мақсат, міндеттері оңтайлы шешілетіні айғақ. Алғашында студенттерді графикалық сауаттылықтар негіздеріне үйретудің мақсат-міндеттерін, мазмұны мен әдістерін анықтаушы бұл пән- педагогика ғылымның бір саласы болып табылатыны баршамызға мәлім.

1. *Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана. Через кризис к обновлению и развитию. Март, 2009.*

2. *Төлебаев Ә.Ә. Негізгі орта, орта және жоғары білім жүйесінде графикалық даярлаудағы сабақтастық. Пед. ғыл. кандидаты ғыл. дәрежесін алу үшін дайындалған дисс. Авторефераты.*

3. *Кузьменко В.И., Косолапов М.А. Методика преподавания черчения. //М ПР. 1981 год.*

4. *Ботвиников Актуальные вопросы методике обучению черчению.// МПР.1977 год.*

Резюме

В статье рассматриваются некоторые проблемы профессиональной графической подготовки будущих художников-педагогов на предмете черчение, а также методика его преподавания в средней общеобразовательной школе.

Summary

Here's a look at some professional graphics for future artists-pedagogues on the subject of technical drawing, as well as its method of teaching in secondary school.

ИСПОЛНИТЕЛЬСКИЙ АНАЛИЗ ТАНЦА А. ЖУБАНОВА "АКСАК КУЛАН"

А.И. Умурзакова –
доцент кафедры «МПЗОМ и Х» ХГФ, КазНПУ имени Абая

Музыка в жизни казахского народа, одного из крупнейших кочевых народов евразийского континента, с древности играла большую роль, что обусловлено особенностями быта, жизненного уклада казахов. За долгие годы исторического развития традиционного музыкального искусства в нем выработались самобытные черты, национальный стиль, проявляющиеся в содержании, форме, жанрах, средствах выразительности. Ведущими формами традиционного искусства были песни и инструментальные пьесы - кюи, которые, мастерски исполненные, высоко ценились народом.

Кюи обычно исполняли или на домбре (струнном щипковом инструменте), или кобызе (смычковом инструменте), или сыбызгы (пастушечьем духовом инструменте). При, казалось бы, немногочисленных разновидностях струнных, духовых и ударных инструментов, традиционная инструментальная культура отличалась богатством наследия.

Традиционно кюи исполнялись профессионалами устной традиции – кюйши - в обстановке соревновательности и концертности на айтысах. Кюи имели несколько (до шести) вариантов и, бытуя в народе в разных вариантах, передавались из поколения в поколение бесписьменным путем. Также сохранялись и песни. Исполнители, передавая их ученикам, вносили в их структуру что-то свое, поэтому сочинениям была свойственна вариативность, большая изменчивость и текучесть.

В традиционных формах казахского исполнительства, отражавших психологию, традиции, обычаи народа, его историю, трудовую жизнь, борьбу, наиболее жизнеспособными были те, что наиболее полно отвечали эстетическим потребностям масс. Эти произведения, пройдя испытания временем, сохранились до наших дней. Они являются важнейшей частью духовного наследия народа Казахстана. Новые условия жизни казахского народа позволили осуществить гигантский скачок и освоить жанры мирового искусства, наполнив их национальным содержанием и характерными для казахов структурными формами.

Творчество современных казахских композиторов характеризуется освоением звучания народного инструментария. Одним из первых характер звучания народных инструментов на фортепиано воспроизвел один из основоположников и классиков современной казахской профессиональной композиторской школы Ахмет Жубанов, который, по словам исследователя творчества композитора музыковед П.В.Аравина, был прекрасным знатоком традиционной культуры. Два сборника А.Жубанова - "Восемь казахских танцев" и "Таджикские танцы" - примеры воспроизведения картин народной жизни. Это своего рода фортепианные цитаты, обработки народных песен и кюев.

Основу первого казахского танца "Аксак кулан" составляет один из вариантов одноименного кюя кюйши Абула, представителя западно-казахстанской школы XIX века. Кюй имеет программное содержание. Ахмет Жубанов приводит в своей книге "Струны столетий". В основе лежит народное сказание о бедняке, у которого был лишь один саврасый хромым конь, который, однако, всегда побеждал на скачках на всех тоях.

В танце А.Жубанова отражено отношение композитора к происходящему, поэтому в нем ощущается ирония, юмор. Однообразное, упругое движение в подвижном темпе Allegro pop troppo передает ритм скачки. Подобный ритм, получивший в мировой музыкальной практике название "мазурочного", характерен и для казахской народной музыки. Однако специфической является ритмическая фигура:

Часто добавляется вариант:

Подобное соседство «чётных и нечетных ритмических фигур - частое явление в казахской традиционной музыке.

Танец написан в простой трехчастной форме с типичными для домбровой музыки элементами вариационности и рондообразности. Основу произведения составляет короткое, ритмически четкое мелодическое звено, имитирующее звучание домбры.

Параллельные квинты сопровождения, подчеркивающие кварто-квинтовый строй домбры, звучат приглушенно в низком регистре. Это построение - основа тематизма всего произведения, где каждое последующее

развитие - своего рода новые вариации. После каждого нового построения возвращается первоначальный звуковой комплекс. Этот микрорефрен, как бы "звучащая цезура", которая не только делит произведение на части, а и цементирует сочинение в целом.

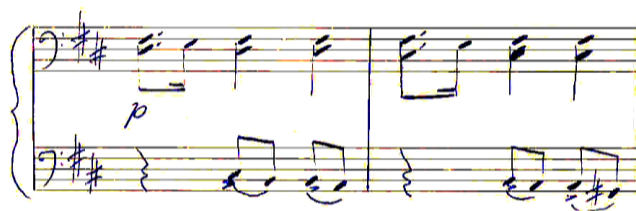
Трехчастная форма пьесы соответствует содержанию. В крайних разделах, как указывает автор, он попытался создать образы тупых, высокомерных степных феодалов, преклоняющихся только перед властью денег. Средняя часть связана с внутренними переживаниями бедняка, радующегося победе своего саврасого.

Первый раздел дает картину постепенной "раскачки" мелодического движения (такты 1-12). Характерны резкие контрасты. Тема постепенно, выкристаллизовываясь, оформляется в четкую структуру, повторяемую трижды, где каждое проведение дает новое окраску в исполнении. В заключении первого раздела тема звучит как отдаленный отголосок, приглушенно и низко (такты 24-28).

Середина сочинения контрастна, что подчеркнуто всеми средствами выразительности, изменяется его настроение. Мелодия становится более певучей, звучит в высоком регистре, что подчеркивается плавным движением восьмыми в партии левой руки. Изменяется также структура раздела, увеличиваясь за счет секвентных расширений.

Основу построения составляет характерное для казахской музыки утверждение скачка, небольшого по объему. Далее, неоднократно акцентируя звуки вершины, построение расширяется (такты 29-35).

Гармония раздела отличается неустойчивостью, доминированием доминантовой функции, избеганием тоники. Даже в моменты появления тоники она звучит неустойчиво как в микрорефрене, где введен подвижной подголосок в сопровождении.

Динамика середины характеризуется нарастанием звучности, которая приводит к кульминации сочинения и совпадает с точкой золотого сечения (такт 47). Высокая тесситура, насыщенная фактура, подвижный темп - все способствует созданию образа. В это время в мелодии идет напряженно звучащий скачок, который расширился до септимы. Скачок и его утверждение изложены мощными аккордами кварто-квинтового строения с широким диапазоном звучания (такты 47-48). В момент кульминации тема, разрастаясь в объеме, излагается на протяжении 10 тактов, отражая эмоциональное напряжение. Подобный прием часто использовался в казахской традиционной домбровой музыке. Его основу составляет большая нисходящая секвенция внутри темы (такты 49-56), которая, постепенно теряя

мелодическую энергию, возвращается в более низкий регистр. Постепенно начинает доминировать спокойный первоначальный темп и настроение.

После цезуры вступает третий, заключительный раздел танца реприза. Он короче экспозиции. Развитие образа характеризует обратный порядок, что свидетельствует о зеркальности и симметричности, стройной форме танца. Однако, в отличие от первого раздела, темп репризы более подвижный, что подчеркивает движение восьмыми в сопровождении. В последнем проведении микрорефрена звучность постепенно затихает, движение останавливается, и все растворяется в плагальной каденции Ре мажора (SII 6/5 - T).

Танец отличается логичностью строения, согласованностью всех элементов музыкальной речи. К сожалению, запись кюя "Аксак кулан" не сохранилась, и единственную возможность знакомства дает фортепианная транскрипция А.Жубанова.

В танце ясно ощущается инструментальность, оркестральность мышления, которые, как известно, обусловлены деятельностью А.Жубанова в качестве организатора и первого дирижера оркестра народных инструментов имени Курмангазы. Следовательно, данный танец прекрасно может прозвучать и в переложении для данного оркестра, и потому, разучивая данное сочинение с учащимися, необходимо подчеркивать оркестральность сочинения. Выбор художественных и технических средств исполнителя (штрихи, педализация, динамика, аппликатура, прикосновение и т.д.) должны быть подчинены этим требованиям.

Эпизоды с имитацией домбрового звучания (все проведения микрорефрена в низком регистре) требуют сухого беспедального звучания, исполнения штрихом *pop legato*, подобранности пальцев, чуткими кончиками которых он тихо прикасается к клавишам.

Такое звучание в первом и третьем разделах часто контрастно. Оно сопоставляется с иным, требующим более плотного прикосновения звучанием. Также необходимо использование (не слишком густой) педали, динамики *forte*. Частая смена динамики, сопоставления регистров в начале и в конце танцев (такты 1-12, 61-72) вызывают ассоциации с переключками различных групп инструментов оркестра. Для создания подобного впечатления исполнителю необходима быстрота движений, умение мгновенно перестраиваться.

Мелодия среднего раздела, характеризуемая певучестью, хорошо могла бы прозвучать у кобыза. Достижению подобного эффекта способствует прием *legato*, когда пальцы как бы срастаются с клавишами. Продолжительности звучания способствует и употребление правой педали. Важно начать середину сочинения *mezzo piano* в сдержанном темпе, пропевая все мелодические квинты. Этому способствует погружение пальцев в клавиши при пластичной кисти, непрерывность звучания, когда исполнитель тянет звук как можно дольше. Играть каждую следующую квинту необходимо, не поднимая до конца клавиши предыдущей, и при этом

чувствовать опору руки на верхнем мелодическом звуке. Следует обратить внимание на партию левой руки. Сопровождение также требует исполнения legato. В басовом звуке, являющемся основой гармонии, необходимо добиваться ровного певучего звучания. Этому способствует игра, где исполнитель берет звук глубже, слегка придерживая его пальцем, с тем, чтобы не создавалось слишком густой педализации. Там, где возникает опасность разрыва непрерывной линии звучания, необходимо стараться играть одним движением, не замедляя движения восьмыми. Правильно подобранная аппликатура помогает исполнителю (такт 29-35).

Поработав отдельно над партиями правой и левой рук, исполнителю необходимо акцентировать игру фразы целиком, пропеть ее на одном дыхании, поискать правильное соотношение звучания мелодии и сопровождения.

В кульминации произведения, логическом центре сочинения, требующем рельефности исполнения, слышится tutti оркестра. Аккорды необходимо играть энергично, цепким прикосновением с ощущением упругости всей руки. Густая педаль поддерживает и объединяет полнозвучный аккордовый массив, способствуя слиянию воедино всех звучащих регистров фортепиано.

При исполнении сочинения необходимо помнить о том, что "для домбровых кюев типичен принцип: ничто не повторяется буквально, все движется, все изменяется, все служит внутреннему развитию образа/7/. Поэтому при повторах нельзя играть их совершенно одинаково. Вторая фраза среднего раздела (такты 38-44), точно повторяя первую, не тормозит развитие образа. Она более певуча в эмоциональном плане и подчиняется последующему движению образа, нарастанию волнения. Фразу необходимо начать немного громче и внутри нее провести большое crescendo.

Дважды повторяется аккордовое проведение темы первого раздела (такты 13-16, 19-23). Здесь композитор переносит повторение темы в более высокий регистр, в связи с чем звучность становится менее густой и плотной. Облегчив звучание аккордов и подчеркнув пятым и четвертым пальцами правой и левой рук разные регистры и большой диапазон между ними, можно способствовать созданию новой окраски звучания.

Аккордовая структура, квадратность строения четырехтактных фраз в экспозиции и репризе (такты 13-16, 63-66), усложняют гибкость исполнения. Исполнителю необходимо цепко слушать гармонию: кварты и квинты в аккордах, играть с хорошей опорой кисти на четвертые и пятые пальцы, ведущими мелодию, и стараться исполнять каждую фразу на одном дыхании. В экспозиции этому впечатлению способствует правильность исполнения октав левой руки, которое представляется как постепенное восхождение к вершине "соль" с последующим спадом. Играть следует без лишних вертикальных движений, ближе к клавишам, как горизонтальную линию. В репризе, где тема изложена октавами с заполнением, могут возникнуть дополнительные трудности, связанные с достижением точности

ритмического исполнения. Точности ритма способствует удобная аппликатура, использование третьего и четвертого пальцев при крупной руке или хорошей растяжке, а в противном случае необходимо вычленение или более подробная проработка.

Вначале необходимо поучить движение только октавами, затем сосредоточиться на ритмически точной игре одним экономичным движением.

Тщательную и детализированную работу над фрагментами произведения необходимо сочетать с целостным проигрыванием всего сочинения. Это способствует правильности темпов в различных эпизодах, ощущению целостности формы произведения.

Танец написан удобно, пианистично, он интересен для исполнения. Выработка навыков извлечения новых красок, правильное звукоизвлечение аккордов, воспитание чувства ритма, выработка способности быстро перестраиваться и, наконец, главное - знакомство с образностью казахской традиционной музыки, способствует расширению музыкального кругозора - вот цель, которая позволяет включать данное сочинение в педагогический репертуар музыкальных учебных заведений среднего и высшего звена.

1. Жубанов А. *Струны столетий*. – Алма-Ата, 1958.
2. Аравин П. *Ахмет Жубанов*. – Алма-Ата, 1962.
3. Ерзакович Б. *Песенная культура казахского народа*. – Алма-Ата, 1964.
4. Асафьев Б., Алексеева А. *Музыкальная культура Казахстана*. - Алма-Ата, 1955.
5. Затаевич А. *1000 песен казахского народа. Предисловие*. – Алма-Ата, 1925.
6. Жубанова Г. *Казахский кюй*.// *Советская музыка*. – 1967. - № 11.

Түйін

Бұл мақалада шығармашылық, орындаушылық / фортепиано/ шеберлік, ритмикалық суреттер, техникалық көркем орындаушылыққа және сонымен қатар динамикалық үйлесімділікке байланысты терең талдаулар қарастырылған.

Summary

The article is awarded to work on a composition analyze and playing skill (on the piano) work at rhythmical pictures, techniques, dynamical color and authority playing.

МОНОТИПИЯ КАК МЕТОД ФОРМИРОВАНИЯ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ ХУДОЖЕСТВЕННО-ГРАФИЧЕСКИХ ФАКУЛЬТЕТОВ

Л.Б.Щерблюк –

доцент кафедры графики и дизайна

Монотипия относится к оригинальным способам графики. Ее можно отнести к печатной графике, так как мы получаем оттиск или отпечаток с определенной поверхности, на которую наносится краска.

Вспомним, что такое эстамп? Это отпечаток с гравированной или литографированной печатной основы. К эстампу относятся: линогравюра (линолеум), ксилография (деревянная доска), офорт (металл), литография (литографический камень). Но монотипия также получается с печатной основы. В чем же ее отличие? В самом названии этой техники содержится смысл отличия - это моно - один, типия - оттиск, отпечаток, прикосновение. Разница в количестве тиражирования. В монотипии мы получаем один единственный оригинальный оттиск, который невозможно повторить. Именно поэтому мы относим монотипию к оригинальным способам печати.

Появление монотипии в России связано с именем Елизаветы Сергеевны Кругликовой, заново «открывшей» эту технику в начале XX века и создавшей собственную школу. В начале XX века русская художница Елизавета Кругликова, работавшая над цветным офортом, самостоятельно «открыла» монотипию. Лирические созерцательно-спокойные пейзажи, букеты роз, ромашек, маргариток сразу вспоминаются при упоминании имени художницы. Её парижская мастерская была притягательным центром, где учились и работали М.А. Добров, К.Е. Костенко, М.Н. Волошин, И.С.Ефимов, Н.Я. Симонович-Ефимова, Л.В. Яковлев, В.П. Белкин. Прославленными мастерами стали также ее ученики-французы Моро и Дюнуайе де Сегонзак. После 1914 года Елизавета Кругликова жила в России, продолжая заниматься педагогической деятельностью. Увлеченность офортом и энтузиазм мастера передавался ученикам — многие из них стали работать в цветной гравюре и монотипии благодаря ее руководству.

В XX веке художники обращались к искусству монотипии в те периоды своего творческого развития, когда их особенно интересовали цвет и фактура материала. Так, в 1932 году талантливый ученик Е.Кругликовой Юрий Великанов создал цикл монотипий, посвященных строительству электростанции на реке Свирь. Черно-белые и красочные листы отражают напряженные поиски в области цвета и композиции, сохраняя непосредственность и живость восприятия. Крупные мастера русской и советской монотипии: Е.С.Кругликова, А.В.Шевченко, Р.Н.Барто.

Какими качествами обладает данная техника графики? Во-первых, монотипия может быть в качестве самостоятельного произведения искусства как в графике, так и в живописи.

Во-вторых, монотипия может быть в качестве цветного или тонового фона в графике и живописи. Все зависит от замысла художника.

Монотипия может быть цветной и черно-белой. Выполненной акварелью, гуашью, акрилом, художественными масляными красками, типографской краской и т.п.

Приемы выполнения монотипии и печатная основа могут быть самыми разнообразными.

Это может быть любая поверхность, позволяющая нанести на нее краску и сделать оттиск.

Например: гладкая твердая поверхность: стекло, металл, пластик, картон, доска, камень. Это может быть сложная поверхность. На нее может быть выложена мятая бумага, ткань, нитки, растения (листья, ветки, трава, цветы) и покрыта краской для получения отпечатка.

Можно использовать сыпучие вещества для получения различных тоновых эффектов (соль, пшено, гречневая шелуха, манная крупа).

В монотипии можно использовать жидкости (растворители, воду) для получения живописных подтеков. Также можно использовать восковые мелки для сохранения нетронутых поверхностей бумаги.

Краска наносится на поверхность различными инструментами: рука и пальцы художника, кисти, мастихины, различные шпатели, в том числе фигурные. Также применяются валики с различными фактурами.

Для отпечатка с листов пластика и металлических листов используют офортные станки. Для отпечатка с литографского камня используется литографский печатный станок.

Для выбора краски с печатной поверхности используют и простую ткань, и всевозможные специфические материалы: спички, стальную губку для чистки посуды, ушные палочки... Оттиск отпечатывается на бумагу различных видов (от простой, до офортной), на цветные бумаги, пластик, фанеру, камень, стекло, металл, холст художественный и разные ткани. Как видите, средств, для выражения своих замыслов и получения различных впечатлений в монотипии множество. Это подвижная техника, все зависит от фантазии художника.

Приемы выполнения монотипии

Теперь познакомимся с различными приемами выполнения монотипии. Можно условно поделить выполнение монотипии на простые и сложные способы.

К **простым способам** относится монотипия **ассоциативная**, ее еще называют **«фрактальная монотипия»**. Под фракталами понимаются геометрические фигуры, состоящие из последовательно уменьшающихся фрагментов, повторяющих (хотя бы приблизительно) исходную фигуру.

Не будем вдаваться в более полную расшифровку данного термина. Для более полного изучения этой теории обратитесь к работе американского математика Бенуа Мандельброта, написавшего книгу по фрактальной геометрии (Benoit Mandelbrot, The Fractal Geometry of Nature, 1983).

Первый способ выполнения простой монотипии

Берете выбранную Вами твердую поверхность (стекло, пластик или металлическую пластину), в творческом настроении наносите краску нужным Вам инструментом, сверху накладываете бумагу, продавливаете ее сверху руками или резиновым валиком. Плавно снимаете лист. Исследуете полученный оттиск. Как правило, этот способ достаточно трудно управляем. Особенно, если Вы будете использовать водные краски: акварель, гуашь, акрил, темпера. Затем многие художники, всматриваясь в получившийся оттиск, пытаются увидеть какой-то образ, пейзаж, композицию и слегка дорабатывают оттиск, стараясь усилить и выявить в монотипии то, что подскажет ему это непредсказуемое пятно.

Второй способ выполнения простой монотипии

Наливаете в фотованночку воду. Берете типографские или масляные краски, разводите их в разных баночках до жидкого состояния бензином или специальным растворителем. Потом берете кисти и, в зависимости от Вашего внутреннего живописного состояния, брызгаете краски на воду, регулируя, какого цвета необходимо больше или меньше. А далее начинается самое интересное: перемешиваете краски черенком кисти и видите тот неповторимый узор, который, как Вам кажется, необходим.

Необходимо работать быстро, но аккуратно: накладываете лист бумаги на воду, а потом только, как бы по дуге, второй край. И также его надо снимать: сначала один, а потом по дуге второй. Перемешиваясь в воде, краски создают удивительные живописные сочетания как в калейдоскопе. Остается только наклеить листы для просушки и затем доработать.

Итак, простой способ монотипии, это когда автор не выполняет работу по заранее придуманному эскизу. Он дорабатывает лишь полученные отпечатки, подключая свое воображение. Такие работы может выполнить любой человек, не обладающий художественными навыками, а лишь имеющий воображение. Это довольно эффективный способ развития творческого воображения.

Сложные способы выполнения монотипии.

Первый способ. По предварительно выполненному эскизу готовится печатная основа. Зачастую – это монотипия в таком материале как типографская краска, масляная краска. Этот художественный материал высыхает не так быстро, как краски на водной основе, что дает дополнительное время на работу с печатной основой. Идет доработка печатного поля методом снятия лишней краски, нанесения сыпучих и жидких веществ и т.п.

Последовательность выполнения монотипии:

- Предварительно выполненный эскиз композиции переводится в зеркальное изображение.
- На стекло или металл наносится валиком типографская краска в размер будущего оттиска.
- На слегка подсохшее пятно переводится зеркальное изображение эскиза. При этом уже получается первый лист монотипии.

- Печатная основа обрабатывается методом снятия краски в светлых местах и нанесения дополнительных подтеков разбавителем или сыпучими материалами в зависимости от замысла автора.

- Выполняется оттиск методом притирания листа к печатной основе, если эта основа стекло, или на офортном станке, если монотипия выполнена на металле. Это второй лист монотипии. Итоговая доработка обоих листов монотипии выполняется типографской краской или тушью.

Второй способ. Использование монотипии в качестве живописного фона для графической или живописной работы. Это уже не чисто монотипия, а скорее смешанная техника.

Рассмотрим процесс выполнения монотипии в качестве живописного фона для графической работы.

- На основе натурной постановки выполняется рисунок – эскиз для графической работы.

- Рисунок переводится на кальку для получения зеркального изображения (негатив).

- На стекло наносится акварельная краска с учетом рисунка на кальке, подложенного под стекло.

- Выполняется 2-3 оттиска. Цветовое решение должно соответствовать колориту натурной постановки.

- На полученный оттиск переносится рисунок с позитива эскиза.

- Рисунок обрабатывается в технике тушь, перо, кисть, используя различные приемы работы тушью.

- Работа оформляется в паспарту.

Третий способ. Интересного результата можно добиться, работая кистью по стеклу непосредственно масляными или типографскими красками. Затем, выполняя несколько отпечатков с полученного изображения, можно получить 2-3 оригинальных оттиска. Можно использовать в данном случае подготовительный рисунок, помещенный под стекло, или писать сразу без предварительного рисунка. Так же можно получить отпечатки с живописной работы, выполненной на холсте, или использовать оттиск в живописной картине как фон для картины.

Монотипия - это оригинальный и очень подвижный способ печатной графики, который применяется в станковой и книжной графике, в дизайне интерьера и в живописи.

Туйін

Макалада болашак суретшілер мен дизайнерлерді дайындаудагы кажетті компонент ретіндегі шартты түрде бейнелеу үрдісі қарастырылады. Осы тұрғыдагы оқыту әдістеме шигармашилық жумастын жалпы принциптеріне негізделіп сипатталады.

Summary

In the article the teaching of style of clothes is considered as a necessary component of training of future artists and designers. Method of teaching of style is expounded with support of the common principles of creative works.

С о д е р ж а н и е

Кикимов Х.К. Эстетическое воспитание в школе.	3
Шайгозова Ж.Н. Социальная психология и поликультурное образование учителей изобразительного искусства.	6
Бәрібаев С.Б. Мектеп әндерін сырнайға лайықтаудың тәсілдері.	14
Султанова М.Э. Современное художественное образование и Болонский процесс. Проблемы и перспективы.	17
Абишева О.Т. Организация натуральных постановок.	25
Келденова К.К. Ұлттық мәдениет – адамзат дамуының заңды сатысы.	28
Жеделов А.Қ. Қазіргі кезеңдегі терроризм мен саяси қақтығыстар мәселесі.	33
Мизанбаев Р.Б., Бекенова Б. Өнер саласындағы өзекті мәселелер. . .	36
Мизанбаев Р.Б., Қалдыбаева Г.А. Талант және дарындылық туралы.	39
Байжунусова Л.А. Психологический аспект формирования хороуправленческих навыков в процессе работы над исполнением хорошего произведения в профессионально-педагогической деятельности будущих специалистов.	43
Келденова С.К. Бейнелеу өнерін дәстүрлі емес сабақ түрінде өткізу тәсілдері.	47
Рабилова З.Ж. Болашақ бейнелеу өнері мұғалімдерінің кәсіби-шығармашылық белсенділігін қалыптастырудағы пленэр практикасының педагогикалық шарттары.	51
Нүрке М.С. Ұлттық тәрбие мен сапалы білім берудегі төл өнеріміз бен мәдени құндылықтарымыздың мәселелері.	58
Садыбеков А.Қ. Студенттерді сызу пәнінде графикалық тұрғыдан кәсіби даярлау проблемалары.	64
Умурзакова А.И. Исполнительский анализ танца А.Жубанова "Аксак кулан».	69
Щерблюк Л.Б. Монотипия как метод формирования творческого мышления студентов художественно-графических факультетов.	75

ХАБАРШЫ. ВЕСТНИК

**«Көркемөнерден білім беру: өнер – теориясы - әдістемесі» сериясы
Серия «Художественное образование: искусство – теория - методика»
№ 2 (27), 2011**

Берілген түпнұсқадан тікелей репродукциялық әдіспен басылады

Қазақстан Республикасының мәдениет
және ақпарат министрлігінде
2009 жылы мамырдың 8-де тіркелген №10099-Ж

2001 ж. бастап шығады.
Шығару жиілігі – жылына 4 нөмір

Басуға 26.04.2011 қол қойылды. Пішімі 60x84 1/16.
Көлемі 5,8 е.б.т. Таралымы 300 дана. Тапсырыс 150.

050010, Алматы қаласы, Достық даңғылы, 13
Абай атындағы ҚазҰПУ

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық
университетінің өндірістік-жарнама бөлімінің баспаханасы

